

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА

Економічний факультет
Кафедра міжнародної економіки та світового господарства

Реєстр № _____
Нормоконтролер

«До захисту»
в.о зав. кафедри
к.е.н., доц. Шуба Т.П.

**МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ ПОСЛУГАМИ: ФАКТОРИ І ТЕНДЕНЦІЇ
РОЗВИТКУ У СВІТІ ТА В УКРАЇНІ**
Кваліфікаційна робота магістра

Виконала:
студентка 2-го курсу
другого (магістерського) рівня
вищої освіти
денної форми навчання.
гр. ЕМ-61

Яніна ЗАЇКА

Науковий керівник:
к. е. н., доцент

Тетяна КІМ

Харків – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ	8
1.1. Сутність та класифікація послуг у міжнародній торгівлі	8
1.2. Нормативно-правове регулювання міжнародної торгівлі послугами	19
1.3. Сучасні умови та фактори розвитку міжнародної торгівлі послугами	32
Висновки до розділу 1	40
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ	42
2.1. Оцінка сучасного стану та структури міжнародної торгівлі послугами...	42
2.2. Ключові тенденції розвитку міжнародної торгівлі послугами	54
2.3. Вплив глобальних тенденцій на розвиток міжнародної торгівлі послугами	67
Висновки до розділу 2	77
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ У СВІТІ ТА В УКРАЇНІ	79
3.1. Стратегічні напрями та фактори розвитку міжнародної торгівлі послугами у світі	79
3.2. Шляхи підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку послуг	87
3.3. Основні напрями вдосконалення державної політики України у сфері міжнародної торгівлі послугами.....	99
Висновки до розділу 3	109
ВИСНОВКИ	111
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	116

ВСТУП

Актуальність теми. Міжнародна торгівля послугами стала ключовим фактором економічного розвитку багатьох країн, забезпечуючи значну частку їх ВВП та створюючи нові робочі місця. В умовах глобалізації та цифровізації економіки відбуваються суттєві зміни у структурі та способах надання послуг на міжнародному рівні, що відкриває нові можливості для бізнесу та економічного зростання країн.

Дослідження проблем та перспектив розвитку міжнародної торгівлі послугами набуває особливого значення для розробки ефективних стратегій економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності національних економік на світовому ринку. Вивчення цієї теми дозволяє виявити ключові тенденції та фактори, що впливають на розвиток глобального ринку послуг, оцінити потенціал різних секторів та розробити рекомендації щодо подолання існуючих бар'єрів у міжнародній торгівлі послугами. Отже, актуальність обраної теми визначається її важливістю для розуміння сучасних економічних процесів та прогнозування майбутніх тенденцій світової торгівлі, що є критично важливим для формування ефективної зовнішньоекономічної політики держав та стратегій розвитку міжнародного бізнесу.

В умовах глобальної економічної нестабільності та геополітичних викликів особливого значення набуває дослідження механізмів підвищення стійкості міжнародної торгівлі послугами. Розвиток цифрових технологій та інноваційних бізнес-моделей створює нові можливості для подолання традиційних бар'єрів у торгівлі послугами та забезпечення більшої інклюзивності міжнародних ринків. Це особливо актуально в контексті post-COVID відновлення, життя в умовах війни та необхідності адаптації до нових реалій глобальної економіки.

Крім того, зростаюча роль послуг у глобальних ланцюгах створення вартості та їх вплив на конкурентоспроможність національних економік підкреслюють необхідність глибокого аналізу факторів успіху та бар'єрів у міжнародній торгівлі послугами. Розуміння цих аспектів стає критично

важливим для країн, що прагнуть посилити свої позиції на глобальному ринку та забезпечити стійке економічне зростання в умовах трансформації світової економіки.

Ступінь наукової вивченості. Проблеми та перспективи розвитку міжнародної торгівлі послугами досліджували багато вчених. Значний внесок у розвиток цієї теми зробили: Гаврилюк І., Антонюк К.В., Капелюшна Т.В., Гавриш О.М., Пильнова В.П., Міненко Д.І., Столенко Н.А., Кульганік О.М., Птащенко О.В., Зима О.Г., Костіна К.С., Лаврінченко М.В., Одарченко М.С., Карпенко З.П., Танасієнко Н.П., Сафонов Ю.М., Святовець Ю.А., Ящук Т.А., Нипка Т.В. Їхні дослідження охоплюють різні аспекти міжнародної торгівлі послугами, включаючи аналіз бар'єрів, оцінку потенціалу розвитку та вивчення впливу глобальних трендів на сектор послуг.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є на основі аналізу методологічних основ, статистичних даних та експертних оцінок охарактеризувати сучасний стан та фактори розвитку міжнародної торгівлі послугами, узагальнити ключові тенденції та визначити перспективні напрями її розвитку у світі та в Україні.

Завдання дослідження:

- висвітлити сутність та класифікацію послуг у міжнародній торгівлі;
- вивчити нормативно-правові основи регулювання міжнародної торгівлі послугами;
- охарактеризувати сучасні умови та фактори розвитку міжнародної торгівлі послугами;
- проаналізувати сучасний стан та структуру міжнародної торгівлі послугами;
- виявити та систематизувати ключові тенденції розвитку міжнародної торгівлі послугами;
- оцінити вплив глобальних тенденцій на розвиток міжнародної торгівлі послугами;
- визначити стратегічні напрями та фактори розвитку міжнародної торгівлі послугами у світі;

- визначити шляхи підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку послуг;

- узагальнити основні напрями вдосконалення державної політики України у сфері міжнародної торгівлі послугами.

Об'єктом дослідження є міжнародна торгівля послугами як складова глобальної економічної системи.

Предметом дослідження є сучасний стан, фактори і тенденції розвитку міжнародної торгівлі послугами у світі та в Україні.

Методи дослідження. У процесі дослідження були використані такі наукові методи: теоретичного узагальнення та системного аналізу – для розкриття сутності міжнародної торгівлі послугами та систематизації наукових підходів до її вивчення; статистичного аналізу – для оцінки сучасного стану міжнародної торгівлі послугами, виявлення тенденцій динаміки та структури експортно-імпортних операцій на світовому ринку послуг; порівняльного аналізу – для співставлення показників розвитку міжнародної торгівлі послугами різних країн та визначення конкурентних позицій України; факторного аналізу – для виявлення та оцінки впливу ключових чинників на розвиток міжнародної торгівлі послугами; структурно-функціонального аналізу – для дослідження особливостей та закономірностей розвитку окремих сегментів світового ринку послуг; економіко-математичного моделювання – для прогнозування перспектив розвитку міжнародної торгівлі послугами; графоаналітичного методу – для наочного представлення результатів дослідження та виявлення тенденцій розвитку міжнародної торгівлі послугами у світі та в Україні.

Апробація результатів дослідження здійснена на III Міжнародній науково-практичній конференції «Відкрита наука сучасності: головна місія, напрями та інструменти, шлях і її розвиток», що проводилася 01.11.2024 ГО «Європейська наукова платформа» (Вінниця, Україна) та ТОВ «International Centre Corporative Management» (Відень, Австрія). Стаття опублікована у фаховому виданні (категорія Б, Наказ МОН України №582 від 24.04.2024):

Кім Т.І., Заїка Я.Ю. Розвиток міжнародної торгівлі послугами в умовах цифровізації світової економіки. ГРААЛЬ НАУКИ: міжнар. наук. журнал. –

Вінниця: ГО «Європейська наукова платформа»; НУ «Інститут науково-технічної інтеграції та співпраці», 2024. – № 45. – 702 с., С. 232 – 239.
URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/issue/view/01.11.2024/33%D0%B5%D0%BA%D0%BF%D0%B5%D0%B5%D0%BF6%D0%B566>.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 69 найменувань. Загальний обсяг роботи – 125 сторінок, у тому числі 15 рисунків та 11 таблиць.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ

1.1. Сутність та класифікація послуг у міжнародній торгівлі

Міжнародна торгівля послугами є невід'ємною та динамічно зростаючою складовою світової економіки. Послуги відіграють ключову роль у глобальній економічній системі, сприяючи розвитку міжнародних економічних відносин та підвищенню ефективності світового господарства. В умовах глобалізації та цифровізації економіки відбуваються суттєві зміни у структурі та способах надання послуг на міжнародному рівні, що відкриває нові можливості для бізнесу та економічного зростання країн.

Дослідження проблем та перспектив розвитку міжнародної торгівлі послугами набуває особливого значення для розробки ефективних стратегій економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності національних економік на світовому ринку.

Для кращого розуміння сутності послуг у міжнародній торгівлі, розглянемо кілька ключових визначень:

1. Послуга в міжнародній торгівлі визначається як економічна діяльність, що не має матеріальної форми і спрямована на задоволення потреб споживачів, таких як транспорт, зв'язок, фінансові, освітні, медичні та інші послуги. Відповідно до Генеральної угоди з торгівлі послугами (GATS) Світової організації торгівлі (СОТ), міжнародна торгівля послугами охоплює транскордонну торгівлю, споживання послуг за кордоном, комерційну присутність та рух фізичних осіб для надання послуг [6].

2. Міжнародна торгівля послугами — це процес обміну нематеріальними продуктами (послугами) між суб'єктами різних країн, що охоплює такі сектори, як транспорт, туризм, фінансові послуги, страхування, інжиніринг, консалтинг тощо [6].

3. За визначенням Світової організації торгівлі (СОТ), послуга - це результат виробничої діяльності, який змінює умови споживаючих одиниць або сприяє обміну продуктами чи фінансовими активами [6].

Сутність послуг у міжнародній торгівлі полягає в їх нематеріальному характері та специфічних особливостях, які відрізняють їх від торгівлі товарами. На відміну від товарів, послуги не мають фізичної форми, не підлягають зберіганню та транспортуванню у традиційному розумінні. Вони характеризуються невіддільністю виробництва і споживання, що означає одночасність процесу надання послуги та її отримання споживачем [29].

Основні характеристики послуг у міжнародній торгівлі включають:

1. Нематеріальність: послуги не мають фізичної форми, їх не можна побачити або доторкнутися до них перед придбанням.
2. Невіддільність виробництва і споживання: послуги виробляються і споживаються одночасно, що часто вимагає присутності як постачальника, так і споживача.
3. Мінливість якості: якість послуги може варіюватися залежно від того, хто, коли, де і як її надає.
4. Незбережуваність: послуги не можна зберігати для подальшого використання або продажу.
5. Відсутність права власності: споживач послуги отримує доступ до неї, але не стає її власником.

Важливою характеристикою послуг є їх неоднорідність або мінливість якості. Якість послуги може варіюватися залежно від того, хто, коли, де і як її надає. Це створює певні виклики для стандартизації послуг на міжнародному рівні та вимагає особливих підходів до забезпечення якості в міжнародній торгівлі послугами. Незбережуваність послуг означає, що їх неможливо виробити заздалегідь і зберігати для подальшого використання. Ця особливість впливає на формування попиту та пропозиції на міжнародному ринку послуг, створюючи необхідність розробки спеціальних стратегій управління потужностями та попитом [16].

Для кращого розуміння різноманітності послуг у міжнародній торгівлі та їх специфіки, доцільно розглянути їх класифікацію за основними категоріями. Така класифікація допомагає структурувати різні види послуг та виявити їх особливості в контексті міжнародної торгівлі. У таблиці 1.1 представлено основні категорії послуг та наведено приклади для кожної з них.

Таблиця 1.1. – Класифікація послуг за основними категоріями

Категорії послуг	Види послуг
Дистрибутивні послуги	Оптова та роздрібна торгівля, транспорт і зв'язок
Виробничі послуги	Консалтинг, юридичні послуги, банківська справа, фінанси
Соціальні послуги	Охорона здоров'я, освіта
Персональні послуги	Готелі, громадське харчування

Джерело: складено автором за матеріалами [16].

Як видно, з таблиці 1.1, послуги охоплюють широкий спектр економічної діяльності, від дистрибутивних послуг, які забезпечують рух товарів та інформації, до персональних послуг, спрямованих на задоволення індивідуальних потреб споживачів. Виробничі послуги відіграють ключову роль у підтримці та розвитку бізнесу, тоді як соціальні послуги забезпечують важливі суспільні потреби. Ця класифікація демонструє різноманітність сектору послуг та його значення для різних аспектів економіки та суспільства. Розуміння цих категорій є важливим для аналізу тенденцій та розробки стратегій у сфері міжнародної торгівлі послугами.

Послуги, як правило, є нематеріальними, не підлягають зберіганню та зазвичай потребують одночасного виробництва та споживання. Послуги часто є проміжними ресурсами і, таким чином, відіграють ключову роль у ефективності виробничого сектора та економіки в цілому.

Міжнародна торгівля послугами відрізняється також своєю більшою залежністю від технологій і людських ресурсів. Оскільки послуги не можна зберігати або транспортувати, їхнє надання вимагає безпосереднього контакту між постачальником і споживачем або використання цифрових інструментів. Це

підкреслює важливість інноваційних технологій, які сприяють розвитку сектору послуг, таких як хмарні обчислення, штучний інтелект та глобальні комунікаційні мережі. Одночасно з цим, людський фактор залишається критичним елементом якості наданих послуг, оскільки вони часто залежать від професійної компетентності, досвіду і культурного розуміння постачальника [31].

Суттєвою характеристикою міжнародної торгівлі послугами є специфіка її правового та економічного регулювання. На відміну від товарів, послуги не підлягають митному оформленню, що створює нові виклики для держав у контролі і обліку їхнього обміну. У результаті, країни змушені розробляти особливі регулюючі механізми для вирішення питань, пов'язаних із торгівлею послугами, зокрема щодо захисту інтелектуальної власності, конфіденційності даних і запобігання шахрайству. Це робить торгівлю послугами більш чутливою до правових змін і нововведень на міжнародній арені.

Міжнародна торгівля послугами охоплює широкий спектр видів економічної діяльності, до яких належать транспортні послуги, туризм, фінансові послуги, телекомунікації, професійні та бізнесові послуги, освітні послуги та багато інших (див. таблиця 1.2). Кожен із цих секторів має свої особливості та специфіку у контексті міжнародної торгівлі. Наприклад, транспортні послуги відіграють критично важливу роль у забезпеченні глобальних ланцюгів постачання та міжнародної мобільності, тоді як фінансові послуги є основою для функціонування світової фінансової системи та міжнародних інвестиційних потоків.

Класифікація послуг у міжнародній торгівлі є складним завданням через їх різноманітність і постійну еволюцію. Світова організація торгівлі (СОТ) виділяє 12 основних секторів послуг, серед яких: бізнесові послуги, комунікаційні послуги, будівельні та інженерні послуги, дистриб'юторські послуги, освітні послуги, екологічні послуги, фінансові послуги, медичні послуги, туризм і подорожі, рекреаційні, культурні та спортивні послуги, транспортні послуги та інші. Ця класифікація допомагає структурувати міжнародні угоди та забезпечує ведення статистичного обліку, проте вона не є остаточною і постійно

доповнюється новими категоріями. Детальний огляд секторів міжнародної торгівлі послугами та їх особливостей представлено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2. – Класифікація послуг СОТ за секторами та їх характеристика

Сектор послуг	Опис	Особливості в контексті міжнародної торгівлі
Транспортні послуги	Послуги, пов'язані з перевезенням вантажів та пасажирів.	Критично важлива роль у забезпеченні глобальних ланцюгів постачання та міжнародної мобільності.
Туризм	Послуги, що охоплюють подорожі та розваги для туристів.	Сприяє розвитку економік країн та культурному обміну.
Фінансові послуги	Включає банківські, страхові та інвестиційні послуги.	Основна база для функціонування світової фінансової системи та міжнародних інвестиційних потоків.
Телекомунікації	Послуги зв'язку, такі як телефонія, інтернет та радіозв'язок.	Сприяє глобальному спілкуванню та передачі інформації.
Професійні та бізнесові послуги	Послуги, що надаються експертами, такими як юристи, бухгалтери, консультанти тощо.	Важливі для розвитку бізнесу та підвищення ефективності підприємств.
Освітні послуги	Послуги, пов'язані з навчанням, тренінгами та обміном студентами.	Сприяють до міжнародного співробітництва у сфері освіти та науки.
Екологічні послуги	Послуги, що стосуються захисту навколишнього середовища та сталого розвитку.	Важливі для глобальної екологічної стабільності та здоров'я населення.
Медичні послуги	Послуги, пов'язані з охороною здоров'я та лікуванням.	Сприяє обміну знаннями та технологіями у сфері охорони здоров'я.
Рекреаційні, культурні та спортивні послуги	Послуги, пов'язані з відпочинком, культурними заходами та спортом.	Підтримують культурний обмін та зміцнення міжнародних зв'язків.
Комунікаційні послуги	Включають послуги, що забезпечують обмін інформацією та зв'язок.	Підтримує інтеграцію країн у світову економіку через обмін інформацією.
Будівельні та інженерні послуги	Послуги, що охоплюють проектування, будівництво та обслуговування об'єктів.	Сприяють міжнародному розвитку інфраструктури.
Дистриб'юторські послуги	Послуги, що включають постачання товарів та їх розподіл.	Важливі для ефективного функціонування міжнародних ланцюгів постачання.
Інші послуги	Інші види послуг, які можуть з'являтися в результаті еволюції економіки.	Класифікація постійно доповнюється новими категоріями внаслідок змін у світовій економіці.

Джерело: складено автором за матеріалами [1, 5].

Як видно з таблиці 1.2, кожен сектор послуг має свої унікальні характеристики та відіграє важливу роль у глобальній економіці. Від транспортних послуг, які забезпечують функціонування міжнародних ланцюгів постачання, до освітніх послуг, що сприяють міжнародному співробітництву в сфері науки і освіти, – усі ці сектори вносять значний вклад у розвиток світової торгівлі та економічної інтеграції.

Розвиток інформаційних технологій та цифровізація економіки значно розширили можливості міжнародної торгівлі послугами. Електронна комерція, хмарні обчислення, онлайн-освіта та телемедицина — це лише кілька прикладів нових форм послуг, які стали доступними на глобальному рівні завдяки технологічному прогресу. Ці інновації не тільки створюють нові ринки та бізнес-моделі, але й трансформують традиційні сектори послуг, підвищуючи їхню ефективність і доступність [23].

Міжнародна торгівля послугами регулюється на глобальному рівні Генеральною угодою про торгівлю послугами (ГАТС) Світової організації торгівлі (СОТ) [6]. ГАТС встановлює загальні правила та принципи міжнародної торгівлі послугами, сприяючи її лібералізації та створенню прозорого та передбачуваного середовища для міжнародних операцій у сфері послуг. Угода визначає чотири способи поставки послуг у міжнародній торгівлі: транскордонну поставку, споживання за кордоном, комерційну присутність та присутність фізичних осіб.

Значення міжнародної торгівлі послугами для світової економіки постійно зростає. Послуги становлять значну частку світового ВВП та міжнародної торгівлі, створюючи робочі місця та стимулюючи економічне зростання. Вони також відіграють важливу роль у підвищенні конкурентоспроможності країн та регіонів, сприяючи інноваціям та технологічному прогресу. Крім того, міжнародна торгівля послугами часто є каталізатором для розвитку інших секторів економіки, включаючи виробництво та сільське господарство.

У сучасній економіці розвиток міжнародної торгівлі послугами тісно пов'язаний із глобалізацією та діджиталізацією. Збільшення доступу до Інтернету та поширення цифрових платформ значно розширили можливості для

надання послуг через кордони. Це призвело до зростання таких секторів, як електронна комерція, дистанційна освіта та телемедицина, що робить послуги більш доступними для споживачів у будь-якому куточку світу [26].

У таблиці 1.3 наведені основні особливості міжнародної торгівлі послугами, різновиди послуг та їх специфіка.

Таблиця 1.3. – Різновиди послуг в сучасній міжнародній торгівлі

Різновид послуг	Специфічні особливості	Додаткові фактори впливу
Послуги з аутсорсингу	Передача частини бізнес-процесів або операцій закордонним компаніям.	Зниження витрат, залежність від кваліфікації закордонного персоналу.
Послуги у сфері ІТ	Створення програмного забезпечення та обслуговування ІТ-систем.	Високий рівень технологічних стандартів, безпека даних.
Консалтингові послуги	Консультації з управління, фінансів, стратегічного розвитку тощо.	Необхідність адаптації до місцевих ринків і правових систем.
Освітні послуги	Навчальні програми та дистанційне навчання для іноземних студентів.	Культурні та мовні бар'єри, міжнародне визнання дипломів.
Медичні послуги	Міжнародна медична допомога, включаючи медичний туризм.	Важливість акредитації, відмінності у медичних стандартах.

Джерело: складено автором за матеріалами [16, 23, 30].

Таблиця 1.3 демонструє різноманітність та складність міжнародної торгівлі послугами, висвітлюючи ключові особливості різних типів послуг та фактори, що впливають на їх надання на міжнародному ринку. Кожен вид послуг має свою специфіку, яка визначає особливості їх експорту та імпорту.

Послуги з аутсорсингу, наприклад, дозволяють компаніям оптимізувати витрати, але створюють залежність від зовнішніх виконавців. ІТ-послуги вимагають дотримання високих технологічних стандартів та забезпечення безпеки даних. Консалтингові послуги потребують глибокого розуміння місцевих ринків та правових систем.

Освітні та медичні послуги стикаються з культурними та регуляторними бар'єрами, такими як мовні відмінності та необхідність міжнародного визнання кваліфікацій. Ці особливості підкреслюють важливість адаптації стратегій надання послуг до специфіки міжнародного ринку та потреб клієнтів з різних країн.

Розуміння цих особливостей та факторів впливу є критично важливим для успішної участі в міжнародній торгівлі послугами та розробки ефективних стратегій виходу на глобальний ринок. Саме в цьому контексті особливого значення набуває міжнародна економічна інтеграція як ключовий аспект сучасної світової економіки.

Міжнародна економічна інтеграція є ключовим аспектом сучасної світової економіки. Вона передбачає взаємодію національних економік через створення зон вільної торгівлі, митних союзів або інших форм співпраці, які знижують торговельні бар'єри між країнами. Така інтеграція сприяє розширенню ринків збуту, збільшенню інвестицій та поліпшенню умов для ведення бізнесу.

Іншою важливою тенденцією є підвищення ролі міжнародних організацій, які допомагають регулювати економічні відносини між країнами. Організації, як от Світова організація торгівлі (СОТ), Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Світовий банк, виконують роль координаторів, забезпечуючи справедливість та прозорість у світовій торгівлі [31].

Крім того, глобалізація стимулює розвиток технологій, що прискорює процеси виробництва і сприяє збільшенню економічної ефективності. Це позитивно впливає на розвиток інновацій та науково-дослідних розробок, дозволяючи країнам активно інтегрувати новітні досягнення у свою економіку.

Класифікація послуг у міжнародній торгівлі є фундаментальною складовою розуміння структури та динаміки глобального ринку послуг. Вона дозволяє систематизувати різноманітні види послуг, що надаються на міжнародному рівні, та створює основу для їх аналізу, регулювання та розвитку. Існує кілька підходів до класифікації послуг у міжнародній торгівлі, кожен з яких відображає різні аспекти цієї складної та багатогранної сфери економічної діяльності.

У міжнародній торгівлі послугами важливо розуміти не лише сутність послуг, але й їхні відмінні характеристики від товарів. Послуги є нематеріальними та невідчутними, що означає їх нездатність бути збереженими або накопиченими, як це можна зробити з товарами. Крім того, процес надання послуг часто супроводжується участю споживача, що робить їх інтерактивними та індивідуалізованими. Сутність послуг полягає також у тому, що їх якість може значно варіюватися в залежності від способу їх надання, досвіду фахівців і зовнішніх факторів [16].

Одним з найбільш широко використовуваних підходів є класифікація, розроблена Світовою організацією торгівлі (СОТ) в рамках Генеральної угоди про торгівлю послугами (ГАТС). Ця класифікація включає 12 основних секторів послуг, які, в свою чергу, поділяються на підсектори. Основні сектори включають: ділові послуги, послуги зв'язку, будівельні та інженерні послуги, дистриб'юторські послуги, освітні послуги, екологічні послуги, фінансові послуги, послуги охорони здоров'я та соціальні послуги, туризм та послуги, пов'язані з подорожами, рекреаційні, культурні та спортивні послуги, транспортні послуги, та інші послуги, не включені до перелічених категорій.

Інший важливий підхід до класифікації послуг у міжнародній торгівлі базується на способах їх надання, визначених ГАТС. Ця класифікація виділяє чотири основні способи поставки послуг: транскордонну поставку, споживання за кордоном, комерційну присутність та присутність фізичних осіб. Кожен з цих способів має свої особливості та вимагає специфічних підходів до регулювання та управління [26].

Міжнародний валютний фонд (МВФ) пропонує свою класифікацію послуг для цілей складання платіжного балансу. Ця класифікація включає такі категорії як транспортні послуги, подорожі, послуги зв'язку, будівельні послуги, страхові послуги, фінансові послуги, комп'ютерні та інформаційні послуги, роялті та ліцензійні платежі, інші ділові послуги, послуги приватним особам та послуги в сфері культури і відпочинку, а також державні послуги.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) розробила свою класифікацію послуг, яка фокусується на їх ролі в економіці знань. Ця

класифікація виділяє послуги, засновані на знаннях (knowledge-intensive services), які включають професійні послуги, фінансові послуги, послуги в сфері інформаційних технологій та інші.

Важливо відзначити, що класифікація послуг у міжнародній торгівлі не є статичною. Вона постійно еволюціонує, відображаючи зміни в глобальній економіці та появу нових видів послуг, особливо в контексті цифрової трансформації. Наприклад, зростання електронної комерції та цифрових послуг призвело до необхідності перегляду існуючих класифікацій та розробки нових категорій для адекватного відображення цих нових форм міжнародної торгівлі послугами [14].

Класифікація послуг за технологічною інтенсивністю є ще одним важливим підходом, який дозволяє оцінити роль послуг у інноваційному розвитку економіки. Ця класифікація виділяє високотехнологічні послуги (наприклад, послуги в сфері НДДКР, інформаційні технології), середньотехнологічні послуги (наприклад, інженерні послуги) та низькотехнологічні послуги (наприклад, послуги прибирання).

З точки зору економічної функції, послуги в міжнародній торгівлі можна класифікувати на виробничі послуги (які сприяють виробництву товарів), розподільчі послуги (які забезпечують рух товарів і послуг), соціальні послуги (спрямовані на задоволення соціальних потреб) та персональні послуги (які задовольняють індивідуальні потреби споживачів).

Класифікація послуг за ступенем їх торгівельності є суттєвим елементом аналізу міжнародної торгівлі послугами. Вона виділяє послуги, які легко піддаються міжнародній торгівлі та послуги, які мають обмежену торгівельність через необхідність безпосереднього контакту між постачальником та споживачем (наприклад, деякі види медичних послуг) [17].

Важливо зазначити, що різні класифікації послуг у міжнародній торгівлі не є взаємовиключними, а скоріше доповнюють одна одну, дозволяючи аналізувати ринок послуг з різних перспектив. Використання різних класифікацій дозволяє більш повно оцінити структуру та динаміку міжнародної торгівлі послугами,

виявити тенденції та перспективи розвитку окремих секторів, а також розробити ефективні стратегії та політики в цій сфері [29].

Для систематизації інформації про класифікацію послуг у міжнародній торгівлі, розглянемо таблицю 1.4, яка узагальнює основні підходи до класифікації.

Таблиця 1.4. – Основні підходи до класифікації міжнародних послуг

Підхід до класифікації	Основні категорії	Приклади
За секторами (COT)	Ділові послуги, послуги зв'язку, фінансові послуги, транспортні послуги та ін.	Юридичні послуги, банківські послуги, морські перевезення
За способом поставки (ГАТС)	Транскордонна поставка, споживання за кордоном, комерційна присутність, присутність фізичних осіб	Онлайн-консультації, туризм, відкриття філії банку за кордоном, тимчасова робота спеціаліста в іншій країні
За роллю в економіці знань (ОЕСР)	Послуги, засновані на знаннях, та інші послуги	Консалтинг, НДДКР, освітні послуги
За технологічною інтенсивністю	Високотехнологічні, середньотехнологічні, низькотехнологічні послуги	ІТ-послуги, інженерні послуги, послуги прибирання
За економічною функцією	Виробничі, розподільчі, соціальні, персональні послуги	Ремонт обладнання, логістика, охорона здоров'я, перукарські послуги

Джерело: складено автором за матеріалами [26].

Таблиця 1.4, демонструє різноманітність підходів до класифікації послуг у міжнародній торгівлі та підкреслює складність та багатогранність цієї сфери економічної діяльності. Розуміння різних аспектів класифікації послуг є ключовим для ефективного аналізу, регулювання та розвитку міжнародної торгівлі послугами в умовах глобалізації та технологічних змін.

Класифікація послуг у міжнародній торгівлі дозволяє структурувати цей сектор економіки та чіткіше визначити пріоритети для розвитку окремих галузей. Це особливо важливо в умовах постійних змін на глобальних ринках, де нові технології та послуги швидко змінюють правила гри. Таке розуміння допомагає країнам оптимізувати свої політики, полегшуючи доступ до міжнародних ринків

і залучаючи іноземні інвестиції. Крім того, правильна класифікація дозволяє ефективніше вирішувати питання стандартизації та гармонізації регуляторних норм між країнами. Оскільки різні типи послуг мають свої специфічні особливості, важливо адаптувати підходи до їхнього регулювання залежно від конкретної сфери. Це сприяє прозорості у взаємовідносинах між постачальниками і споживачами послуг на міжнародній арені, забезпечуючи стабільність і передбачуваність для бізнесу [26].

Отже, розуміння сутності та класифікації послуг у міжнародній торгівлі є ключовим аспектом для ефективного аналізу цього сектору глобальної економіки. Чітка класифікація дозволяє структурувати та краще ідентифікувати окремі види послуг, що допомагає в розробці відповідних стратегій та політик для їхнього регулювання. У свою чергу, це сприяє оптимізації міжнародних торговельних процесів, покращенню конкурентних позицій держав та більш ефективному використанню економічного потенціалу послуг на світовому ринку. Таким чином, правильне розуміння цих аспектів є основою для подальшого розвитку та інтеграції у світову економіку.

1.2. Нормативно-правове регулювання міжнародної торгівлі послугами

Нормативно-правове регулювання міжнародної торгівлі послугами здійснюється на кількох рівнях: міжнародному, регіональному та національному. Кожен рівень має свої особливості та інструменти регулювання.

На міжнародному рівні, окрім Генеральної угоди про торгівлю послугами (ГАТС), важливу роль відіграють інші міжнародні організації та їхні нормативні акти. Наприклад, Міжнародна організація праці (МОП) розробляє конвенції та рекомендації, що стосуються трудових аспектів міжнародної торгівлі послугами, особливо в контексті тимчасового переміщення працівників [6].

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) регулює питання, пов'язані з захистом інтелектуальної власності в сфері послуг, що особливо важливо для креативних індустрій та ІТ-сектору. Угода про торговельні аспекти

прав інтелектуальної власності (ТРИПС) також відіграє значну роль у цьому контексті [30].

Міжнародна морська організація (ІМО) встановлює стандарти для міжнародних морських перевезень, що є ключовим елементом регулювання торгівлі транспортними послугами. Аналогічно, Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО) регулює міжнародні повітряні перевезення.

Нормативно-правове регулювання міжнародної торгівлі послугами на міжнародному рівні є складною та багатогранною системою, яка охоплює широкий спектр угод, принципів та механізмів. Окрім вже згаданих організацій та угод, важливу роль у формуванні міжнародного правового поля для торгівлі послугами відіграють інші міжнародні інституції та ініціативи [8].

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) робить значний внесок у розвиток нормативно-правової бази міжнародної торгівлі послугами. ОЕСР розробляє рекомендації та керівні принципи щодо лібералізації торгівлі послугами, які, хоча і не мають обов'язкової юридичної сили, але широко використовуються країнами-членами при формуванні їхньої політики. Особливу увагу ОЕСР приділяє питанням регулювання цифрової економіки та торгівлі послугами в умовах цифровізації. Організація також веде важливу роботу з гармонізації статистики торгівлі послугами, що сприяє більш ефективному аналізу та регулюванню цієї сфери.

Сінгапурська конвенція про медіацію, прийнята ООН у 2018 році та чинна з 2020 року [35], встановлює нові міжнародні стандарти для вирішення комерційних спорів у сфері послуг. Ця конвенція спрощує процес виконання міжнародних угод, досягнутих шляхом медіації, що особливо важливо для транскордонної торгівлі послугами. Вона забезпечує єдиний механізм для примусового виконання міжнародних угод про врегулювання спорів, досягнутих за допомогою медіації, подібно до того, як Нью-Йоркська конвенція робить це для арбітражних рішень. Це значно підвищує привабливість медіації як методу вирішення міжнародних комерційних спорів у сфері послуг, потенційно знижуючи витрати та прискорюючи процес врегулювання.

Ініціатива «Один пояс, один шлях» Китаю включає регуляторні аспекти для сприяння торгівлі послугами вздовж нових економічних коридорів. Це передбачає гармонізацію стандартів у сфері логістики, фінансових послуг та електронної комерції між країнами-учасниками, створюючи новий регіональний режим регулювання торгівлі послугами. В рамках цієї ініціативи Китай просуває концепцію «цифрового шовкового шляху», яка включає розвиток транскордонної електронної комерції, інтеграцію фінансових ринків та створення інноваційних зон співпраці [35]. Ці заходи супроводжуються розробкою нових правових механізмів для регулювання цифрових послуг та захисту інтелектуальної власності в міжнародному контексті.

Європейський Союз розробив Кодекс електронних комунікацій, який встановлює єдині правила для телекомунікаційних послуг в ЄС, включаючи нові типи послуг, такі як OTT (Over-The-Top) сервіси [35]. Цей кодекс впливає на міжнародну торгівлю телекомунікаційними послугами з країнами ЄС. Він також встановлює нові стандарти для розгортання 5G мереж, що має значні наслідки для міжнародних постачальників телекомунікаційного обладнання та послуг. Крім того, кодекс передбачає посилення захисту прав споживачів у сфері електронних комунікацій, включаючи право на зміну постачальника послуг без втрати номера та обов'язкове надання інформації про якість послуг.

Міжнародна асоціація повітряного транспорту (IATA) впровадила нову систему розрахунків NDC (New Distribution Capability), яка змінює правила дистрибуції авіаційних послуг на міжнародному ринку, впливаючи на регулювання цього сектору [35]. NDC дозволяє авіакомпаніям більш ефективно диференціювати свої продукти та послуги через різні канали продажів, включаючи онлайн-турагентства та метапошукові системи. Це призводить до необхідності адаптації національних та міжнародних правил щодо прозорості ціноутворення та захисту прав пасажирів. Крім того, впровадження NDC стимулює розвиток нових бізнес-моделей у сфері авіап перевезень та туризму, що вимагає відповідних змін у регуляторному середовищі.

Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) також відіграє важливу роль у формуванні міжнародного регуляторного середовища для

торгівлі послугами. ЮНКТАД фокусується на питаннях розвитку і приділяє особливу увагу інтересам країн, що розвиваються, в контексті міжнародної торгівлі послугами. Організація проводить дослідження, надає технічну допомогу та сприяє міжнародному діалогу з питань політики у сфері торгівлі послугами. ЮНКТАД також розробляє рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності сектору послуг у країнах, що розвиваються, та сприяння їх інтеграції у глобальні ланцюги створення вартості [24].

Стандартизація є невід'ємною складовою міжнародного регулювання торгівлі послугами. Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) розробляє міжнародні стандарти, які застосовуються до різних видів послуг. Ці стандарти, хоча і є добровільними, часто стають основою для національних регуляторних вимог та відіграють важливу роль у забезпеченні якості та сумісності послуг на міжнародному рівні. Наприклад, стандарти ISO серії 9000 щодо систем управління якістю широко застосовуються в секторі послуг.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) також вносить свій вклад у регулювання міжнародної торгівлі послугами, особливо в контексті фінансових послуг та платіжного балансу. МВФ розробляє рекомендації щодо лібералізації рахунку операцій з капіталом, що має безпосередній вплив на міжнародну торгівлю фінансовими послугами. Крім того, МВФ відіграє важливу роль у моніторингу глобальних фінансових потоків, включаючи ті, що пов'язані з торгівлею послугами [30].

У контексті вирішення спорів у сфері міжнародної торгівлі послугами важливу роль відіграє Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів (ICSID), який є частиною групи Світового банку. ICSID забезпечує механізм для вирішення спорів між іноземними інвесторами та державами, що особливо актуально для сектору послуг, де комерційна присутність (Mode 3 за класифікацією ГАТС) є важливим способом поставки послуг.

На регіональному рівні існують численні угоди та організації, що регулюють торгівлю послугами. Європейський Союз, наприклад, має розвинену систему регулювання внутрішнього ринку послуг, включаючи Директиву про послуги. Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА), замінена

Угодою між США, Мексикою та Канадою (USMCA), містить положення щодо торгівлі послугами.

Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) має Рамкову угоду про послуги, яка спрямована на лібералізацію торгівлі послугами в регіоні. Подібні угоди існують і в інших регіональних об'єднаннях, таких як Меркосур в Південній Америці [66].

На національному рівні країни мають власні закони та нормативні акти, що регулюють різні аспекти торгівлі послугами. Це можуть бути закони про іноземні інвестиції, регулювання фінансових послуг, телекомунікаційні закони, правила ліцензування професійних послуг тощо. Такий багаторівневий підхід до регулювання забезпечує комплексне врахування як міжнародних стандартів, так і національних інтересів у сфері торгівлі послугами.

Суттєвим елементом нормативно-правового регулювання є двосторонні інвестиційні договори (BITs), які часто містять положення щодо торгівлі послугами, особливо в контексті комерційної присутності іноземних компаній. Ці договори визначають умови та гарантії для інвесторів, регулюють механізми вирішення спорів та сприяють формуванню сприятливого інвестиційного клімату між країнами-учасницями.

У сфері фінансових послуг важливу роль відіграють рекомендації та стандарти, розроблені Базельським комітетом з банківського нагляду та Міжнародною організацією комісій з цінних паперів (IOSCO). Дані інституції встановлюють міжнародні принципи пруденційного нагляду, розробляють стандарти достатності капіталу, управління ризиками та забезпечують координацію регуляторних підходів на глобальному фінансовому ринку.

Регулювання електронної комерції та цифрових послуг стає все більш важливим. Багато країн розробляють нові закони та правила для вирішення питань, пов'язаних з транскордонними потоками даних, захистом споживачів в онлайн-середовищі та оподаткуванням цифрових послуг. Це відображає зростаючу роль цифрової економіки та необхідність адаптації регуляторних механізмів до нових реалій міжнародної торгівлі.

Міжнародна торговельна палата (ІСС) розробляє правила та стандарти, які широко використовуються в міжнародній торгівлі послугами, особливо в сфері фінансових та транспортних послуг [2]. Організація сприяє уніфікації торговельних процедур, розробляє типові контракти та правила міжнародної комерційної практики, що забезпечує стандартизацію та спрощення міжнародних торговельних операцій. Така діяльність ІСС відіграє важливу роль у формуванні єдиних підходів до регулювання міжнародної торгівлі послугами та створенні передбачуваного бізнес-середовища.

Державне регулювання міжнародної торгівлі послугами є важливим інструментом економічної політики багатьох країн світу. Воно спрямоване на створення сприятливих умов для розвитку національного сектору послуг, захист внутрішнього ринку та просування експорту послуг на міжнародній арені [30].

Основними цілями державного регулювання в цій сфері є забезпечення економічної безпеки країни, стимулювання конкуренції, захист прав споживачів та підтримка національних постачальників послуг. Більшість країн використовують комбінацію тарифних та нетарифних методів регулювання, включаючи ліцензування, квотування, стандартизацію та сертифікацію послуг.

Важливу роль у формуванні політики регулювання міжнародної торгівлі послугами відіграють міжнародні організації, зокрема Світова організація торгівлі (СОТ) та її Генеральна угода про торгівлю послугами (ГАТС). Ці інституції встановлюють загальні правила та принципи, які країни-члени зобов'язуються дотримуватися у своїй регуляторній практиці [40].

Багато країн приділяють особливу увагу регулюванню окремих секторів послуг, таких як фінансові послуги, телекомунікації, транспорт та професійні послуги, враховуючи їх стратегічне значення для економіки. У більшості випадків це регулювання здійснюється спеціалізованими державними органами або агентствами.

Міжнародна торгівля послугами є невід'ємною складовою зовнішньоторговельних операцій з товарами. Жодна угода про купівлю-продаж товарів на міжнародному ринку не може бути реалізована без залучення супутніх послуг, зокрема у сферах транспортування, фінансів та страхування. Це включає

такі важливі аспекти як транспортно-експедиторські операції, обслуговування суден у закордонних портах, проведення міжнародних платежів та кредитування. Водночас, традиційні зовнішньоторговельні операції часто потребують додаткових послуг у галузях комунікацій, організації ділових поїздок, реклами, юридичного супроводу, консалтингу, оподаткування та аудиту.

Враховуючи тісний зв'язок між торгівлею товарами та послугами, регулювання цієї сфери міжнародних економічних відносин здійснюється за допомогою інструментів, що застосовуються як до зовнішньої торгівлі товарами, так і до міжнародного руху капіталу. Регулювання може відбуватися на двосторонньому рівні, коли країни-партнери узгоджують свою торговельну політику, наприклад, щодо технічних вимог до маркування та пакування товарів або взаємного визнання сертифікатів якості.

Багатостороннє регулювання міжнародної торгівлі передбачає узгодження торговельної політики через міжнародні угоди та організації. Ключову роль у цьому процесі відіграють такі інституції як Світова організація торгівлі (СОТ), яка базується на принципах Генеральної угоди про тарифи і торгівлю (ГАТТ)[6], а також Міжнародна торгова палата (МТП) (анг. International Chamber of Commerce) [64]. Ці організації встановлюють глобальні правила та стандарти для міжнародної торгівлі, включаючи сферу послуг.

Країни можуть застосовувати різноманітні обмеження щодо діяльності нерезидентів на своїй території, використовуючи інструменти внутрішньої економічної політики. Це може проявлятися у формі дискримінаційних заходів щодо іноземних постачальників послуг порівняно з місцевими. Наприклад, уряди можуть надавати прямі цінкові субсидії вітчизняним будівельним, юридичним чи транспортним компаніям або встановлювати більш жорсткі кваліфікаційні вимоги для іноземних фахівців. У деяких випадках обмеження, що застосовуються до торгівлі товарами, поширюються і на пов'язані з ними послуги, оскільки певні види послуг нерозривно пов'язані з торгівлею конкретними товарами.

Одним з ключових аспектів державного регулювання є забезпечення прозорості та передбачуваності регуляторного середовища для іноземних

постачальників послуг. Це включає публікацію відповідних законів та правил, а також створення механізмів для консультацій з бізнесом та громадськістю [56].

Багато країн використовують політику лібералізації торгівлі послугами як інструмент для залучення іноземних інвестицій та технологій. Водночас, вони часто зберігають певні обмеження для захисту стратегічно важливих секторів економіки.

Важливим елементом державного регулювання є контроль за дотриманням національного режиму та режиму найбільшого сприяння щодо іноземних постачальників послуг, що є ключовими принципами ГАТС. Це забезпечує недискримінаційний підхід та рівні умови конкуренції на ринку послуг.

Нормативно-правове регулювання міжнародної торгівлі послугами також передбачає гармонізацію національних законодавств із міжнародними стандартами та вимогами. Це включає адаптацію внутрішніх правил до умов міжнародних договорів та угод, що сприяє ефективній інтеграції країни у світову економіку. Успішне регулювання вимагає постійного моніторингу ринків послуг для виявлення нових викликів і можливостей для розвитку. Важливою складовою є співпраця державних органів з міжнародними регуляторними організаціями для обміну найкращими практиками та підвищення ефективності регулювання. Також велике значення має впровадження електронного урядування, що спрощує процеси ліцензування та сертифікації послуг, полегшуючи доступ до ринків. Окрім цього, важливо забезпечити захист інтелектуальної власності в секторі послуг, що є ключовим фактором у цифровій економіці [24].

Міжнародна торгівля послугами є динамічним та швидко зростаючим сектором глобальної економіки, який вимагає постійної адаптації регуляторних механізмів. У сучасному світі межі між товарами та послугами стають все більш розмитими, що створює нові виклики для регуляторів. Особливо це стосується цифрових послуг, які часто не вписуються в традиційні категорії торгівлі.

Важливим трендом є зростання ролі транскордонних потоків даних у міжнародній торгівлі послугами. Це піднімає питання про необхідність розробки нових підходів до регулювання передачі та захисту даних на міжнародному рівні.

Водночас, зростає значення кібербезпеки та захисту персональних даних у контексті міжнародної торгівлі послугами [12].

Регулювання електронної комерції та цифрових послуг стає все більш важливим. Багато країн розробляють нові закони та правила для вирішення питань, пов'язаних з транскордонними потоками даних, захистом споживачів в онлайн-середовищі та оподаткуванням цифрових послуг. Це відображає зростаючу роль цифрової економіки та необхідність адаптації регуляторних механізмів до нових реалій міжнародної торгівлі.

Глобалізація ринку праці та розвиток дистанційної роботи також створюють нові можливості та виклики для регулювання міжнародної торгівлі послугами. Це вимагає перегляду традиційних підходів до оподаткування та соціального захисту працівників, задіяних у транскордонному наданні послуг.

Зростаюча роль платформної економіки та онлайн-маркетплейсів у міжнародній торгівлі послугами також вимагає адаптації регуляторних підходів. Необхідно забезпечити баланс між стимулюванням інновацій та захистом прав споживачів і працівників у цій новій реальності.

Міжнародна торговельна палата (ICC) розробляє правила та стандарти, які широко використовуються в міжнародній торгівлі послугами, особливо в сфері фінансових та транспортних послуг [2]. Організація сприяє уніфікації торговельних процедур, розробляє типові контракти та правила міжнародної комерційної практики, що забезпечує стандартизацію та спрощення міжнародних торговельних операцій. Така діяльність ICC відіграє важливу роль у формуванні єдиних підходів до регулювання міжнародної торгівлі послугами та створенні передбачуваного бізнес-середовища.

Державне регулювання є більш поширеним, ніж в інших секторах, і мотивується асиметричною інформацією між постачальниками та споживачами, політикою конкуренції та іншими цілями політики, такими як вимоги до універсальних послуг у ряді соціальних послуг [34]. На рисунку 1.1 зображено структуру державного регулювання міжнародної торгівлі послугами, яка включає протекціонізм та лібералізацію як основні напрямки, а також їхні відповідні інструменти та рівні.

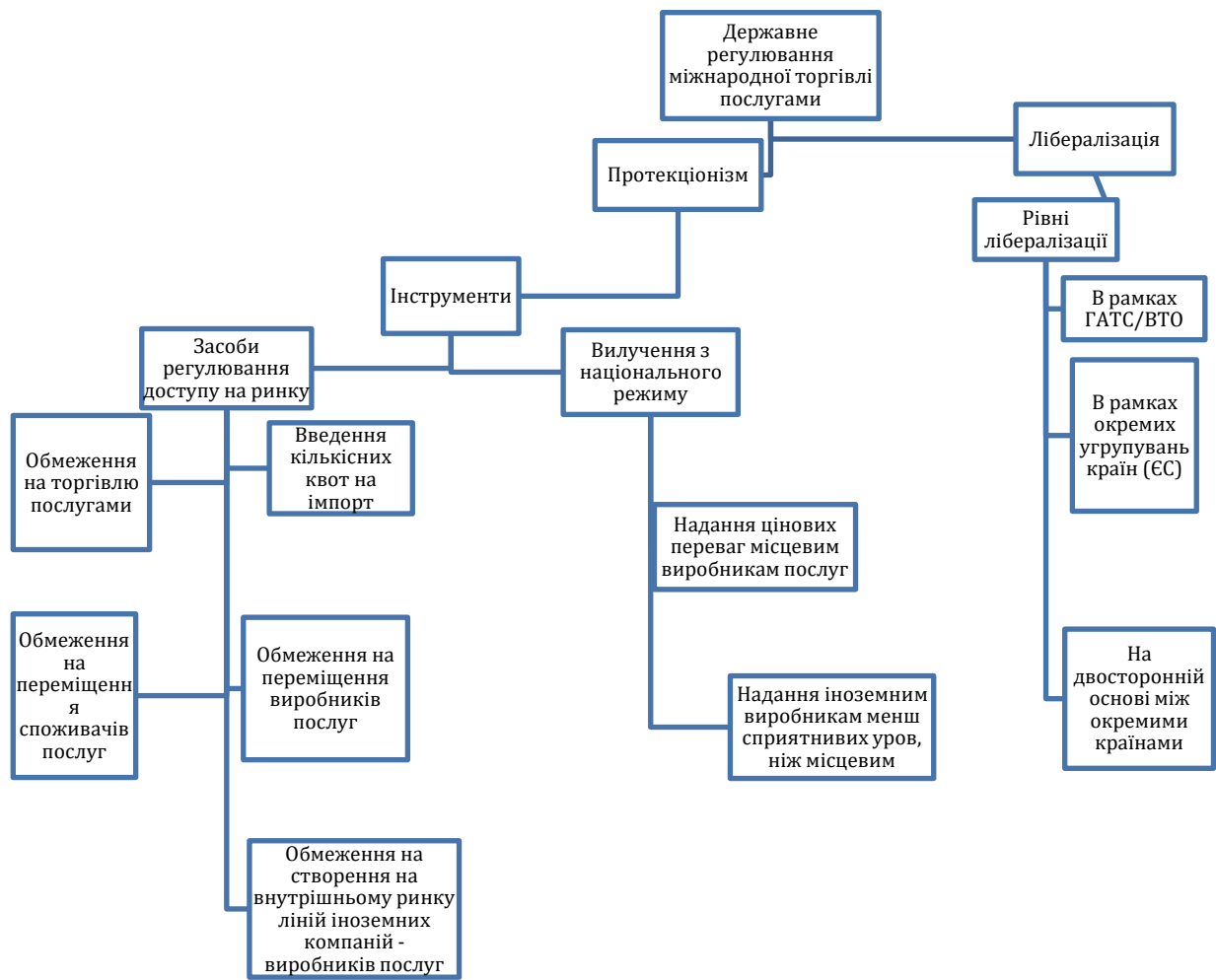

Рис. 1.1. – Структура державного регулювання міжнародної торгівлі послугами

Джерело: складено автором на основі [24]

Як видно з рисунку 1.1, державне регулювання міжнародної торгівлі послугами охоплює широкий спектр інструментів та підходів. Схема ілюструє, що регулювання поділяється на два основні напрямки: протекціонізм та лібералізацію. Протекціоністські заходи включають різноманітні засоби регулювання доступу на ринок, такі як обмеження на торгівлю послугами, введення кількісних квот на імпорт, обмеження на створення філій іноземних компаній, а також обмеження на переміщення виробників та споживачів послуг. З іншого боку, лібералізація передбачає різні рівні відкриття ринку, зокрема в

рамках ГАТС/COT, в рамках окремих угруповань країн, та на двосторонній основі між окремими країнами.

Державне регулювання міжнародної торгівлі послугами в Україні є складною та багатогранною системою, яка охоплює різні аспекти економічної діяльності країни. Ця система спрямована на створення сприятливого середовища для розвитку експорту послуг, захист національних інтересів та забезпечення конкурентоспроможності українських постачальників на міжнародному ринку. Основу нормативно-правової бази складають ключові законодавчі акти, такі як Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [43], Митний кодекс України та Закон України «Про валюту і валютні операції» [42]. Ці документи встановлюють загальні принципи та правила здійснення зовнішньоекономічної діяльності, регулюють питання переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон, а також визначають порядок валютних розрахунків при міжнародних операціях [19].

У системі державного регулювання міжнародної торгівлі послугами задіяні різні органи виконавчої влади, кожен з яких відповідає за певну сферу. Національний банк України відіграє ключову роль у встановленні правил здійснення валютних операцій та контролі за їх дотриманням. Міністерство економіки України є головним органом, що формує та реалізує державну політику у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Суттєвим елементом регулювання виступає ліцензування певних видів зовнішньоекономічної діяльності, що здійснюється відповідно до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [44]. Податкове регулювання міжнародної торгівлі послугами здійснюється згідно з Податковим кодексом України, який визначає особливості оподаткування експорту та імпорту послуг.

Україна, як член Світової організації торгівлі (COT) та учасник Генеральної угоди про торгівлю послугами (ГАТС), має певні зобов'язання щодо лібералізації торгівлі послугами та недискримінації іноземних постачальників. Крім того, Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає поступову лібералізацію та гармонізацію регуляторних норм з європейськими стандартами

у сфері торгівлі послугами. Це створює додаткові виклики та можливості для розвитку українського сектору послуг на міжнародному ринку [8].

Важливу роль у регулюванні міжнародної торгівлі послугами відіграють галузеві міністерства та відомства. Наприклад, Міністерство цифрової трансформації України займається питаннями регулювання торгівлі цифровими послугами та розвитком електронної комерції. Міністерство інфраструктури України регулює питання, пов'язані з наданням транспортних послуг у міжнародному сполученні. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку займається регулюванням фінансових послуг на міжнародному ринку. Такий галузевий підхід дозволяє враховувати специфіку різних видів послуг та забезпечувати ефективне регулювання в кожній окремій сфері.

Державне регулювання міжнародної торгівлі послугами також включає заходи щодо захисту прав інтелектуальної власності, контролю за дотриманням конкурентного законодавства, забезпечення якості та безпеки послуг. Ці аспекти регулюються відповідними законами України та міжнародними угодами, а контроль здійснюється такими органами як Антимонопольний комітет України, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Міністерство юстиції України [24].

Окрім державного, регіонального та світового правового регулювання міжнародної торгівлі послугами, варто звернути увагу на галузеве регулювання, яке часто має значний вплив на специфічні сектори послуг. Наприклад, у сфері фінансових послуг існують особливі правила та стандарти, встановлені міжнародними організаціями, такими як Базельський комітет з банківського нагляду.

Невід'ємною складовою нормативно-правового регулювання є також саморегулювання галузей. Професійні асоціації та об'єднання часто розробляють власні кодекси поведінки та стандарти, які доповнюють офіційне законодавство та сприяють підвищенню якості послуг.

Слід також відзначити зростаючу роль міжнародних стандартів у регулюванні торгівлі послугами. Організації, такі як ISO (Міжнародна

організація зі стандартизації), розробляють глобальні стандарти якості, які часто стають де-факто обов'язковими для учасників ринку.

У контексті цифровізації економіки особливого значення набуває регулювання електронної комерції та транскордонної передачі даних. Ці аспекти часто виходять за межі традиційного правового поля і потребують нових підходів до регулювання.

Важливо наголосити, що ефективне нормативно-правове регулювання міжнародної торгівлі послугами повинно бути гнучким та адаптивним до швидких змін у глобальному економічному середовищі. Воно має забезпечувати баланс між захистом національних інтересів та сприянням міжнародній інтеграції [38].

Ефективне нормативно-правове регулювання міжнародної торгівлі послугами вимагає постійного діалогу між урядом, бізнесом та громадянським суспільством. Тільки через такий діалог можна забезпечити баланс інтересів усіх зацікавлених сторін та створити сприятливе середовище для розвитку сектору послуг.

Підсумовуючи, можна сказати, що державне регулювання міжнародної торгівлі послугами в Україні є комплексним та багаторівневим процесом, який охоплює різні сфери та залучає множину державних органів. Воно спрямоване на створення сприятливих умов для розвитку експорту послуг, захист національних інтересів та інтеграцію України у світовий ринок послуг. Ключовим компонентом розвитку є гармонізація українського законодавства з міжнародними нормами та стандартами, особливо в контексті євроінтеграції. Ефективність державного регулювання в цій сфері має ключове значення для підвищення конкурентоспроможності українського сектору послуг на глобальному ринку та стимулювання економічного зростання країни в цілому.

1.3. Сучасні умови та фактори розвитку міжнародної торгівлі послугами

Сучасні умови розвитку міжнародної торгівлі послугами є складними і різноманітними, оскільки вони поєднують в собі економічні, технологічні, політичні та соціальні чинники. Умови розвитку міжнародної торгівлі послугами охоплюють широкий спектр факторів, які виходять за рамки очевидних технологічних та регуляторних аспектів.

Однією з ключових умов є зростаюча глобалізація економіки. Взаємопов'язаність світових ринків і їхня взаємозалежність створюють можливості для легшого доступу до міжнародних ринків, а також сприяють розширенню послуг на глобальному рівні. Це передбачає більшу мобільність капіталу, робочої сили та технологій, що створює нові можливості для постачальників послуг, але водночас загострює конкуренцію. З одного боку, глобалізація дозволяє компаніям з однієї країни швидко проникати на ринки інших країн. З іншого боку, це також створює ризики для національних економік, оскільки вони стають більш залежними від зовнішніх чинників, таких як міжнародні політичні рішення або економічні кризи [17].

Щоб адаптуватися, вони застосовують кращі стратегії управління ризиками, знаходять альтернативні транспортні маршрути, постачальників послуг виробництва та експорту, використовують цифрові ринки та використовують інноваційні економічні та фінансові рішення [24].

Іншою важливою умовою розвитку торгівлі послугами є швидкий розвиток інформаційних технологій. Сучасні цифрові рішення дозволяють бізнесу пропонувати послуги незалежно від фізичної локації клієнта. Наприклад, хмарні обчислення, онлайн-консультації або платформи електронної комерції дозволяють надавати послуги будь-де у світі за допомогою Інтернету. Це суттєво змінює структуру торгівлі послугами, оскільки для багатьох послуг більше не потрібна фізична присутність на місці. Розвиток ІТ дозволяє бізнесу пропонувати свої послуги без територіальних обмежень, що не лише знижує

витрати, але й розширює потенційну клієнтську базу. Однак це також вимагає від бізнесу значних інвестицій у технології та кібербезпеку, щоб забезпечити стабільну роботу та захист даних клієнтів [59].

Одним з ключових, але часто недооцінених умов є культурна конвергенція та глобалізація споживчих смаків. Зростання культурного обміну через глобальні медіа та соціальні мережі призводить до формування спільних цінностей та преференцій серед споживачів різних країн. Це створює сприятливе середовище для розвитку міжнародної торгівлі послугами в сферах розваг, моди, гастрономії та креативних індустрій.

Інша важлива умова - це розвиток глобальних фінансових екосистем. Поява нових фінансових інструментів, таких як криптовалюти та децентралізовані фінансові платформи, трансформує способи здійснення міжнародних платежів та інвестицій. Це спрощує транскордонні операції та відкриває нові можливості для торгівлі фінансовими послугами, особливо для малих та середніх підприємств, які раніше мали обмежений доступ до глобальних ринків [27].

Зміна демографічної структури населення у різних регіонах світу також виступає важливою умовою розвитку міжнародної торгівлі послугами. Старіння населення в розвинених країнах створює попит на медичні та соціальні послуги, які часто надаються за рахунок міжнародної торгівлі. Водночас, зростання молодого населення в країнах, що розвиваються, стимулює попит на освітні та розважальні послуги, що також сприяє міжнародному обміну.

Геополітичні зрушення та зміни в глобальних альянсах створюють нові умови для розвитку міжнародної торгівлі послугами. Формування нових економічних блоків та регіональних партнерств впливає на напрямки та інтенсивність торгових потоків у сфері послуг. Наприклад, ініціатива «Один пояс, один шлях» Китаю стимулює розвиток логістичних, фінансових та консультаційних послуг вздовж нових торгових маршрутів. Водночас, геополітична напруженість може призводити до обмежень у торгівлі певними видами послуг, особливо в сферах, пов'язаних з національною безпекою та

критичною інфраструктурою. Це змушує компанії адаптувати свої стратегії та шукати нові ринки та партнерства.

Екологічні фактори та зростання глобальної екологічної свідомості створюють нові умови для розвитку міжнародної торгівлі послугами. Зростає попит на екологічний консалтинг, послуги з оцінки впливу на навколишнє середовище, розробку та впровадження зелених технологій. Країни та компанії, які розвивають експертизу в цих галузях, отримують конкурентну перевагу на глобальному ринку послуг.

Урбанізація та розвиток мегаполісів також відіграють важливу роль у формуванні умов для міжнародної торгівлі послугами. Великі міста стають центрами інновацій та культурного обміну, створюючи попит на різноманітні міжнародні послуги – від архітектурного проектування до управління міською інфраструктурою. Це стимулює розвиток спеціалізованих послуг та обмін досвідом між містами різних країн.

Фактори розвитку міжнародної торгівлі послугами – це комплекс динамічних умов та чинників, що стимулюють або обмежують транскордонний обмін послугами. Вони відіграють ключову роль у формуванні структури, обсягів та напрямків глобальних потоків послуг. Ці фактори охоплюють широкий спектр елементів: від технологічних інновацій та змін у регуляторному середовищі до трансформацій споживчих переваг та геополітичних зрушень. Вплив цих факторів проявляється у зміні конкурентоспроможності окремих країн та секторів на світовому ринку послуг, виникненні нових форм сервісної діяльності та переформатуванні традиційних бізнес-моделей. Розуміння та аналіз цих факторів є критично важливим для прогнозування тенденцій розвитку міжнародної торгівлі послугами та розробки ефективних стратегій участі в глобальних сервісних ланцюгах створення вартості [24].

Крім того, важливим фактором є лібералізація світових ринків послуг. Міжнародні організації, такі як Світова організація торгівлі (СОТ), активно сприяють укладенню угод про вільну торгівлю послугами, що зменшує бар'єри для виходу на міжнародні ринки. Такі угоди дозволяють країнам знижувати або взагалі усувати тарифні та нетарифні бар'єри для експорту послуг. Лібералізація

торгівлі послугами стимулює міжнародну конкуренцію, що, в свою чергу, сприяє підвищенню якості та зниженню вартості послуг для кінцевих споживачів. Разом з тим, такі зміни також створюють виклики для національних урядів, оскільки вони змушені шукати нові способи захисту внутрішніх ринків від надмірної конкуренції, що може послабити національних постачальників.

Міжнародна торгівля послугами постійно еволюціонує під впливом різноманітних факторів. Сучасні умови створюють як нові можливості, так і виклики для учасників ринку. Для кращого розуміння поточного стану та перспектив розвитку, розглянемо ключові сектори міжнародної торгівлі послугами та їх особливості в сучасному контексті. Таблиця 1.5 представляє огляд основних секторів, їх сучасних тенденцій та драйверів розвитку.

Таблиця 1.5. – Сучасні тенденції та драйвери розвитку в ключових секторах міжнародної торгівлі послуг

Сектор послуг	Сучасні тенденції	Драйвери розвитку
Фінансові послуги	Розвиток фінтех-рішень, криптовалюти	Цифровізація, попит на інноваційні фінансові продукти
Телекомунікаційні послуги	5G-мережі, Інтернет речей (IoT)	Технологічний прогрес, зростання попиту на швидкісний інтернет
Транспортні послуги	Електрифікація, автономні транспортні засоби	Екологічні вимоги, оптимізація логістики
Туристичні послуги	Віртуальний туризм, екотуризм	Пандемічні обмеження, зростання екологічної свідомості
Освітні послуги	Онлайн-освіта, мікрокредити	Глобалізація ринку праці, потреба в безперервному навчанні

Джерело: складено автором за матеріалами [31].

Як бачимо, таблиця 1.5, відображає ключові сектори міжнародної торгівлі послугами та демонструє, як вони адаптуються до сучасних умов. Кожен сектор має свої унікальні тенденції та драйвери розвитку, що формують його майбутнє на глобальному ринку.

Розуміння цих тенденцій та драйверів розвитку є ключовим для успішної участі в міжнародній торгівлі послугами. Компанії та країни, які зможуть

ефективно адаптуватися до цих змін, матимуть конкурентну перевагу на глобальному ринку послуг.

Пандемія COVID-19 також створила нові умови для розвитку міжнародної торгівлі послугами. Під час кризи багато компаній були змушені швидко адаптуватися до нових реалій, перейшовши на віддалений формат роботи та електронні сервіси. Це сприяло розвитку таких напрямків, як телемедицина, дистанційна освіта та онлайн-консалтинг. Хоча ці зміни були спровоковані необхідністю, вони стали каталізатором для довгострокових змін на ринку. Багато компаній почали інвестувати в цифрову інфраструктуру, розуміючи, що дистанційні послуги можуть стати важливим компонентом їхньої бізнес-моделі навіть після завершення пандемії [11].

Однак варто зазначити, що, попри всі переваги цифровізації, виникає необхідність адаптації правових і регуляторних рамок до нових умов. Відсутність єдиних міжнародних стандартів у регулюванні цифрових послуг створює перешкоди для їхнього вільного поширення. Кожна країна має свої закони та регуляторні вимоги, що стосуються захисту даних, електронних транзакцій та оподаткування. Це може створювати труднощі для компаній, які прагнуть вийти на міжнародний ринок, адже їм доводиться адаптувати свою діяльність до різних юридичних вимог у кожній країні. Тому гармонізація законодавства у сфері цифрових послуг стає однією з ключових умов для подальшого розвитку цього ринку.

Екологічні та соціальні фактори також набувають все більшого значення в сучасних умовах торгівлі послугами. Все більше країн і компаній звертають увагу на питання екологічної стійкості та корпоративної соціальної відповідальності. Наприклад, у галузі консалтингу або будівельних послуг все частіше враховуються екологічні стандарти та «зелені» технології. Це стає важливим елементом конкурентоспроможності, оскільки споживачі все більше схильні віддавати перевагу компаніям, які дотримуються принципів сталого розвитку. Урядові та міжнародні організації також активно стимулюють екологічні ініціативи, що сприяє розвитку ринку послуг у сферах відновлювальної енергетики та екологічного консалтингу [24].

Формування та розвиток людського капіталу є визначальним фактором у розвитку торгівлі послугами. Сучасна економіка, особливо у сфері послуг, дедалі більше залежить від рівня кваліфікації працівників. Умови розвитку ринку визначаються попитом на висококваліфіковану робочу силу, зокрема у сфері ІТ, фінансів, медицини, права та інженерії. Міжнародна торгівля послугами стимулює країни інвестувати в освіту та підготовку фахівців, які здатні працювати на глобальному рівні. Тому країни, які можуть забезпечити високу якість підготовки фахівців, матимуть конкурентні переваги на світовому ринку послуг.

Фактори, що впливають на розвиток міжнародної торгівлі послугами, є надзвичайно різноманітними та охоплюють економічні, технологічні, політичні й соціальні аспекти. Одним із ключових факторів є технологічний прогрес, який кардинально змінює способи надання послуг. Сучасні інформаційні технології дозволяють компаніям виходити на нові ринки без фізичної присутності в країні споживача. Завдяки розвитку Інтернету, хмарних обчислень та мобільних додатків послуги стають доступнішими для глобальної аудиторії. Це відкриває нові можливості для малих і середніх підприємств, що можуть пропонувати свої послуги клієнтам у будь-якій точці світу [29].

Другим важливим фактором є зростання глобальної мобільності капіталу та робочої сили. Міжнародні компанії активно залучають працівників із різних країн, що сприяє обміну знаннями та досвідом на глобальному рівні. Крім того, спрощення візових режимів для висококваліфікованих спеціалістів стимулює розвиток таких послуг, як консалтинг, інженерія та інформаційні технології. Уряди багатьох країн спрощують правила найму іноземних працівників, щоб привабити таланти з-за кордону й підвищити конкурентоспроможність своїх економік.

Третій фактор – це зміна споживчих уподобань. Споживачі все більше орієнтуються на цифрові послуги, надаючи перевагу онлайн-замовленням, дистанційним консультаціям і електронній комерції. Наприклад, у сфері освіти значно зросла популярність дистанційного навчання, що дозволяє отримувати знання від провідних університетів без необхідності фізичної присутності. У

відповідь на ці зміни компанії адаптують свої послуги до нових вимог, інвестуючи в цифрові платформи та інтегруючи їх у свої бізнес-моделі.

Важливу роль відіграє також інтернаціоналізація бізнесу. Усе більше компаній прагнуть диверсифікувати свої ринки, виходячи на міжнародний рівень. Це пов'язано з бажанням зменшити ризики, пов'язані з економічними кризами в окремих країнах, та розширити потенційну клієнтську базу. Інтернаціоналізація послуг дозволяє підприємствам знаходити нові ринки збуту та використовувати переваги глобальної економіки для зростання свого бізнесу.

Четвертим фактором є лібералізація міжнародної торгівлі. Підписання угод про вільну торгівлю, які включають положення щодо послуг, полегшує доступ до іноземних ринків. Такі угоди сприяють зниженню тарифних і нетарифних бар'єрів, спрощенню процедур експорту та імпорту послуг, а також створюють сприятливі умови для іноземних інвесторів. Завдяки цим угодам країни можуть знижувати адміністративні бар'єри для бізнесу, полегшуючи доступ до своїх ринків і стимулюючи розвиток сектору послуг [29].

П'ятим фактором є регуляторна політика країн. Закони, що регулюють торгівлю послугами, можуть або сприяти її розвитку, або, навпаки, створювати бар'єри. Наприклад, жорсткі вимоги до ліцензування або складні податкові режими можуть стримувати іноземні компанії від входу на нові ринки. З іншого боку, країни, що запроваджують сприятливі умови для ведення бізнесу, залучають більше іноземних інвестицій у сферу послуг. Тому регуляторна політика має вирішальне значення для створення сприятливого середовища для розвитку міжнародної торгівлі послугами.

Суттєвим фактором є також соціальні та культурні відмінності між країнами. Послуги, на відміну від товарів, часто вимагають тіснішої взаємодії між постачальником і клієнтом. Це означає, що компанії, які хочуть успішно працювати на міжнародному ринку, повинні враховувати особливості культури та очікувань споживачів у кожній країні. Наприклад, рівень сервісу, до якого звикли споживачі в одній країні, може відрізнятися від вимог у іншій, тому компаніям доводиться адаптувати свої послуги відповідно до місцевих стандартів [36].

Економічна стабільність також є важливим фактором для розвитку торгівлі послугами. Країни з високим рівнем економічної стабільності та прогнозованості політичних рішень приваблюють більше міжнародних інвесторів, що сприяє розвитку сектора послуг. Наприклад, компанії воліють інвестувати в країни з низьким рівнем корупції, стабільною фінансовою системою та передбачуваними правовими нормами, оскільки це знижує ризики для бізнесу.

Важливу роль відіграє також інноваційність ринку. Країни та компанії, які здатні швидко впроваджувати інновації, можуть суттєво підвищити свою конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Інноваційні рішення в галузі послуг, такі як автоматизація процесів, використання штучного інтелекту чи блокчейн-технологій, дозволяють значно знизити витрати та підвищити якість обслуговування клієнтів [30].

Розвиток квантових обчислень створює новий сегмент у міжнародній торгівлі послугами. Країни та компанії, що володіють експертизою у цій галузі, отримують значну перевагу на глобальному ринку. Квантові обчислення застосовуються для оптимізації логістичних ланцюгів, фінансового моделювання та розробки нових матеріалів, що стимулює попит на відповідні консультаційні та технологічні послуги в міжнародному масштабі.

Зростання важливості кібербезпеки в умовах цифровізації економіки стає ключовим фактором розвитку міжнародної торгівлі послугами. Це призводить до формування глобального ринку послуг з аудиту безпеки, розробки захисних систем та навчання персоналу. Країни з розвиненою ІТ-інфраструктурою та відповідними законодавчими рамками стають експортерами послуг кібербезпеки.

Індивідуалізація та персоналізація послуг завдяки аналізу великих даних трансформує міжнародну торгівлю. Компанії, що володіють передовими технологіями обробки даних, можуть пропонувати високоспеціалізовані послуги на глобальному рівні, адаптуючи їх під конкретні потреби клієнтів у різних країнах. Це створює нові ніші на ринку та змінює характер конкуренції.

Розвиток технологій блокчейн впливає на структуру міжнародної торгівлі послугами, особливо у фінансовому секторі. Виникають нові форми

транскордонних фінансових послуг, які забезпечують більшу прозорість та ефективність операцій. Це стимулює розвиток консалтингових послуг у сфері блокчейн-технологій та створення нових фінансових інструментів [30].

Зростання попиту на послуги з управління інтелектуальною власністю в глобальному масштабі стає важливим фактором розвитку міжнародної торгівлі. Це пов'язано з інтенсифікацією інноваційної діяльності та необхідністю захисту прав на інтелектуальну власність у різних юрисдикціях. Країни з розвинутою правовою системою у цій сфері отримують конкурентну перевагу.

Загалом, розвиток міжнародної торгівлі послугами залежить від багатьох взаємопов'язаних факторів. Технологічний прогрес, глобалізація, регуляторні зміни, споживчі вподобання та економічна стабільність країни є ключовими елементами, що визначають успіх на ринку послуг. Розуміння цих факторів та вміння адаптуватися до мінливих умов дає компаніям можливість успішно конкурувати на міжнародній арені та розширювати свій бізнес.

Отже, сучасні умови та фактори розвитку міжнародної торгівлі послугами тісно пов'язані з глобалізацією, технологічним прогресом, лібералізацією ринків та зміною споживчих вподобань. Важливу роль відіграють також регуляторна політика країн та соціально-культурні особливості, які визначають динаміку та напрямки розвитку цього сектору. Успішний розвиток міжнародної торгівлі послугами вимагає гнучкості, інноваційності та здатності адаптуватися до змін у глобальній економіці.

Висновки до розділу 1

Узагальнюючи перший розділ, можна зробити висновок, що міжнародна торгівля послугами є складною і динамічною сферою, яка потребує чіткого розуміння її сутності та класифікації. У розділі було детально розглянуто різні підходи до визначення послуг, їх особливості та основні класифікації, що використовуються в міжнародній практиці. Особлива увага приділялася специфіці послуг як об'єкта міжнародної торгівлі, включаючи їх

нематеріальність, невіддільність від джерела, неоднорідність якості та незбережуваність.

Основну роль відіграє нормативно-правове регулювання, яке визначає рамки діяльності та сприяє ефективній взаємодії між країнами. Було проаналізовано ключові міжнародні угоди, зокрема Генеральну угоду про торгівлю послугами (ГАТС), та їх вплив на формування національних систем регулювання. Розглянуто основні принципи та механізми регулювання міжнародної торгівлі послугами, включаючи режим найбільшого сприяння, національний режим, прозорість та поступову лібералізацію.

Сучасні умови розвитку торгівлі послугами пов'язані з впливом глобалізації, технологічного прогресу та змін у попиті. У розділі було висвітлено ключові фактори, що впливають на розвиток міжнародної торгівлі послугами, такі як діджиталізація, зростання ролі знаннєвомістких послуг, зміни в глобальних ланцюгах створення вартості та посилення міжнародної конкуренції.

Розділ також охоплював аналіз основних закономірностей розвитку окремих секторів послуг, таких як фінансові послуги, телекомунікації, транспорт та туризм. Було розглянуто специфіку їх регулювання та перспективи розвитку в контексті глобальних економічних змін.

Розвиток цієї сфери залежить від здатності адаптуватися до нових економічних реалій і викликів, що постають перед країнами та компаніями на міжнародному рівні. У розділі було підкреслено важливість інновацій, розвитку людського капіталу та гнучкості регуляторних систем для забезпечення конкурентоспроможності в сфері міжнародної торгівлі послугами.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ

2.1. Оцінка сучасного стану та структури міжнародної торгівлі послугами

Міжнародна торгівля послугами стала одним із найдинамічніших секторів світової економіки, демонструючи стабільне зростання та структурні трансформації протягом останніх десятиліть. За даними Світової організації торгівлі, у 2023 році глобальний експорт послуг досяг рекордного показника у 7,3 трильйона доларів США, що становить понад чверть світового експорту [69]. Така динаміка відображає фундаментальні зміни у структурі глобальної економіки, де сектор послуг набуває все більшого значення.

Особливо помітним є зростання ролі цифрових та наукомістких послуг у міжнародній торгівлі. За оцінками експертів ЮНКТАД, частка цифрових послуг у загальному обсязі міжнародної торгівлі послугами зросла з 52% у 2019 році до 64% у 2023 році [63]. Це свідчить про суттєву трансформацію глобального ринку послуг під впливом технологічних інновацій та цифровізації економіки.

Важливою тенденцією останніх років стала зміна географічної структури міжнародної торгівлі послугами. Якщо раніше цей ринок був майже повністю домінований розвиненими країнами, то зараз спостерігається активне зростання ролі країн, що розвиваються. За даними Світового банку, частка країн, що розвиваються, у глобальному експорті послуг зросла з 23% у 2010 році до 31% у 2023 році [66]. Особливо помітним є прогрес таких країн як Індія, Китай та Сінгапур у сфері експорту ІТ-послуг та бізнес-аутсорсингу.

Суттєвий вплив на розвиток міжнародної торгівлі послугами мають глобальні економічні тренди та геополітичні фактори. Дослідження McKinsey Global Institute показує, що до 2025 року близько 40% усіх міжнародних торговельних потоків будуть пов'язані саме з послугами, що значно перевищує показники попередніх десятиліть [68]. При цьому спостерігається тенденція до

регіоналізації торговельних потоків та формування нових центрів міжнародної торгівлі послугами.

Трансформація глобальних ланцюгів створення вартості також суттєво впливає на міжнародну торгівлю послугами. За даними ОЕСР, послуги становлять близько 50% доданої вартості у світовому експорті, причому ця частка постійно зростає [67]. Це відображає зростаючу сервісифікацію виробництва, коли послуги стають невід'ємною частиною виробничих процесів та значно впливають на конкурентоспроможність компаній на глобальному ринку.

Аналіз трендів міжнародної торгівлі послугами показує, що основним драйвером зростання стає поглиблення міжнародної економічної інтеграції. За оцінками Світового банку, скасування торговельних бар'єрів та гармонізація регуляторних вимог між країнами за останнє десятиліття сприяли зростанню обсягів міжнародної торгівлі послугами в середньому на 8% щорічно [66].

Цьому сприяють процеси лібералізації торгівлі та глобалізації, які стимулюють розвиток сфери послуг як для внутрішнього споживання, так і для експортно-імпортних операцій. Особливо помітна ця тенденція в країнах з розвиненою економікою.

Після суттєвого спаду в 2020 році, спричиненого пандемією COVID-19, світовий експорт послуг почав відновлюватися. У 2021 році його обсяг досяг 6,1 трильйона доларів США, що становило 6,3% світового ВВП та 21,4% загальної світової торгівлі товарами та послугами. За прогнозами, у 2022 році очікується зростання експорту послуг на 14,6%, що дозволить досягти нового рекордного показника в 7 трильйонів доларів США [59].

Аналіз регіональних тенденцій показує, що відновлення експорту послуг спостерігалось у всіх групах країн, незалежно від рівня їх економічного розвитку. Найшвидше зростання відзначалося в країнах Центральної та Південної Америки, що розвиваються, де важливу роль відіграють туристичні та логістичні послуги. Країни Азії та Океанії, що розвиваються, демонстрували зростання експорту логістичних послуг, послуг зі страхування та бізнес-послуг.

Серед країн з розвиненою економікою лідером у експорті послуг залишаються США, які в 2021 році експортували послуг на 795 мільярдів доларів, що складає 13,1% світового експорту послуг. До п'ятірки найбільших експортерів також входять Великобританія, Німеччина, Ірландія та Франція.

У структурі імпорту послуг лідирують ті ж країни, але в дещо іншому порядку. США залишаються на першому місці з показником 550 мільярдів доларів, за ними слідує Німеччина, Ірландія, Франція та Великобританія. Загалом на країни з розвиненою економікою в 2021 році припадало 72,8% світового експорту послуг та 67% світового імпорту.

Серед країн, що розвиваються, лідерами у експорті послуг є Китай, Індія, Сінгапур та Об'єднані Арабські Емірати. У сфері імпорту послуг до цієї групи також входить Саудівська Аравія [48].

Пандемія COVID-19 мала значний вплив на світову торгівлю послугами, особливо на сектори, пов'язані з подорожами та транспортом. Однак у 2021 році спостерігалось відновлення обсягів транспортних послуг, особливо в Азії та Європі. Туристичний сектор відновлювався повільніше - за період 2017-2021 рр. середньорічний темп скорочення глобальних надходжень від міжнародних поїздок становив 16%.

Важливою тенденцією є зростання ролі послуг з високою доданою вартістю, таких як консалтинг, НДДКР, фінансові та юридичні послуги. Ці сектори стають все більш важливими для економік розвинених країн та країн, що розвиваються [58].

Міжнародна торгівля послугами в останні роки демонструвала стабільне зростання, відіграючи все більшу роль у глобальній економіці. Однак, повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну спричинило значні зміни у світових торговельних потоках. Цей конфлікт вплинув не лише на безпосередніх учасників, але й на весь міжнародний ринок послуг, змушуючи країни та компанії адаптуватися до нових реалій.

Структура міжнародної торгівлі послугами зазнала трансформації внаслідок геополітичних змін. Традиційно домінуючі сектори, такі як транспорт, туризм та фінансові послуги, зіткнулися з новими викликами. Зокрема,

європейський транспортний сектор відчув на собі вплив зміни логістичних маршрутів та обмежень, пов'язаних з санкціями проти росії. Це призвело до зростання вартості перевезень та необхідності пошуку альтернативних шляхів доставки товарів.

Розвиток цифрових технологій та електронної комерції створює нові можливості для міжнародної торгівлі послугами. Зростає попит на послуги, пов'язані з інформаційними технологіями, хмарними обчисленнями та кібербезпекою. Також спостерігається тенденція до зростання ролі послуг з високою доданою вартістю, таких як консалтинг, НДДКР, фінансові та юридичні послуги.

Сектор послуг відіграє ключову роль в економіці Європейського Союзу. За даними Євростату, у 2022 році експорт послуг з ЄС до країн, що не є членами ЄС, досяг 1361 мільярда євро, при цьому Німеччина зафіксувала найвище значення (237 мільярдів євро). Надання послуг становить значну частку економічного багатства ЄС і складає більше половини ВВП у кожній з країн ЄС [62]. На рисунку 2.1 представлено динаміку міжнародної торгівлі послугами з країнами, що є членами ЄС, за період 2010-2022 рр.

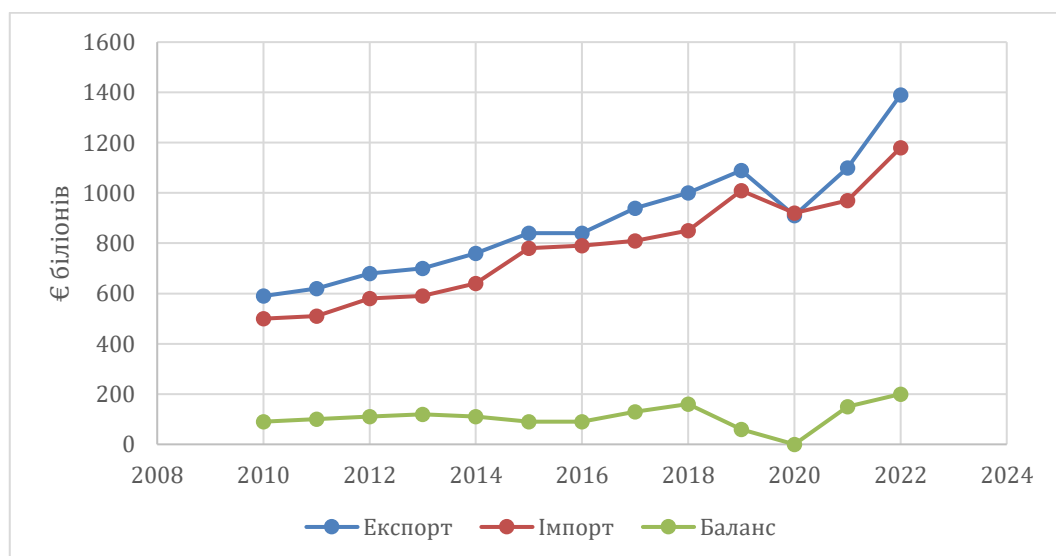

Рис. 2.1. – Міжнародна торгівля послугами з країнами, що є членами ЄС, 2010-2022 рр.

Джерело: складено автором на основі [62].

На основі даних звіту Євростату щодо тенденцій та змін у торгівлі послугами ЄС з 2010 по 2022 рік, відображених на рис. 2.1, можна визначити ключові характеристики розвитку цього сектору. Аналіз показує загальну тенденцію до зростання як експорту, так і імпорту послуг, з періодичними флуктуаціями протягом досліджуваного періоду. Особливо помітне різке зростання обсягів торгівлі послугами після 2020 року, що корелює з відновленням економічної активності після пандемії COVID-19.

Баланс торгівлі послугами демонструє стабільно позитивне сальдо протягом усього періоду, що підтверджує конкурентні переваги ЄС на міжнародному ринку послуг. Загалом, міжнародна торгівля послугами становить значну частку (понад 50%) економіки Європейського Союзу та відіграє визначальну роль у формуванні його зовнішньоторговельного балансу.

Торгівля послугами має важливий вплив на платіжний баланс. Багато країн, що розвиваються, отримали вигоду від експорту будівельних, банківських і професійних послуг або від транзакцій послуг, заснованих на телекомунікаційних мережах (таких як обробка та введення даних і виробництво програмного забезпечення).

Грошові перекази від громадян, які проживають за кордоном, і компенсація резидентам, тимчасово працевлаштованим за кордоном, представляють важливі валютні надходження, які в деяких країнах конкурують з надходженнями від експорту. Особливо значущим це стає для країн, що розвиваються, де такі перекази часто становлять істотну частку національного доходу та відіграють важливу роль у підтримці соціально-економічної стабільності.

Крім того, міжнародна торгівля послугами має важливі наслідки для потоків капіталу. Останні оцінки свідчать про те, що майже 60 відсотків міжнародних операцій з надання послуг здійснюються через іноземні філії транснаціональних компаній. Вже зараз майже половина загального обсягу зовнішніх ПІІ країн ОЕСР припадає на сфери послуг.

На рисунку 2.2 представлено динаміку торговельних послуг з країнами, що не входять до ЄС, за період 2013-2023 рр.

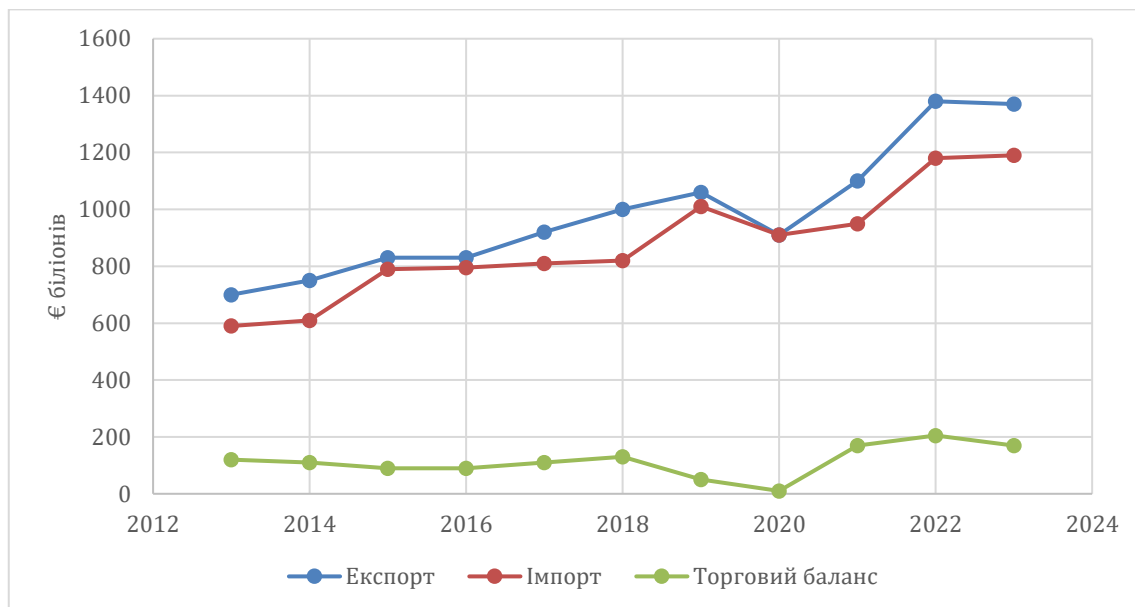

Рис. 2.2. – Динаміка торговельних послуг з країнами, що не входять до ЄС, ЄС, 2013-2023 рр.

Джерело: складено автором на основі [60].

Аналіз рисунку 2.2 демонструє динаміку зовнішньої торгівлі послугами ЄС з країнами, що не входять до союзу. Експорт послуг характеризується стабільним зростанням протягом досліджуваного періоду, хоча у 2020 році спостерігався спад, спричинений пандемією COVID-19. Імпорт послуг також демонструє позитивну динаміку, проте з меншою інтенсивністю, що забезпечує позитивне сальдо торгового балансу ЄС у сфері послуг протягом всього періоду. Така динаміка підтверджує вагомий роль сектору послуг в економіці ЄС, де він формує понад половину ВВП кожної країни-члена. У контексті зростаючої глобалізації ключові сектори послуг – фінанси, страхування, транспорт, логістика та комунікації – виступають не лише самостійними галузями, але й забезпечують критично важливі проміжні входні ресурси для інших секторів економіки, стимулюючи загальне економічне зростання та підвищення промислових показників [60].

Оцінка сучасної структури міжнародної торгівлі послугами вимагає детального аналізу різних секторів та тенденцій на глобальному ринку. Сьогодні послуги становлять значну частку (близько 65%) світової економіки та

міжнародної торгівлі, відображаючи зростаючу важливість нематеріальних активів у глобальному бізнесі [39].

Хоча деякі види міжнародних послуг - такі як транспорт - існують так само довго, як і комерційна діяльність, торгівля багатьма іншими послугами розвинулася відносно недавно в результаті лібералізації ринку та впровадження нових інформаційних і комунікаційних технологій; ці зміни часто усували ряд перешкод і надавали нові засоби для дистанційного надання послуг. В результаті деякі послуги зазнали значних структурних змін, оскільки малі та середні підприємства (МСП) були замінені набагато більшими, міжнародними підприємствами. Прикладами є роздрібний сектор (наприклад, роздрібна торгівля продуктами харчування та напоями або одягом), послуги з розміщення (наприклад, готельні мережі) або фінансові послуги (наприклад, роздрібні банки або страхові компанії), де досить звичайним явищем є підвищений рівень концентрації, оскільки транснаціональні підприємницькі групи розширюють свою діяльність. Тим не менш, розвиток технологій знизив витрати на деяких ринках послуг і створив можливості для нових гравців порушити діяльність більш сталих підприємств [60]. На рисунку 2.3 представлено основних позаєвропейських торгових партнерів (експортерів) ЄС у сфері транспортних послуг за 2012 та 2022 роки.

Рис. 2.3. - Основні позаєвропейські торгові партнери (експортери) ЄС у сфері транспортних послуг, 2012 та 2022 роки.

Джерело: складено автором на основі [60].

Аналізуючи дані, представлені на рисунку 2.3, можна побачити значні зміни у структурі експорту транспортних послуг до ЄС за десятирічний період. Особливо помітне зростання частки інших не Європейських країн та Об'єднаного королівства Великої Британії. Для повноти аналізу важливо розглянути також імпорتنі потоки транспортних послуг ЄС.

На рисунку 2.4 зображено основних позаєвропейських торгових партнерів (імпортерів) ЄС у сфері транспортних послуг за 2012 та 2022 роки.

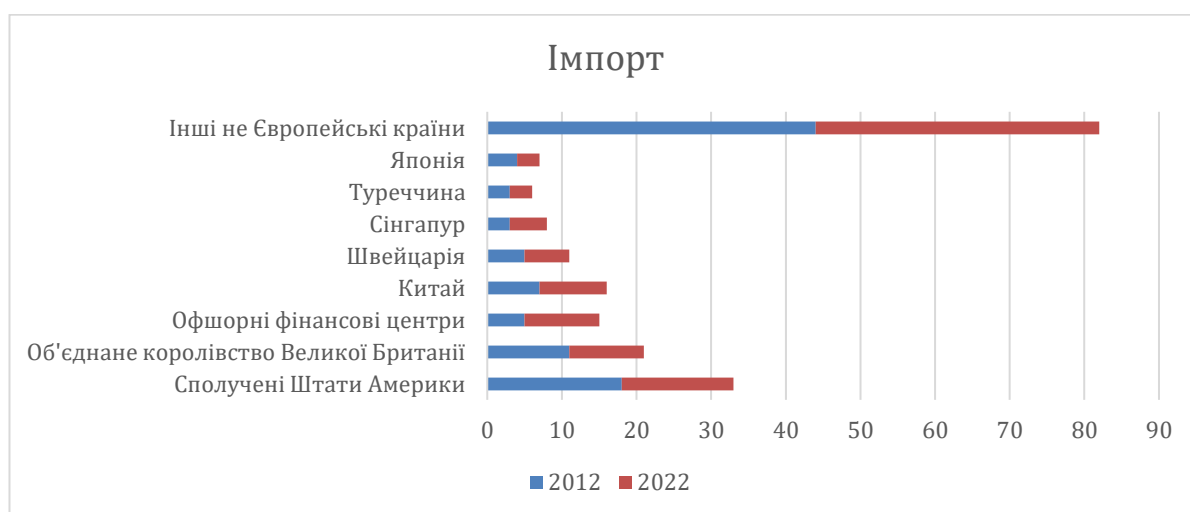

Рис. 2.4. – Основні позаєвропейські торгові партнери (імпортери) ЄС у сфері транспортних послуг, 2012 та 2022 роки.

Джерело: складено автором на основі [60].

Як видно з рисунку 2.4, структура імпорту транспортних послуг до ЄС також зазнала змін за досліджуваний період. Основними видами послуг, якими активно торгують на міжнародному ринку, є фінансові, інформаційні, транспортні, консультаційні та освітні послуги. Окремо варто звернути увагу на індустрію інформаційних технологій, яка демонструє найбільші темпи зростання. Це пов'язано з тим, що ІТ-сектор сприяє розвитку інших галузей через надання інноваційних рішень, необхідних для ефективного функціонування сучасних економік.

Важливо зазначити, що розвиток послуг у сфері ІТ та телекомунікацій суттєво змінює традиційні уявлення про торгівлю, оскільки багато операцій не вимагають фізичної присутності на ринку. Наприклад, програмування, дизайн та

консалтингові послуги можна надавати з будь-якого куточка світу, що робить цей сектор високо конкурентним [60].

Фінансові послуги є однією з ключових складових міжнародної торгівлі. Ця категорія охоплює банківські послуги, страхування, інвестиції та інші послуги, пов'язані з управлінням фінансовими активами. Зокрема, розвиток міжнародних фінансових ринків, глобальних банківських систем та інституцій забезпечує можливість для ефективного переміщення капіталу між країнами. Ця частина міжнародної торгівлі є надзвичайно важливою, оскільки вона сприяє підтриманню стабільності фінансових систем країн, що активно взаємодіють на глобальному ринку [67].

Консалтингові та професійні послуги також мають важливе місце в структурі міжнародної торгівлі. Вони охоплюють різноманітні напрямки, такі як юридичні послуги, бухгалтерський облік, управління бізнесом та інші професійні послуги, що сприяють розвитку корпоративного сектору. У сучасній глобальній економіці, яка характеризується високим рівнем інтеграції та конкуренції, попит на ці послуги лише зростає. Міжнародні компанії активно звертаються до зовнішніх консультантів, щоб отримати спеціалізовані знання та підтримку в різних сферах діяльності.

Невід'ємною складовою міжнародної торгівлі послугами є туризм. Він об'єднує транспортні, готельні, ресторанні та інші супутні послуги, що сприяють розвитку економік багатьох країн. Туризм виступає потужним джерелом валютних надходжень для держав і створює значну кількість робочих місць [67].

Найвищий керівний орган Світової організації торгівлі (СОТ) матиме всі підстави хвилюватися, коли збереться 26 лютого. Міжнародна торгівля — ключовий двигун глобального процвітання після падіння Берлінської стіни — майже зупинилася і зараз залишатиметься анемією в найближчі роки.

У 2023 році торгівля товарами та послугами зростає з найнижчими показниками, за оцінками, на 0,2 відсотка, що є найповільнішим темпом за 50 років поза глобальними рецесіями [19]. Для більш детального аналізу ситуації розглянемо дані щодо торгівлі послугами у різних країнах світу, представлені на рисунку 2.5.

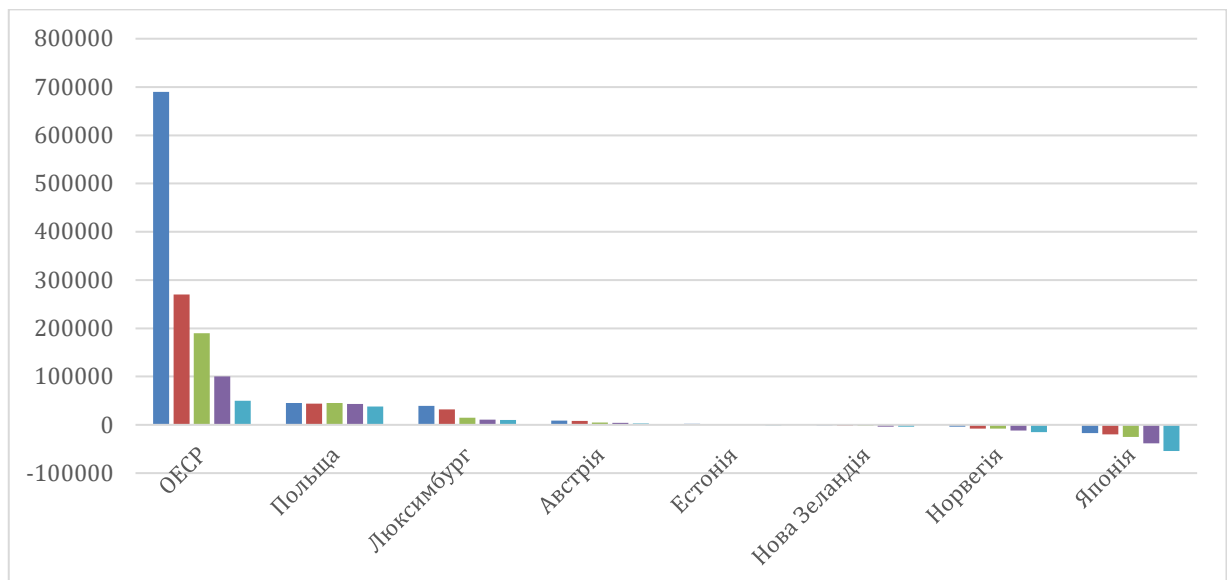

Рис. 2.5. – Торговля услугами у країнах світу в 2023 р.

Джерело: складено автором на основі [19].

Як видно з рисунку 2.5, торгівля послугами у 2023 році демонструє значні відмінності між країнами. Найбільші обсяги торгівлі послугами спостерігаються у ОЕСР, що підкреслює домінуючу роль розвинених економік у цьому секторі. Водночас, деякі країни, такі як Японія, показують від'ємні значення, що може свідчити про переважання імпорту послуг над експортом. Сучасна структура міжнародної торгівлі послугами також відображає значний вплив цифрових технологій.

Зростання популярності електронної комерції, хмарних технологій та платіжних систем сприяє розвитку нових бізнес-моделей і розширенню торгівлі послугами. Багато компаній інтегрують цифрові рішення у свою діяльність, що дозволяє їм охоплювати нові ринки та клієнтів. Це, своєю чергою, змінює традиційні моделі торгівлі та підвищує важливість послуг у глобальній економіці [19].

Невід'ємною складовою міжнародних економічних відносин виступає регулювання міжнародної торгівлі послугами. Різні країни мають власні правила та стандарти, що можуть впливати на доступ до ринку іноземних постачальників послуг. Наприклад, деякі країни обмежують доступ до певних видів послуг через міркування національної безпеки або захисту внутрішніх ринків. Однак, загалом,

спостерігається тенденція до лібералізації міжнародної торгівлі послугами через угоди в рамках Світової організації торгівлі (СОТ) та регіональні торгові угоди, такі як Угода про вільну торгівлю між ЄС та Канадою (СЕТА).

В таблиці 2.1 наведено основні регіони світу та їх частку в міжнародній торгівлі послугами за основними категоріями.

Таблиця 2.1. - Частка регіонів у міжнародній торгівлі послугами

Регіон	Фінансові послуги	ІТ та телекомунікації	Транспортні послуги	Туристичні послуги	Освітні послуги
Північна Америка	25%	30%	20%	15%	10%
ЄС	30%	25%	25%	20%	25%
Азія	20%	35%	30%	25%	20%
Латинська Америка	10%	5%	10%	20%	10%
Африка	5%	3%	10%	15%	5%
Ін. регіони	10%	2%	5%	5%	10%

Джерело: складено автором за матеріалами [60, 66, 67].

Як видно з таблиці 2.1, різні регіони світу мають свою спеціалізацію у міжнародній торгівлі послугами. Наприклад, Північна Америка є лідером у сфері ІТ та телекомунікаційних послуг, що пов'язано з розвитком технологічних компаній у США та Канаді. Європейський Союз демонструє високу частку у фінансових послугах та професійних консалтингових послугах, що відображає сильну позицію таких фінансових центрів, як Лондон і Франкфурт. Азія, в свою чергу, активно розвивається у сфері ІТ-послуг, особливо завдяки таким країнам, як Індія та Китай.

Освітні та професійні послуги мають високу частку в розвинених регіонах, таких як Європейський Союз та Північна Америка. Це відображає попит на якісну освіту та спеціалізовані професійні послуги у світовій економіці. Водночас, для інших регіонів, таких як Африка та Латинська Америка, ці

послуги є менш розвиненими, але мають великий потенціал для подальшого зростання [60].

Така структура показує глобальну нерівномірність у торгівлі послугами та залежність певних регіонів від спеціалізованих галузей. Для більш детального аналізу розглянемо частку послуг у загальній торгівлі товарами та послугами для вибраних країн за 2013 та 2023 роки, представлену на рисунку 2.6. У списку представлені найбільш розвинені та найбільш активні країни на міжнародному ринку послуг, що дозволяє оцінити глобальні тенденції в цій сфері.

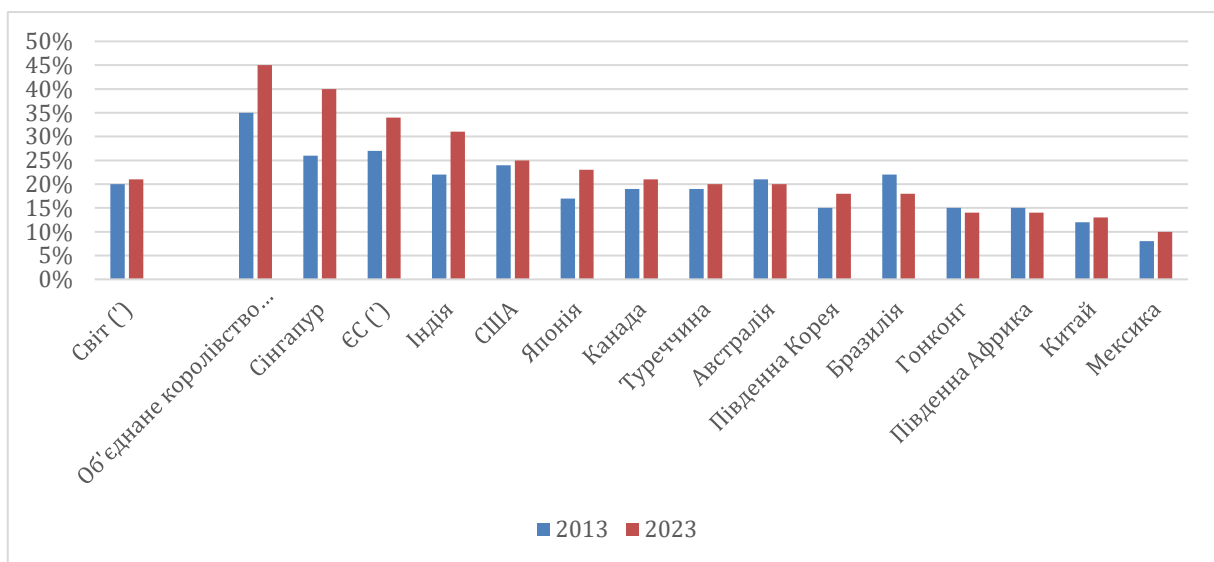

Рис. 2.6. – Частка послуг у загальній торгівлі товарами та послугами, вибрані країни, 2013 та 2023 роки.

Джерело: складено автором на основі [60].

Як видно з рисунку 2.6, частка послуг у загальній торгівлі товарами та послугами значно відрізняється між країнами та змінилася за десятирічний період. Найбільше зростання частки послуг спостерігається в Об'єднаному королівстві, де показник збільшився з близько 35% у 2013 році до майже 45% у 2023 році. Сінгапур, ЄС та Індія також демонструють значне збільшення частки послуг. Водночас, деякі країни, такі як Японія та Канада, показують відносно стабільну частку послуг у загальній торгівлі. Цікаво відзначити, що в деяких країнах, наприклад, у Мексиці, частка послуг дещо знизилася за цей період.

Таким чином, сучасний стан та структура міжнародної торгівлі послугами характеризуються високим рівнем диверсифікації, значною динамікою розвитку та активною участю різних галузей економіки. Ключовими факторами трансформації цього сектору виступають цифровізація, розвиток інформаційних технологій та зростаюча глобалізація, що сприяє інтеграції послуг у глобальні виробничі ланцюжки та створює нові можливості для бізнесу і країн. Водночас, успішний розвиток торгівлі послугами залежить від здатності компаній та держав адаптуватися до технологічних змін, міжнародних регуляцій та високої конкуренції на глобальних ринках.

2.2. Ключові тенденції розвитку міжнародної торгівлі послугами

Міжнародна торгівля послугами є важливою складовою глобальної економіки, яка швидко розвивається в останні десятиліття. Послуги становлять значну частину світового ВВП та міжнародної торгівлі, відіграючи ключову роль у розвитку багатьох країн. Однак, незважаючи на стрімке зростання, міжнародна торгівля послугами стикається з низкою серйозних проблем та викликів, які потребують вирішення для забезпечення подальшого сталого розвитку цієї сфери [34].

Торгівля послугами також життєво важлива для економічного здоров'я країни. Міжнародний обмін ідеями, досвідом та допомога – від архітектури та права до логістики та телекомунікацій – становить половину всього світового експорту та дві третини світового ВВП [66].

З цієї причини вони вразливі до політичних маніпуляцій, спрямованих на захист окремих вітчизняних галузей промисловості чи тиску на інші країни. Загроза нетарифних бар'єрів, які включають квоти на імпорт і субсидії, щоб зробити місцевих виробників більш конкурентоспроможними, ніж іноземні імпорتنі товари, і тарифи можуть змінити моделі торгівлі.

Для кращого розуміння еволюції торговельних відносин розглянемо динаміку регіональних торговельних угод з часом, представлену на рисунку 2.7.

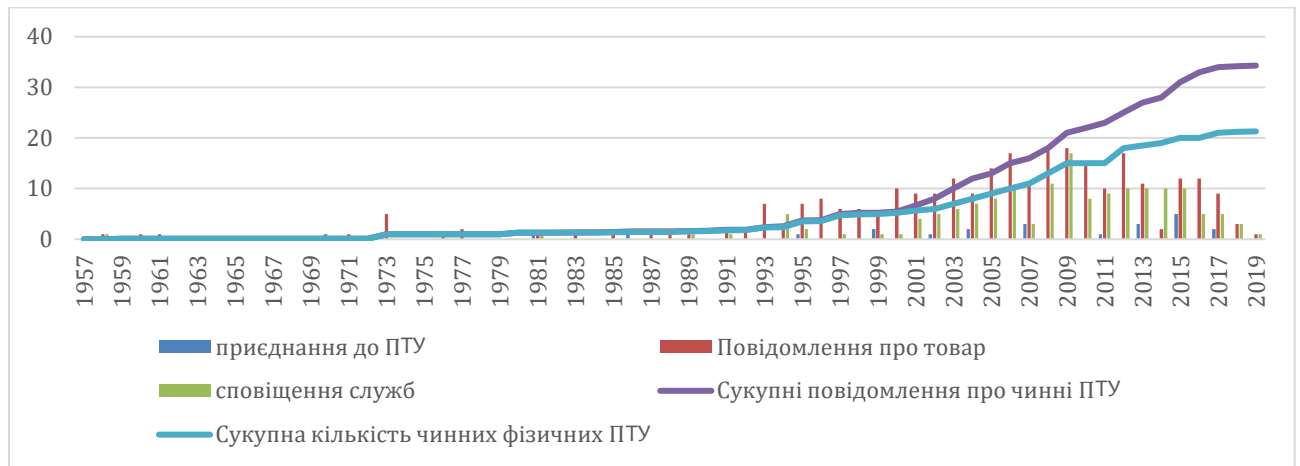

Рис. 2.7. – Еволюція регіональних торговельних угод з часом.

Джерело: складено автором на основі [66].

Аналізуючи дані, представлені на рисунку 2.7, можна спостерігати значне зростання кількості регіональних торговельних угод починаючи з 1990-х років. Особливо помітне збільшення сукупних повідомлень про чинні ПТУ (преференційні торговельні угоди) та сукупної кількості чинних фізичних ПТУ з початку 2000-х років. Це свідчить про посилення тенденції до регіональної економічної інтеграції та лібералізації торгівлі. Водночас, спостерігається зростання кількості повідомлень про товар та сповіщення служб, що може вказувати на ускладнення та деталізацію торговельних угод.

Такі протекціоністські заходи часто мають непередбачені наслідки та створюють геополітичні тертя. Щоб захиститися від цього та максимізувати вигоди від обмінів із сприятливими партнерами, після Другої світової війни процвітали багатосторонні торгові угоди [66].

Створення таких угруповань, як Світова організація торгівлі, яка виникла з Генеральної угоди з тарифів і торгівлі, допомогло у створенні глобалізованих торгових структур, які ми бачимо сьогодні. Вони також допомогли запобігти переростанню торгових суперечок між країнами у глобальні торгові війни.

До кінця 2024 року світова торгівля зареєструє найповільніше зростання за півдесяти років з 1990-х років [62]. Для більш детального аналізу цієї тенденції розглянемо динаміку зростання світової торгівлі за останні десятиліття, представлену на рисунку 2.8.

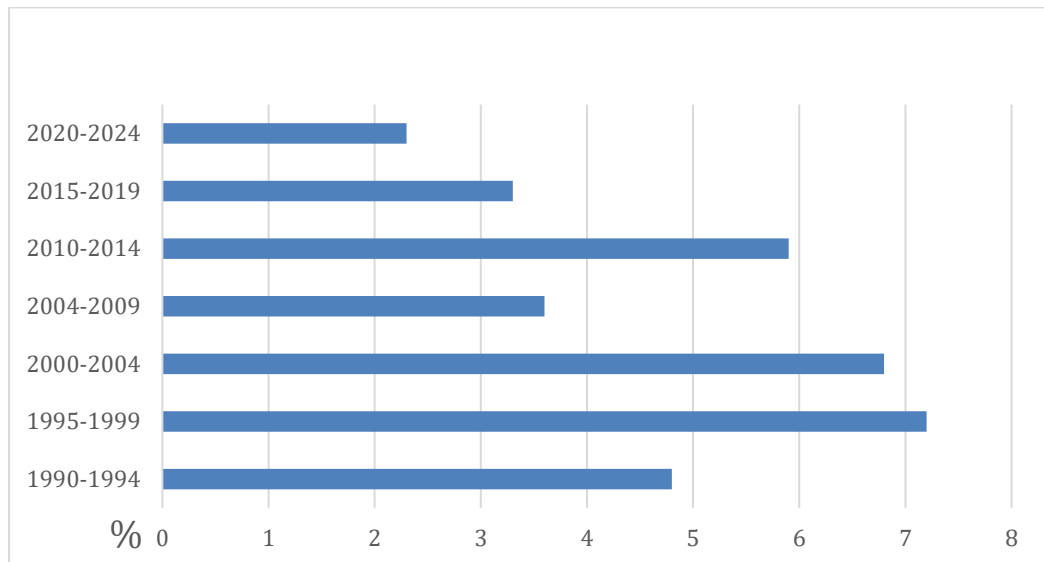

Рис. 2.8. – Динаміка світової торгівлі послуг в 1990-2024 рр., %.

Джерело: складено автором на основі [62].

Аналізуючи дані, представлені на рисунку 2.8, можна чітко простежити тенденцію до сповільнення темпів зростання світової торгівлі після періоду 2010-2014 рр. Найвищі показники зростання спостерігалися в період 1995-1999 років, коли середньорічний темп зростання становив близько 7%. Однак з кожним наступним п'ятирічним періодом темпи зростання поступово знижувалися. Особливо помітне падіння відбулося після 2015 року, а прогноз на 2020-2024 роки показує найнижчий рівень зростання за весь досліджуваний період – менше 3% на рік.

Сповільнення темпів зростання світової торгівлі негативно впливає на соціально-економічний розвиток багатьох країн. За даними Світового банку, активізація міжнародної торгівлі товарами та послугами в період після 1990 року сприяла суттєвому підвищенню рівня життя населення - понад мільярд людей змогли подолати межу крайньої бідності [62]. Це прискорило зростання в економіках, що розвиваються, дозволивши багатьом з них скоротити розрив у доходах із багатшими економіками. Сьогодні хибний популізм у багатьох країнах завдає серйозної шкоди світовій торгівлі. Багато країн втратили інтерес до нових торгових угод. У 2020-х роках щороку підписувалося в середньому лише п'ять угод – менше половини показника 2000-х років [62].

Суттєвим фактором, що впливає на розвиток міжнародної торгівлі послугами, є наявність значних бар'єрів для входу на ринки послуг у багатьох країнах. Ці бар'єри можуть включати обмеження на іноземну власність, вимоги щодо ліцензування та сертифікації, дискримінаційні податки та збори, а також інші регуляторні обмеження. Такі обмеження суттєво впливають на конкуренцію та ефективність ринків послуг, стримуючи їх розвиток та інновації.

Ключовим чинником розвитку міжнародної торгівлі послугами є цифровізація економіки. Розвиток цифрових технологій створює нові можливості для торгівлі послугами через Інтернет, але одночасно породжує питання щодо оподаткування, захисту даних, кібербезпеки та інтелектуальної власності. Відсутність єдиних міжнародних правил у цій сфері створює невизначеність для бізнесу та може призводити до конфліктів між країнами [4].

Проблема захисту прав інтелектуальної власності є особливо гострою у сфері торгівлі послугами, оскільки багато послуг базуються на знаннях та інноваціях. Піратство, несанкціоноване копіювання та використання об'єктів інтелектуальної власності завдають значної шкоди провайдерам послуг та стримують інвестиції в розвиток нових технологій та бізнес-моделей.

Істотним чинником є також рівень розвитку інфраструктури та людського капіталу в країнах, що розвиваються. Це визначає їх можливості брати активну участь у міжнародній торгівлі послугами, особливо у високотехнологічних секторах. Обмежений доступ до кваліфікованих кадрів, надійного інтернет-зв'язку та сучасних телекомунікаційних мереж впливає на розвиток експортного потенціалу послуг у цих країнах.

Геополітична нестабільність, особливо враховуючи вторгнення росії в Україну, суттєво впливає на глобальні торговельні потоки. Це вторгнення призвело до порушення усталених торговельних зв'язків, скорочення туристичних потоків та ускладнення надання транспортних та фінансових послуг у регіоні.

Торговельні бар'єри та протекціоністські заходи деяких країн продовжують створювати перешкоди для вільного руху послуг через кордони. Складні регуляторні вимоги та відмінності в національних законодавствах

ускладнюють міжнародну діяльність компаній, особливо в секторах з високим рівнем регулювання, таких як фінансові послуги та телекомунікації. Це призводить до збільшення операційних витрат та зниження конкурентоспроможності [55].

Цифровізація та технологічні виклики створюють як нові можливості, так і нові проблеми для міжнародної торгівлі послугами. Швидкий розвиток електронної комерції та цифрових послуг вимагає від компаній та урядів адаптації до нових бізнес-моделей та способів надання послуг. Водночас, питання кібербезпеки, захисту даних та цифрового суверенітету стають все більш актуальними, створюючи додаткові бар'єри для міжнародної торгівлі.

Важливо також згадати про проблему забезпечення якості послуг у міжнародній торгівлі. Оцінка якості послуг часто суб'єктивна та залежить від культурних особливостей, що створює труднощі при встановленні єдиних міжнародних стандартів якості. Це може призводити до непорозумінь між постачальниками та споживачами послуг з різних країн [49].

Варто також звернути увагу на проблему адаптації систем статистичного обліку та аналізу до специфіки міжнародної торгівлі послугами. Традиційні методи збору та обробки даних про міжнародну торгівлю часто не враховують особливості послуг, що призводить до недооцінки їх реального внеску в економіку та торговельні потоки.

Одним із ключових аспектів розвитку міжнародної торгівлі послугами є необхідність балансування між лібералізацією торгівлі та захистом національних інтересів, включаючи соціальні та культурні аспекти. Дослідження показують, що надмірна лібералізація може призвести до структурних диспропорцій в окремих секторах економіки та негативно вплинути на вразливі групи населення. Водночас, надмірний протекціонізм створює бар'єри для економічного розвитку та впровадження інновацій [12]. Тому формування оптимальної моделі регулювання міжнародної торгівлі послугами потребує виваженого підходу та врахування специфіки кожної країни.

Для аналізу змін у структурі експорту послуг України за країнами світу розглянемо порівняння двох періодів: 2013-2015 та 2018-2020 роки. Порівнюючи

ці періоди, можна помітити суттєві зміни у структурі експорту. Зокрема, спостерігаються трансформації у частках експорту до країн ЄС, російської федерації, США та інших країн, що відображає як зміни у глобальній економічній ситуації, так і переорієнтацію українського бізнесу на нові ринки. Детальний аналіз цих структурних змін представлено на рис. 2.9.

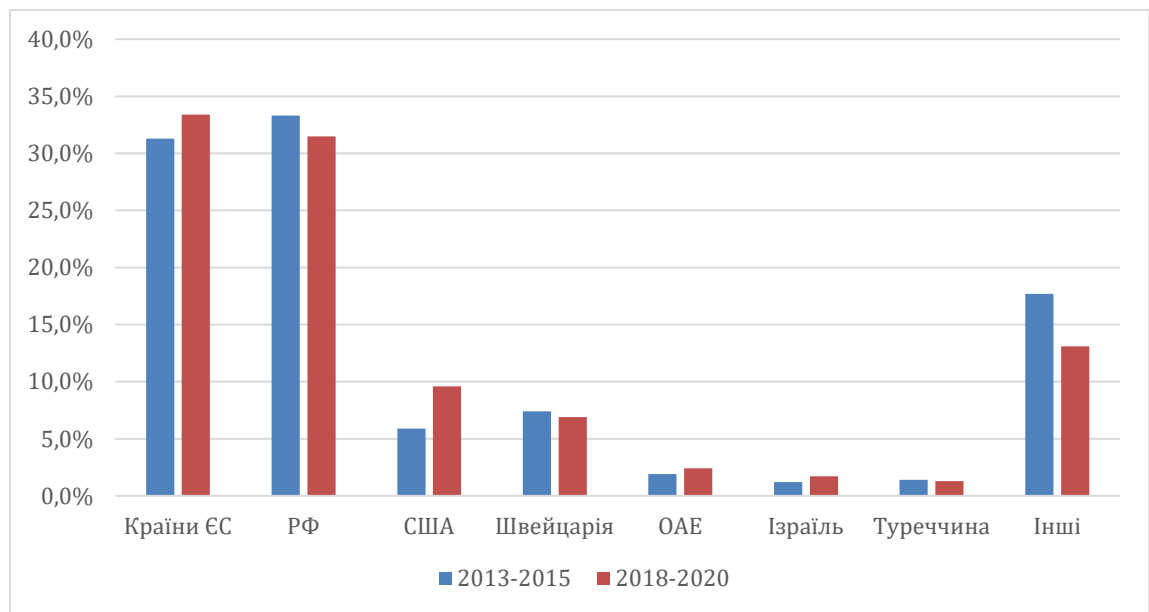

Рис. 2.9. – Зміна географічної структури експорту послуг України за країнами світу (2013-2015 vs 2018-2020, %).

Джерело: складено автором на основі [59].

Як бачимо рис. 2.9, демонструє зміну географічної структури експорту послуг України за країнами світу, порівнюючи періоди 2013-2015 та 2018-2020 років. Аналізуючи представлену діаграму, можна помітити суттєві трансформації, які відображають як зміни у глобальній економічній ситуації, так і переорієнтацію українського бізнесу на нові ринки.

Найбільш помітні зміни спостерігаються у експорті до країн ЄС, де частка зросла з 31,0% до 34,0%, що свідчить про посилення європейського вектору в зовнішньоекономічній діяльності України. Водночас, експорт до рф значно скоротився – з 33,6% до 31,5%, що є наслідком геополітичних змін та переорієнтації українського експорту.

Аналіз географічної структури експорту послуг демонструє значне зростання частки США у загальному обсязі – з 5,9% до 9,7%, що свідчить про поглиблення економічного співробітництва з цим стратегічним партнером. Експорт до Швейцарії продемонстрував незначну негативну динаміку, скоротившись на 0,1 процентного пункту – з 7,9% до 7,8%.

Статистичні дані свідчать про диверсифікацію географічної структури експорту послуг у напрямку країн Близького Сходу та Туреччини. Зокрема, частка Об'єднаних Арабських Еміратів у загальному експорті послуг зросла на 1 процентний пункт (з 2,1% до 3,1%), Ізраїлю - на 0,6 процентного пункту (з 1,5% до 2,1%), Туреччини - на 0,3 процентного пункту (з 1,7% до 2,0%). Така динаміка відображає результативність політики диверсифікації експортних ринків. Сукупна частка інших країн у структурі експорту послуг скоротилася з 18,0% до 13,7%. Така динаміка свідчить про концентрацію зовнішньоторговельних операцій України на пріоритетних ринках збуту.

Трансформація географічної структури експорту послуг особливо помітна у контексті російської федерації. Якщо до 2014 року її частка становила 33,3% загального обсягу, то внаслідок військової агресії проти України, анексії Криму та окупації частин Донецької та Луганської областей відбулася часткова переорієнтація експортних потоків. У період 2018-2020 років частка російської федерації скоротилася до 31,5%, що відображає поступову переорієнтацію українського експорту послуг на альтернативні ринки збуту.

Водночас помітно зросла частка експорту до країн ЄС - з 31,3% до 33,4%, що свідчить про посилення економічної інтеграції та розширення торговельних відносин між економіками ЄС та України. Також спостерігається збільшення частки експорту до США та деяких інших країн, що вказує на диверсифікацію зовнішньоекономічних зв'язків України.

Міжнародна торгівля послугами характеризується значною диверсифікацією секторів, кожен з яких має свої особливості функціонування та розвитку. Аналіз структури світового ринку послуг дозволяє визначити специфіку окремих секторів, їх роль у глобальній економіці та ключових учасників ринку. Ключовим елементом дослідження виступає оцінка викликів,

що постають перед різними секторами послуг, оскільки це безпосередньо впливає на формування стратегій розвитку як на корпоративному, так і на державному рівнях.

Комплексне дослідження основних секторів міжнародної торгівлі послугами, включаючи їх частку у світовому експорті, провідних гравців та специфічні галузеві виклики, представлено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2. - Ключові гравці і виклики в провідних секторах міжнародної торгівлі послугами у 2023 р.

Сектор послуг	Частка у світовому експорті послуг 2023	Ключові гравці	Специфічні виклики
Фінансові	18.5%	Лондон, Нью-Йорк, Сінгапур	Кіберзагрози, регуляторна складність
Телекомунікації та ІТ	14.2%	Індія, США, Ірландія	Швидка технологічна зміна, нестача кваліфікованих кадрів
Транспортні	16.7%	Панама, Греція, Сінгапур	Екологічні норми, волатильність цін на паливо
Туризм	24.1%	Франція, Іспанія, США	Сезонність, геополітичні ризики
Освітні	3.2%	США, Великобританія, Австралія	Культурні бар'єри, визнання кваліфікацій

Джерело: складено автором за матеріалами [5].

Таблиця 2.2, демонструє різноманітність сектору міжнародної торгівлі послугами та підкреслює унікальні характеристики кожного підсектору. Вона показує, що різні види послуг стикаються з різними викликами, що вимагає диференційованого підходу до їх регулювання та розвитку.

Продовжуючи аналіз структури міжнародної торгівлі послугами, варто розглянути конкретний приклад - зміни в експорті послуг України до Європейського Союзу. Це дозволить нам побачити, як глобальні тенденції та

виклики відображаються на рівні окремої країни та її взаємодії з важливим економічним партнером.

Для глибшого розуміння змін у структурі експорту послуг України до ЄС розглянемо рисунок 2.10.

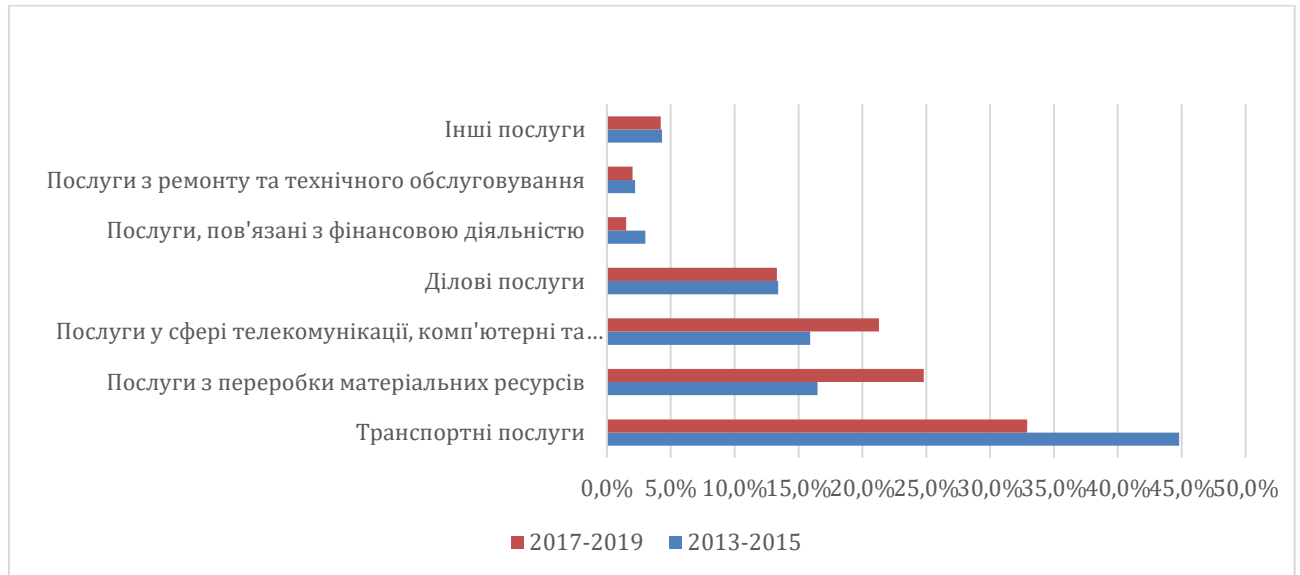

Рис. 2.10. – Зміна структури експорту послуг України до ЄС за розділами (2013-2015 і 2017-2019, %).

Джерело: складено автором на основі [59].

Аналіз даних, представлених на рисунку 2.10, виявляє значні зрушення у структурі експорту послуг України до ЄС. Найбільш помітна зміна стосується транспортних послуг: їх частка, хоча й залишається домінуючою, суттєво зменшилася з приблизно 45% до 35%. Водночас, спостерігається значне зростання частки послуг з переробки матеріальних ресурсів – з близько 15% до майже 25%. Також варто відзначити збільшення частки послуг у сфері телекомунікацій, комп'ютерних та інформаційних послуг. Ці трансформації свідчать про диверсифікацію експорту послуг України та зростання ролі високотехнологічних секторів в економіці країни.

Найбільш динамічний розвиток демонструє сектор послуг у сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних послуг, частка яких помітно збільшилася. Це відображає загальносвітову тенденцію до діджиталізації та

зростаючу роль України як постачальника ІТ-послуг. Ці трансформації свідчать про поступову переорієнтацію української економіки в бік послуг з вищою доданою вартістю та про адаптацію до потреб європейського ринку.

Феномен «сервітизації» виробництва стає все більш помітним у глобальній економіці. Це явище передбачає інтеграцію послуг у виробничі процеси, розмиваючи традиційні межі між виробництвом товарів та наданням послуг. Наприклад, виробники літаків тепер часто пропонують комплексні пакети, що включають не лише сам літак, але й послуги з технічного обслуговування, навчання пілотів та управління флотом [19]. Така інтеграція послуг у виробничі процеси дозволяє компаніям створювати додаткову вартість, підвищувати конкурентоспроможність та формувати довгострокові відносини з клієнтами. Це також сприяє розвитку інноваційних бізнес-моделей, де послуги стають невід'ємною частиною продуктової пропозиції, що особливо помітно в секторах високотехнологічного виробництва, автомобілебудування та промислового обладнання.

Розвиток платформної економіки суттєво впливає на структуру міжнародної торгівлі послугами. Такі платформи, як Uber, Airbnb або Upwork, створюють нові можливості для міжнародного обміну послугами на рівні окремих осіб та малих підприємств. Цифрові платформи трансформують традиційні бізнес-моделі, сприяють зниженню транзакційних витрат та підвищують доступність послуг для споживачів у глобальному масштабі. Впровадження платформних рішень також стимулює розвиток нових форм зайнятості та підприємництва у сфері послуг. Це ставить нові виклики перед регуляторами та системами оподаткування.

Зростання попиту на персоналізовані послуги є ще одним важливим трендом. Завдяки аналізу великих даних та використанню штучного інтелекту, компанії можуть пропонувати все більш індивідуалізовані послуги, що відповідають конкретним потребам клієнтів. Це створює нові ніші на ринку та змінює характер конкуренції в сфері послуг.

Зростання важливості етичних та соціальних аспектів у наданні послуг є помітним трендом. Споживачі все частіше звертають увагу на екологічність,

соціальну відповідальність та етичні практики компаній, що надають послуги. Це спонукає постачальників послуг впроваджувати принципи сталого розвитку у свої операційні процеси, розробляти політики корпоративної соціальної відповідальності та інвестувати в екологічно безпечні технології. Підвищення прозорості бізнес-процесів та дотримання етичних стандартів стає важливою конкурентною перевагою на міжнародному ринку послуг.

Ця тенденція також призводить до формування нових стандартів якості послуг, які враховують не лише традиційні показники ефективності, але й соціальний та екологічний вплив. Компанії все частіше впроваджують системи моніторингу та звітності щодо своєї соціальної та екологічної відповідальності, включаючи оцінку вуглецевого сліду, використання відновлюваних ресурсів та вплив на місцеві громади. Особливо важливим стає розвиток так званих "зелених" послуг, які спрямовані на зменшення негативного впливу на довкілля та сприяння сталому розвитку. Такі послуги включають консультування з питань енергоефективності, розробку екологічних стратегій, управління відходами та впровадження циркулярних бізнес-моделей.

Розвиток технологій розподіленого реєстру (блокчейн) відкриває нові можливості для забезпечення прозорості та безпеки в міжнародній торгівлі послугами, особливо в фінансовому секторі [5]. Ця технологія дозволяє створювати захищені та незмінні записи транзакцій, що може значно підвищити довіру між учасниками міжнародної торгівлі та спростити процеси верифікації та аудиту. Впровадження блокчейну може також сприяти автоматизації та оптимізації процесів у сфері міжнародних платежів, страхування та логістики, що в свою чергу може призвести до зниження витрат та підвищення ефективності міжнародної торгівлі послугами.

Для ефективного розвитку міжнародної торгівлі послугами важливо розробляти та впроваджувати механізми, що сприятимуть подоланню існуючих проблем. Це може включати як регуляторні реформи, так і інфраструктурні вдосконалення. Важливо також впроваджувати інноваційні підходи до управління та моніторингу торговельних процесів, що дозволить своєчасно виявляти проблеми та ефективно реагувати на виклики глобального ринку.

У таблиці 2.3 наведено можливі шляхи вирішення основних викликів у цій сфері, що дозволить забезпечити стійкий розвиток та розширення можливостей для бізнесу.

Таблиця 2.3. – Шляхи вирішення ключових проблем у міжнародній торгівлі послугами

Проблема	Шляхи вирішення	Очікувані результати
Регуляторні бар'єри	Гармонізація міжнародних стандартів та угод.	Посилення міжнародного контролю та співпраці у боротьбі з тіньовими схемами.
Валютні коливання	Використання хеджування валютних ризиків та міжнародних резервних валют.	Зниження фінансових втрат, стабільність цін на послуги.
Інфраструктурні обмеження	Інвестування в розвиток транспортної та цифрової інфраструктури	Підвищення ефективності надання послуг, скорочення часу виконання.
Культурні та мовні бар'єри	Розробка спеціальних навчальних програм і підтримка мовної адаптації.	Покращення комунікацій та якості послуг для міжнародних споживачів.
Нелегальні практики	Посилення міжнародного контролю та співпраці у боротьбі з тіньовими схемами.	Зниження рівня шахрайства, покращення умов для чесної конкуренції.

Джерело: складено автором за матеріалами [4, 5, 31].

Таблиця 2.3 демонструє можливі рішення ключових проблем, що перешкоджають розвитку міжнародної торгівлі послугами, а також очікувані позитивні наслідки від їх реалізації.

Для забезпечення сталого розвитку міжнародної торгівлі послугами в майбутньому необхідно вирішити кілька ключових завдань. Одним із першочергових завдань є адаптація регуляторних механізмів до нових глобальних реалій. Оскільки технології та цифрові інновації швидко змінюють традиційні моделі бізнесу, країнам необхідно створювати гнучкіші нормативно-правові рамки, які сприятимуть розвитку нових видів послуг. Важливою складовою цього процесу є гармонізація національних законодавств із

міжнародними стандартами, що дозволить усунути бар'єри на шляху до вільної торгівлі [31].

Іншим важливим завданням є розвиток інфраструктури, особливо цифрової. В умовах глобалізації зростає попит на онлайн-послуги, що вимагає покращення якості інтернет-з'єднання та розвитку інформаційних технологій. Інвестиції в цифрову інфраструктуру допоможуть країнам збільшити обсяги торгівлі послугами, полегшити міжнародні трансакції та прискорити розвиток секторів, які залежать від технологій. Це також дозволить малим і середнім підприємствам ефективніше виходити на міжнародні ринки.

Одним із ключових завдань також є створення умов для підвищення рівня конкурентоспроможності послуг. Це можна досягти шляхом підтримки інновацій та стимулювання підприємництва у сфері послуг. Державна політика має зосереджуватись на забезпеченні сприятливого середовища для бізнесу, наданні доступу до фінансів і технологій, а також на заохоченні досліджень та розробок. Важливо створити програми для підвищення кваліфікації працівників, що дозволить покращити якість надання послуг і підвищити їхню додану вартість на міжнародних ринках.

Забезпечення сталого розвитку також залежить від ефективного співробітництва між країнами. Необхідно посилювати міжнародну координацію та співпрацю, щоб вирішувати спільні проблеми та обмінюватися найкращими практиками. Міжнародні організації, такі як СОТ та ОЕСР, відіграють важливу роль у сприянні цьому процесу, встановлюючи стандарти й правила для міжнародної торгівлі послугами [59].

Підсумовуючи, можна сказати, що міжнародна торгівля послугами стикається з комплексом взаємопов'язаних проблем, які вимагають скоординованих зусиль на національному та міжнародному рівнях для їх вирішення. Розвиток ефективних механізмів регулювання, усунення торговельних бар'єрів, адаптація до цифрової економіки, захист інтелектуальної власності, розвиток інфраструктури та людського капіталу, забезпечення справедливого розподілу вигод та вирішення інших згаданих проблем є

ключовими завданнями для забезпечення сталого розвитку міжнародної торгівлі послугами в майбутньому.

2.3. Вплив глобальних тенденцій на розвиток міжнародної торгівлі послугами

Глобальні тенденції мають значний вплив на розвиток міжнародної торгівлі послугами, формуючи нові виклики та можливості для учасників ринку. Ці тенденції є результатом складної взаємодії економічних, технологічних, соціальних та політичних факторів, які змінюють структуру та конфігурацію міжнародної торгівлі послугами. Глобальні тенденції можна визначити як довгострокові макроекономічні, геополітичні, екологічні або технологічні зміни, які формують майбутнє світу та впливають на всі аспекти суспільного життя, включаючи економіку та міжнародну торгівлю. Розуміння цих тенденцій є критично важливим для розробки ефективних стратегій розвитку бізнесу та формування адекватної політики регулювання міжнародної торгівлі послугами.

Міжнародна торгівля та глобальні ланцюжки поставок зазнають помітної трансформації. Цьому сприяють складне економічне та геополітичне середовище, розвиток моделей торгівлі, зростання оцифровки, орієнтація на сталий бізнес-практику та інноваційні підходи до фінансування [55].

Однією з ключових глобальних тенденцій, що радикально змінює ландшафт міжнародної торгівлі послугами, є діджиталізація. Цей процес можна визначити як переведення інформації та бізнес-процесів у цифровий формат, що призводить до фундаментальних змін у способах ведення бізнесу та взаємодії між економічними агентами. Діджиталізація створила нові можливості для надання послуг через цифрові платформи, такі як Uber, Airbnb, Amazon Web Services. Ці платформи не лише змінили способи надання послуг, але й створили нові виклики для традиційних підходів до регулювання міжнародної торгівлі. Наприклад, виникає питання: як класифікувати та регулювати послуги, що надаються через такі платформи? Це призводить до необхідності перегляду існуючих торговельних угод та розробки нових підходів до регулювання

цифрової торгівлі. Крім того, діджиталізація сприяє розвитку нових видів послуг, таких як хмарні обчислення, аналіз великих даних, послуги з кібербезпеки, які стають все більш важливими компонентами міжнародної торгівлі [59].

Іншою важливою тенденцією є зростання ролі знаннєвомістких послуг у міжнародній торгівлі. Знаннєвомісткі послуги можна визначити як види економічної діяльності, які характеризуються високим рівнем використання передових технологій, високою інтенсивністю НДДКР та високим рівнем освіти персоналу. До таких послуг відносяться, наприклад, консалтинг, інжиніринг, наукові дослідження та розробки. Зростання ролі цих послуг пов'язане з переходом до економіки знань - економічної системи, в якій виробництво товарів і послуг базується переважно на знаннєвомістких видах діяльності, що сприяє прискоренню технічного та наукового прогресу. Важливо відзначити, що знаннєвомісткі послуги не лише стають все більш важливою складовою міжнародної торгівлі самі по собі, але й відіграють ключову роль у підвищенні конкурентоспроможності інших секторів економіки. Наприклад, послуги з НДДКР можуть призвести до створення інноваційних продуктів у виробничому секторі, а консалтингові послуги можуть допомогти підвищити ефективність бізнес-процесів у різних галузях. Це створює складні взаємозв'язки між різними секторами економіки та посилює значення міжнародної торгівлі послугами для глобального економічного розвитку [66].

Глобалізація ринку праці також має значний вплив на міжнародну торгівлю послугами. Цей процес можна охарактеризувати як інтеграцію національних ринків праці в єдиний світовий ринок, що характеризується підвищеною мобільністю робочої сили та уніфікацією вимог до кваліфікації працівників. Глобалізація ринку праці призводить до формування глобальних команд та виникнення нових форм міжнародного аутсорсингу послуг. Наприклад, компанія з США може мати команду розробників в Індії, дизайнерів в Україні та маркетологів в Британії. Це створює нові можливості для міжнародної торгівлі послугами, але також породжує виклики, пов'язані з управлінням такими розподіленими командами та забезпеченням якості послуг.

Зміни клімату та зростаюча увага до екологічних проблем також мають значний вплив на розвиток міжнародної торгівлі послугами. Концепція сталого розвитку, яка визначається як розвиток, що задовольняє потреби теперішнього покоління без шкоди для здатності майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби, все більше впливає на бізнес-стратегії компаній, що працюють на міжнародному ринку послуг. Це призводить до зростання попиту на екологічний консалтинг, послуги з розробки та впровадження зелених технологій, управління відходами тощо. Крім того, компанії змушені адаптувати свої бізнес-моделі та процеси надання послуг відповідно до принципів сталого розвитку, щоб відповідати очікуванням споживачів та регуляторним вимогам [19].

Демографічні зміни також мають значний вплив на міжнародну торгівлю послугами. Демографічний перехід, який характеризується зниженням рівня народжуваності та смертності, що призводить до старіння населення, особливо помітний у розвинених країнах і призводить до зростання попиту на медичні та соціальні послуги. Водночас, зростання середнього класу в країнах, що розвиваються, створює нові ринки для різноманітних послуг, від освіти до фінансових послуг. Ці демографічні тенденції впливають не лише на структуру попиту на послуги, але й на пропозицію робочої сили в секторі послуг.

Ланцюжки поставок розвивалися протягом десятиліть з майже єдиною метою мінімізації витрат. Ця мета іноді досягалася за рахунок прозорості, опціональності та стійкості. Багато компаній виявили це, коли почалася пандемія. Корпорації переглядають свої традиційні моделі ланцюгів поставок із посиленням протекціоністських заходів. Інші галузі, однак, вирішують розташувати свої операції в ланцюжках поставок на прибережній території. Наприклад, повідомляється, що ряд американських компаній розглядають можливість перенесення деяких виробничих ліній до Мексики, щоб зменшити свою залежність від певних ринків [19].

Геополітичні фактори також відіграють важливу роль у розвитку міжнародної торгівлі послугами. Геополітичні ризики, такі як торговельні війни чи міжнародні санкції, можуть створювати значні бар'єри для міжнародної торгівлі послугами. Наприклад, санкції проти росії після анексії Криму призвели

до обмежень на надання фінансових послуг російським компаніям, що вплинуло на міжнародну торгівлю в цьому секторі. З іншого боку, геополітичні зміни можуть створювати нові можливості для торгівлі послугами. Наприклад, процеси регіональної інтеграції, такі як створення Європейського Союзу або ASEAN, сприяють лібералізації торгівлі послугами в межах цих об'єднань.

Розвиток штучного інтелекту (ШІ) та машинного навчання також створює нові можливості та виклики для міжнародної торгівлі послугами. Розвиток ШІ створює нові виклики, пов'язані з етичними аспектами його використання та впливом на ринок праці. Наприклад, виникають питання щодо відповідальності за рішення, прийняті ШІ-системами, або щодо захисту приватності при використанні ШІ для аналізу великих даних. Крім того, автоматизація деяких видів послуг за допомогою ШІ може призвести до значних змін на ринку праці, що може вплинути на міжнародну торгівлю послугами, пов'язаними з людськими ресурсами [66].

Пандемія COVID-19 стала каталізатором багатьох змін у сфері міжнародної торгівлі послугами. Вона прискорила процеси діджиталізації та призвела до швидкого розвитку нових форм надання послуг, таких як телемедицина, онлайн-освіта та віддалена робота. Дистанційна робота, яку можна визначити як форму організації праці, при якій працівник виконує свої обов'язки поза традиційним робочим місцем, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології, стала новою нормою для багатьох компаній. Крім того, пандемія підкреслила важливість стійкості та адаптивності бізнес-моделей, що може призвести до зростання попиту на послуги з управління ризиками та бізнес-консалтингу. Важливо відзначити, що пандемія також вплинула на споживчі переваги та поведінку, що може призвести до довгострокових змін у структурі попиту на послуги.

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну, розпочате 24 лютого 2022 року, мало значний вплив на міжнародну торгівлю послугами. За даними Національного банку України, у 2022 році експорт послуг скоротився на 13,1% порівняно з 2021 роком, становлячи 13,89 млрд доларів США. Імпорт послуг зменшився на 23,9%, до 5,96 млрд доларів США. Транспортні послуги

зазнали значного скорочення. Експорт транспортних послуг у 2022 році скоротився на 38,8% до 3,96 млрд доларів США. Морські перевезення зазнали найбільшого удару через блокування портів, їх обсяг зменшився на 67,1% [13].

Туристичні послуги також постраждали. Доходи від туризму впали на 31,6% у 2022 році. Кількість іноземних туристів зменшилась на 85% порівняно з довоєнним періодом. Незважаючи на загальний економічний спад, сектор ІТ-послуг продемонстрував зростання. Експорт ІТ-послуг зріс на 5,8% у 2022 році, досягнувши 7,34 млрд доларів США. ІТ-сектор став найбільшим експортером послуг, забезпечуючи 53% всього експорту послуг України. Фінансові послуги також зазнали змін. Експорт фінансових послуг зменшився на 16,7% у 2022 році. Введення валютних обмежень НБУ вплинуло на міжнародні фінансові операції [13]. Ці дані свідчать про суттєву трансформацію структури міжнародної торгівлі послугами України внаслідок російської агресії, підкреслюючи необхідність диверсифікації економіки та пошуку нових можливостей для розвитку в умовах війни.

Зростання значення кібербезпеки є ще одним важливим трендом, що впливає на розвиток міжнародної торгівлі послугами. Кібербезпека, яка визначається як практика захисту систем, мереж та програм від цифрових атак, стає критично важливою для компаній, що працюють на міжнародному ринку послуг. З огляду на зростаючу залежність від цифрових технологій, захист даних та інформаційних систем стає не лише технічним, але й стратегічним питанням для бізнесу. Це створює попит на послуги у сфері кібербезпеки та призводить до виникнення нових регуляторних вимог. Наприклад, впровадження Загального регламенту про захист даних (GDPR) в ЄС створило нові вимоги для компаній, що працюють на європейському ринку, та вплинуло на міжнародну торгівлю послугами, пов'язаними з обробкою персональних даних [63].

Розвиток фінансових технологій (FinTech) також суттєво впливає на міжнародну торгівлю послугами. FinTech можна визначити як використання технологій для створення нових або вдосконалення існуючих фінансових послуг. Інновації у сфері платежів, кредитування, страхування та управління активами змінюють ландшафт фінансових послуг, створюючи нові можливості для

міжнародної експансії та конкуренції. Наприклад, розвиток криптовалют та блокчейн-технологій може призвести до значних змін у системі міжнародних платежів[57].

Для кращого розуміння впливу глобальних тенденцій на розвиток міжнародної торгівлі послугами, розглянемо таблицю 2.4, яка висвітлює ключові тренди, їхній вплив на сектор послуг та конкретні приклади.

Таблиця 2.4. - Вплив провідних глобальних тенденцій на міжнародну торгівлю послугами

Тенденція	Вплив на міжнародну торгівлю послугами	Приклад
Розвиток транскордонної електронної комерції	Зростання попиту на логістичні та фінансові послуги	Створення міжнародних платформ для обробки платежів та доставки товарів
Підвищення мобільності робочої сили	Збільшення попиту на послуги з міжнародного рекрутингу та адаптації	Розвиток глобальних HR-платформ та сервісів для експатів
Зростання значення інтелектуальної власності	Розширення ринку послуг з патентування та захисту авторських прав	Міжнародні юридичні фірми, що спеціалізуються на захисті ІВ у різних юрисдикціях
Розвиток «зеленої» економіки	Попит на консалтингові послуги з екологічної сертифікації та аудиту	Міжнародні агентства з оцінки впливу на навколишнє середовище

Джерело: складено автором за матеріалами [19, 66].

Аналіз даних, представлених у таблиці 2.4, дозволяє зробити висновок про значний вплив глобальних тенденцій на розвиток міжнародної торгівлі послугами. Зокрема, розвиток транскордонної електронної комерції стимулює зростання попиту на логістичні та фінансові послуги, що призводить до створення спеціалізованих міжнародних платформ. Підвищення мобільності робочої сили створює нові можливості для компаній, що надають послуги з міжнародного рекрутингу та адаптації. Зростання значення інтелектуальної власності розширює ринок юридичних послуг, особливо в сфері патентування та захисту авторських прав. Розвиток «зеленої» економіки стимулює попит на

екологічний консалтинг та аудит, що відкриває нові перспективи для міжнародних агентств з оцінки впливу на навколишнє середовище.

Суттєвою тенденцією сучасного розвитку є формування платформної економіки. Цифрові платформи змінюють способи надання та споживання послуг, створюючи нові можливості для малого та середнього бізнесу виходити на міжнародні ринки [63].

У сфері міжнародних відносин постійні зміни глобального політичного ландшафту вимагають від держав та міжнародних організацій високої адаптивності та стійкості. Вони мають розробляти стратегії, які дозволять скористатися новими можливостями, що виникають внаслідок політичних трансформацій. Особливо це стосується міжнародної торгівлі, де адаптація до політичних змін перетворилася з просто стратегічної вимоги на нагальну необхідність. Це підкреслює важливість пошуку оптимального балансу між перевагами глобалізації та викликами, які призводять до тенденцій деглобалізації. Для кращого розуміння динаміки міжнародної торгівлі в останні роки розглянемо рисунок 2.11, який відображає світову торгівлю товарами та послугами у 2020-2024 рр.

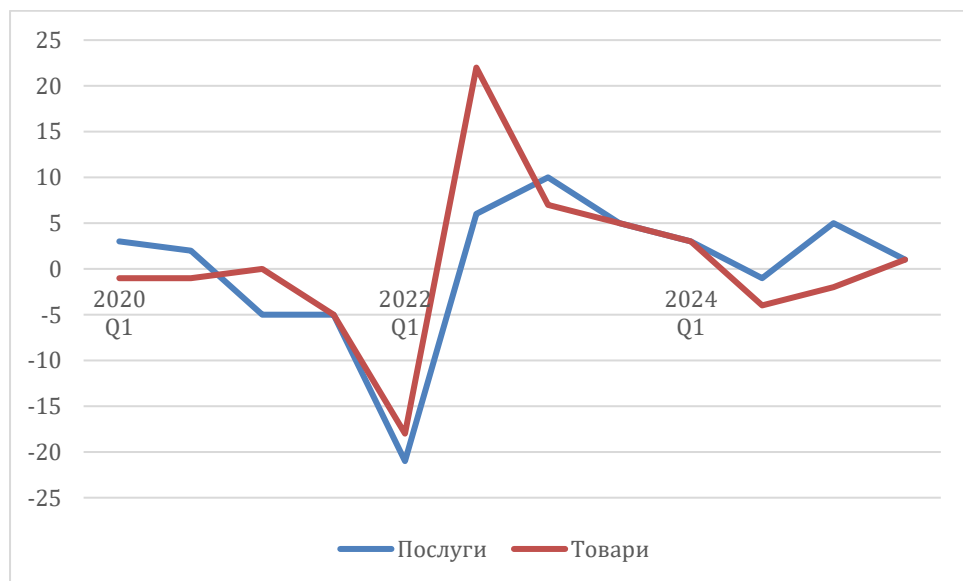

Рис. 2.11. – Світова торгівля товарами та послугами у 2020-2024 рр.

Джерело: складено автором на основі [20, 63].

Аналізуючи дані, представлені на рисунку 2.11, можна спостерігати значні коливання в обсягах світової торгівлі товарами та послугами протягом 2020-2024 років. Особливо помітним є різкий спад у першому кварталі 2022 року, що, ймовірно, пов'язано з глобальними економічними потрясіннями. Після цього спостерігається стрімке відновлення, особливо в секторі товарів. Цікаво відзначити, що динаміка торгівлі послугами є більш стабільною порівняно з торгівлею товарами, хоча також демонструє певні коливання.

Глобальні прогнози щодо зростання ВВП залишаються на рівні близько 3% на 2024 рік, а короткострокові перспективи торгівлі є обережно оптимістичними. Якщо позитивні тенденції зберуться, світова торгівля у 2024 році може сягнути майже 32 трильйонів доларів, але навряд чи вона перевищить свій рекордний рівень у 2022 році [63].

Аналіз також показав суттєві структурні зміни в характері міжнародної торгівлі. Зокрема, спостерігається зростання ролі електронної комерції та цифрових послуг, які демонструють більшу стійкість до економічних потрясінь. Важливим фактором стає здатність країн адаптувати свої торговельні стратегії до нових реалій, включаючи посилення кібербезпеки та розвиток цифрової інфраструктури. Експерти відзначають, що успішність відновлення світової торгівлі значною мірою залежатиме від здатності країн впроваджувати інноваційні рішення та забезпечувати гнучкість торговельних механізмів в умовах глобальної невизначеності.

Для успішного маневрування у мінливому середовищі міжнародної торгівлі країнам та міжнародним інституціям критично важливо впроваджувати стратегії диверсифікації ланцюгів постачання, вкладати ресурси у цифрову трансформацію та стимулювати інноваційний розвиток. Однак, оскільки глобальне торговельне середовище продовжує еволюціонувати, існує потреба у подальших дослідженнях для глибшого розуміння динаміки цих змін та розробки ефективних підходів до вирішення нових викликів [63].

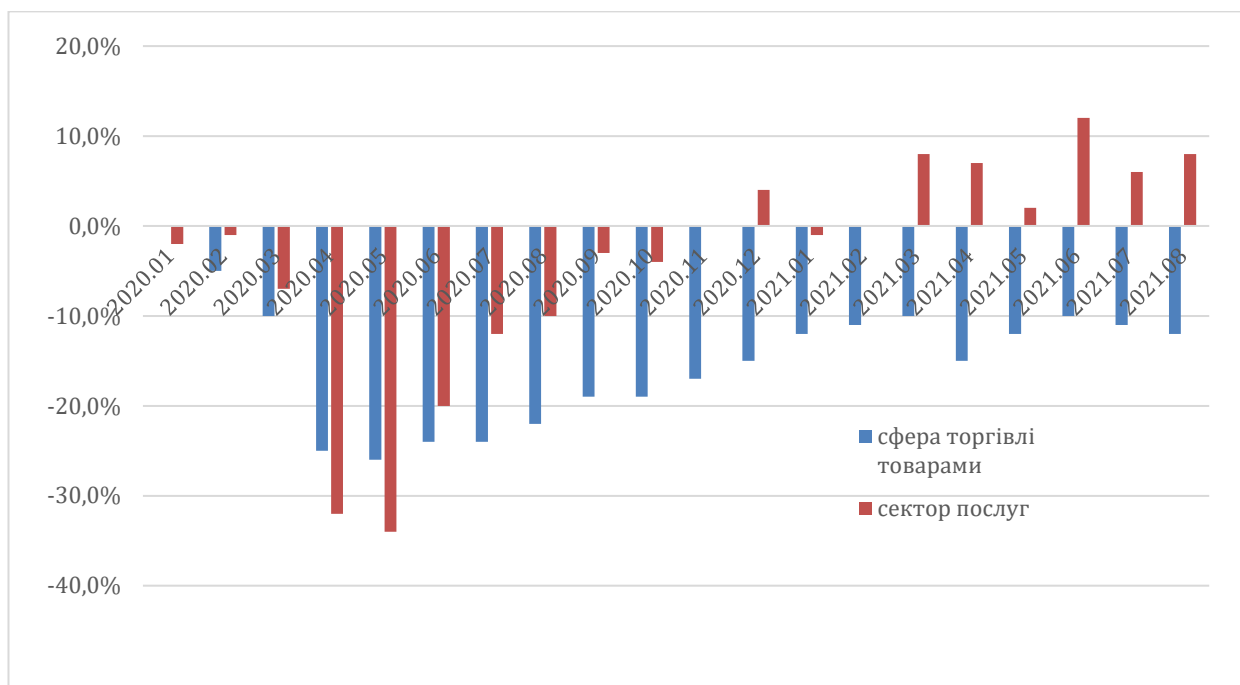

Рис. 2.12. – Темпи росту торгівлі послугами та товарами у світі 2020-2021 рр, %.

Джерело: складено автором на основі [55].

На основі рисунку 2.12 можна визначити, що у 2020 році як торгівля товарами, так і послугами зазнала значного спаду, проте масштаби та динаміка відновлення в обох секторах відрізнялись. Найглибший спад був у червні 2020 року, коли торгівля товарами впала до -30%, тоді як сектор послуг знизився приблизно до -25%. Протягом усього 2020 року торгівля товарами демонструвала дещо швидше відновлення, і вже у другій половині 2021 року показники торгівлі товарами стабілізувалися, в той час як сектор послуг продовжував демонструвати коливання з відносно повільним відновленням. У першому кварталі 2021 року спостерігалось тимчасове зростання в секторі послуг, що перевищило показники торгівлі товарами, але загалом торгівля товарами вийшла на стабільніший рівень швидше.

Очікувано, найбільшого удару зазнала індустрія подорожей та туризму. Натомість, сектори, пов'язані з наданням послуг у цифровому форматі, зокрема телекомунікаційні та ІТ-послуги, показали зростання. У країнах ОЕСР загальна вартість експорту послуг знизилася на 16.7%, що вдвічі перевищило падіння вартості експорту товарів (8.2%). Це стало одним із факторів, що зумовили

порівняно значні коригування обсягу виробництва щодо обсягу торгівлі, враховуючи, що частка послуг в економіці перевищує їхню вагу у міжнародній торгівлі [55].

Для аналізу впливу глобальних тенденцій на розвиток міжнародної торгівлі послугами розглянемо показники експорту послуг трьох ключових країн Європейського Союзу: Німеччини, Франції та Нідерландів. Ці країни були обрані для аналізу через їх значний вплив на економіку Європейського Союзу та вагому роль у глобальній торгівлі послугами. Німеччина, як найбільша економіка ЄС, демонструє потужний експорт технічних та комп'ютерних послуг. Франція відома своїм сектором туризму та транспорту, а Нідерланди виділяються у сфері бізнес-послуг та фінансів. Аналіз даних цих країн дозволить виявити ключові тренди та сектори зростання в експорті послуг, що може бути корисним для формування стратегій розвитку інших країн, включаючи Україну. Детальну інформацію про динаміку та структуру торгівлі послугами в провідних економіках ЄС представлено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5. - Експорт послуг країн ЄС у 2021 р.

Країна	Експорт послуг 2021 (млрд євро)	Основні сектори експорту послуг	Зростання експорту послуг 2020-2021(%)
Німеччина	316.2	Технічні, торгові, комп'ютерні	14.3
Франція	233.7	Туристичні, транспортні, інтелектуальна власність	13.7
Нідерланди	224.9	Бізнес-послуги, роялті, фінансові	15.2

Джерело: складено автором за матеріалами [59, 60, 62, 66].

Аналіз даних, представлених у таблиці 2.5, демонструє значний обсяг експорту послуг у провідних країнах ЄС. Німеччина лідирує за обсягом експорту послуг з показником 316.2 млрд євро, спеціалізуючись на технічних, торгових та комп'ютерних послугах. Франція, з експортом 233.7 млрд євро, фокусується на туристичних, транспортних послугах та послугах, пов'язаних з інтелектуальною власністю. Нідерланди, маючи експорт 224.9 млрд євро, спеціалізуються на

бізнес-послугах, роялті та фінансових послугах. Важливо відзначити, що всі три країни показали значне зростання експорту послуг у 2020-2021 роках, що свідчить про відновлення сектору після пандемії COVID-19. Нідерланди продемонстрували найвищий темп зростання (15.2%), що може бути пов'язано з їх спеціалізацією на бізнес-послугах та фінансовому секторі, які виявилися більш стійкими до кризових явищ.

Отже, глобальні тенденції суттєво трансформують ландшафт міжнародної торгівлі послугами, створюючи нові можливості та виклики для учасників ринку. Розвиток цифрових технологій, зміни в структурі глобальних ланцюжків створення вартості та зростаюча увага до сталого розвитку є ключовими факторами, що формують нові напрямки в торгівлі послугами. Ці тенденції призводять до появи інноваційних видів послуг, зміни географії їх надання та споживання, а також трансформації бізнес-моделей компаній, що працюють на міжнародному ринку. Здатність країн та компаній адаптуватися до цих змін та ефективно використовувати нові можливості стає критичним фактором їхньої конкурентоспроможності на глобальному ринку послуг.

Висновки до розділу 2

У другому розділі проведено комплексне дослідження сучасного стану та проблем розвитку міжнародної торгівлі послугами. Здійснено ґрунтовну оцінку поточного стану та структури цього сектора, що дозволило виявити основні напрями його розвитку, а також визначити країни-лідери та галузі, які посідають/займають ключові позиції у світовій торгівлі послугами. Встановлено, що індустрія послуг значно розширюється, зокрема завдяки зростаючій ролі цифрових послуг, фінансових, логістичних і консалтингових послуг.

Аналіз виявив ряд ключових проблем, з якими стикається міжнародна торгівля послугами. Серед них особливо гострими є нерівномірний доступ до ринків, відмінності у правовому регулюванні між країнами, а також вплив економічних і політичних бар'єрів. Підкреслено, що особливо відчутним є розрив

між країнами з розвиненою інфраструктурою та тими, що тільки починають інтегруватися в цей сектор.

Дослідження також зосередилося на впливі глобальних тенденцій на розвиток міжнародної торгівлі послугами. Виявлено, що цифровізація, зміни в глобальних ланцюжках створення вартості та зростаюча увага до сталого розвитку є ключовими факторами, що формують нові напрямки в торгівлі послугами. Ці тенденції призводять до появи інноваційних видів послуг, зміни географії їх надання та споживання, а також трансформації бізнес-моделей компаній.

Узагальнено, що ефективне вирішення виявлених проблем та адаптація до глобальних тенденцій відкривають нові можливості для країн і компаній, готових інвестувати в нові технології та гнучко реагувати на зміни ринку. Зроблено висновок, що здатність використовувати ці можливості може стати ключовим фактором зростання сектора міжнародної торгівлі послугами та підвищення конкурентоспроможності учасників на світовому ринку.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ У СВІТІ ТА В УКРАЇНІ

3.1. Стратегічні напрями та фактори розвитку міжнародної торгівлі послугами у світі

Розглядаючи стратегічні напрями розвитку міжнародної торгівлі послугами, важливо зосередитись на ключових тенденціях та факторах, які формуватимуть майбутнє цієї галузі. Одним з визначальних аспектів є глобалізація послуг, яка передбачає інтенсифікацію міжнародного обміну послугами та посилення взаємозалежності національних економік у сфері послуг. Глобалізація послуг - це процес розширення та поглиблення міжнародних зв'язків у сфері послуг, що супроводжується формуванням єдиного світового ринку послуг та уніфікацією правил і стандартів надання послуг у різних країнах [66].

Процес глобалізації послуг супроводжується активним розвитком міжнародних стандартів якості та уніфікацією регуляторних норм, що сприяє зниженню бар'єрів для міжнародної торгівлі. Важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні організації, такі як Світова організація торгівлі (СОТ), які працюють над створенням сприятливих умов для розвитку глобального ринку послуг. Водночас, глобалізація послуг створює нові виклики для національних економік, зокрема в контексті захисту внутрішніх ринків та забезпечення конкурентоспроможності місцевих постачальників послуг.

Для забезпечення успішного розвитку міжнародної торгівлі послугами необхідно враховувати ключові тенденції та фактори, що впливатимуть на її майбутнє. Глобалізація, цифровізація та зміни у попиті споживачів значною мірою визначають стратегії розвитку цієї галузі. Таблиця 3.1 відображає основні тенденції та фактори, які будуть формувати міжнародну торгівлю послугами у найближчі роки.

Таблиця 3.1. - Ключові тенденції та фактори, що формуватимуть майбутнє міжнародної торгівлі послугами

Ключові тенденції	Фактори впливу	Очікувані результати
Цифровізація послуг	Швидкий розвиток технологій, зокрема штучного інтелекту та блокчейну.	Спрощення надання послуг, розширення доступу до ринків через інтернет.
Зростання попиту на еко-послуги	Зростання екологічної свідомості та регуляторні вимоги до «зелених» стандартів.	Підвищення попиту на екологічно чисті послуги та відповідні сервіси.
Розвиток гібридних моделей бізнесу	Інтеграція онлайн і офлайн послуг, що відповідають змінам у поведінці споживачів.	Гнучкі бізнес-моделі, які адаптуються до нових реалій ринку
Глобальна мобільність робочої сили	Збільшення можливостей для віддаленої роботи та міжнародного працевлаштування	Залучення нових талантів і покращення доступу до міжнародного ринку праці
Посилення міжнародних регулювань	Вплив нових угод та стандартів міжнародних організацій, таких як СОТ.	Гармонізація правил і стандартів, полегшення торгових відносин

Джерело: складено автором за матеріалами [67, 68, 69].

Аналіз даних, представлених у таблиці 3.1, демонструє комплексний характер змін, що очікують сферу міжнародної торгівлі послугами. Цифровізація послуг виступає ключовим драйвером змін, обіцяючи спрощення процесів надання послуг та розширення доступу до глобальних ринків. Зростання попиту на еко-послуги відображає глобальний тренд на сталий розвиток, що створює нові ніші для інноваційних сервісів. Розвиток гібридних моделей бізнесу свідчить про адаптивність сектору до нових реалій споживчої поведінки. Глобальна мобільність робочої сили та посилення міжнародних регулювань підкреслюють важливість створення гармонізованого правового поля для ефективного функціонування міжнародного ринку послуг. Ці тенденції формують нові виклики та можливості для учасників ринку, вимагаючи інноваційних підходів до ведення бізнесу та розробки стратегій розвитку.

Зростаюча популярність екологічно чистих та стійких послуг також стає важливим фактором у розвитку цієї галузі. Клієнти все більше звертають увагу

на екологічні стандарти та соціальну відповідальність постачальників послуг, що змушує компанії адаптувати свої моделі до цих вимог. Водночас, посилення регуляторних стандартів вимагає від країн та компаній підвищеної прозорості та дотримання міжнародних норм [63].

Стратегічні напрями розвитку міжнародної торгівлі послугами охоплюють широкий спектр ініціатив та підходів, спрямованих на подолання існуючих викликів та використання нових можливостей. У контексті глобальних геополітичних змін, включаючи наслідки російської агресії проти України, особливого значення набуває диверсифікація торговельних партнерів та маршрутів. Країни та компанії прагнуть зменшити залежність від нестабільних ринків та розвивати нові напрями співпраці, що сприяє більшій стійкості міжнародної торгівлі послугами.

Цифрова трансформація стає ключовим стратегічним напрямом, що дозволяє долати географічні бар'єри та розширювати доступ до глобальних ринків послуг. Розвиток електронної комерції, телемедицини, онлайн-освіти та інших цифрових послуг відкриває нові можливості для міжнародної торгівлі. Водночас, це вимагає гармонізації цифрових стандартів та регуляторних практик між країнами для забезпечення безперебійного транскордонного потоку даних та послуг [11].

Інвестиції в людський капітал та інновації стають критично важливими для підвищення конкурентоспроможності в секторі послуг. Країни та компанії фокусуються на розвитку навичок, необхідних для надання високоякісних послуг у глобальному масштабі, включаючи мовні компетенції, технологічну грамотність та міжкультурну комунікацію. Крім того, стимулювання інновацій через створення сприятливого середовища для стартапів та R&D у сфері послуг допомагає генерувати нові бізнес-моделі та підвищувати ефективність існуючих.

Іншим ключовим фактором є глобальна мобільність робочої сили, що створює нові можливості для працівників у сфері послуг. Віддалена робота і зростаючий попит на міжнародних фахівців дозволяють компаніям залучати висококваліфікованих працівників з усього світу, що підвищує ефективність і продуктивність. Однак, це також створює нові виклики, пов'язані з управлінням

багатонаціональними командами та адаптацією до різних культурних особливостей [11].

Не менш важливою тенденцією є розвиток гібридних моделей бізнесу, які поєднують онлайн та офлайн послуги. Ця тенденція зумовлена змінами в поведінці споживачів, які очікують більшої гнучкості та зручності у користуванні послугами. Такі моделі дозволяють компаніям швидко адаптуватися до умов ринку, забезпечуючи високу конкурентоспроможність.

У той же час, глобалізація і зростаюча економічна інтеграція стимулюють міжнародні організації до посилення регулювання та гармонізації правил торгівлі послугами. Це сприяє створенню єдиних стандартів, які полегшують торговельні відносини між країнами та забезпечують рівні умови для всіх учасників ринку. Такий підхід сприятиме подальшому зростанню міжнародної торгівлі послугами та її стійкому розвитку в майбутньому [68].

У контексті глобалізації послуг особливого значення набуває розвиток транснаціональних корпорацій у сфері послуг. Ці компанії, маючи розгалужену мережу філій та представництв у різних країнах, здатні надавати широкий спектр послуг на глобальному рівні, забезпечуючи при цьому високу якість та ефективність. Транснаціональні корпорації у сфері послуг стають ключовими гравцями на міжнародному ринку, формуючи нові стандарти обслуговування та впроваджуючи інноваційні підходи до організації бізнес-процесів [66].

Важливим стратегічним напрямом розвитку міжнародної торгівлі послугами є підвищення ролі наукомістких та високотехнологічних послуг. Ця тенденція пов'язана з загальним трендом на інноваційний розвиток економіки та зростанням попиту на послуги, що базуються на передових технологіях та наукових досягненнях. До таких послуг можна віднести інжинірингові послуги, послуги з розробки програмного забезпечення, консалтингові послуги у сфері інновацій та технологій, а також послуги з проведення наукових досліджень та розробок [46].

Розвиток наукомістких послуг тісно пов'язаний з формуванням глобальних інноваційних мереж, які об'єднують науково-дослідні центри, університети, технологічні компанії та інноваційні стартапи з різних країн. Ці мережі сприяють

обміну знаннями, технологіями та ідеями на міжнародному рівні, що стимулює розвиток нових видів послуг та підвищує конкурентоспроможність компаній на глобальному ринку.

Перспективним стратегічним напрямом виступає розвиток сектору креативних послуг, який включає такі галузі як реклама, дизайн, кіно- та відеовиробництво, музична індустрія, видавнича справа та інші. Креативні послуги стають все більш важливим компонентом міжнародної торгівлі, оскільки вони здатні створювати високу додану вартість та сприяють формуванню унікального культурного продукту. Розвиток креативних індустрій також сприяє диверсифікації економіки та створенню нових робочих місць, особливо для молоді та креативних професіоналів [69].

У контексті розвитку креативних послуг особливого значення набуває захист інтелектуальної власності на міжнародному рівні. Це питання стає все більш актуальним у зв'язку з легкістю копіювання та розповсюдження цифрового контенту. Тому важливим стратегічним завданням є вдосконалення міжнародних механізмів захисту авторських прав та інтелектуальної власності, що дозволить забезпечити справедливу винагороду для творців та стимулювати подальший розвиток креативних індустрій [49].

Значну роль у розвитку міжнародної торгівлі послугами відіграє лібералізація ринку послуг та усунення бар'єрів для міжнародної торгівлі. Цей процес передбачає зменшення регуляторних обмежень, гармонізацію стандартів та правил надання послуг, а також спрощення процедур для виходу компаній на зарубіжні ринки. Лібералізація ринку послуг сприяє підвищенню конкуренції, що в свою чергу стимулює інновації та покращення якості послуг.

Невід'ємним компонентом лібералізації ринку послуг є розвиток електронної комерції та транскордонної торгівлі послугами через інтернет. Цей напрям набуває особливого значення в умовах цифрової трансформації економіки та зростання ролі онлайн-платформ у наданні різноманітних послуг. Розвиток електронної комерції у сфері послуг вимагає вдосконалення міжнародних правил та стандартів, які б забезпечували захист прав споживачів,

безпеку транзакцій та справедливу конкуренцію на глобальному цифровому ринку.

Пріоритетним стратегічним напрямом розвитку міжнародної торгівлі послугами є посилення ролі послуг у глобальних ланцюгах створення вартості. Це пов'язано з тим, що послуги все частіше інтегруються у виробничі процеси та стають невід'ємною частиною кінцевого продукту. Такі послуги як дизайн, маркетинг, логістика, післяпродажне обслуговування та інші становлять значну частку доданої вартості у багатьох галузях промисловості. Тому розвиток сектору послуг, орієнтованих на підтримку виробничих процесів та інтеграцію у глобальні ланцюги створення вартості, стає важливим фактором конкурентоспроможності національних економік [19].

У контексті інтеграції послуг у глобальні ланцюги створення вартості особливого значення набуває розвиток аутсорсингу послуг. Ця стратегія дозволяє компаніям зосередитись на своїх ключових компетенціях, передаючи певні функції та процеси спеціалізованим постачальникам послуг з інших країн. Аутсорсинг сприяє підвищенню ефективності бізнес-процесів, зниженню витрат та отриманню доступу до глобальних талантів та ресурсів.

Важливим стратегічним напрямом є також розвиток послуг, пов'язаних з управлінням ризиками та забезпеченням стійкості бізнесу. В умовах зростаючої невизначеності та глобальних викликів, таких як кліматичні зміни, пандемії та геополітичні конфлікти, зростає попит на послуги з оцінки та управління ризиками, страхування, кризового менеджменту та бізнес-консалтингу. Розвиток цього сектору послуг сприяє підвищенню стійкості глобальної економіки та здатності бізнесу адаптуватися до мінливих умов [48].

Стратегічним напрямом розвитку виступає сфера освітніх послуг та професійного розвитку. В умовах швидких технологічних змін та трансформації ринку праці зростає потреба у постійному навчанні та підвищенні кваліфікації. Це створює можливості для розвитку міжнародної торгівлі освітніми послугами, включаючи онлайн-освіту, програми обміну студентами та викладачами, а також транснаціональні освітні проекти. Розвиток цього напрямку сприяє формуванню глобального ринку праці та підвищенню мобільності людського капіталу.

У контексті глобальних екологічних викликів важливим стратегічним напрямом стає розвиток екологічних послуг та послуг, пов'язаних з переходом до циркулярної економіки. Це включає послуги з енергоаудиту, екологічного консалтингу, управління відходами, розробки та впровадження екологічно чистих технологій. Розвиток цього сектору послуг не лише сприяє вирішенню глобальних екологічних проблем, але й створює нові можливості для бізнесу та інновацій [59].

Розвитку міжнародної торгівлі послугами є також підвищення якості та доступності послуг охорони здоров'я на глобальному рівні. Це включає розвиток телемедицини, міжнародного медичного туризму, а також глобальних систем моніторингу та реагування на епідеміологічні загрози. Розвиток цього напрямку сприяє підвищенню якості життя населення та створює нові можливості для міжнародного співробітництва у сфері охорони здоров'я.

Особливої актуальності набуває розвиток інтегрованих екосистем послуг, які поєднують екологічні та медичні аспекти. Такий підхід дозволяє створювати комплексні рішення для покращення якості життя населення з урахуванням екологічних факторів. Зокрема, зростає попит на послуги з оцінки впливу екологічних факторів на здоров'я населення, розробки програм профілактики захворювань, пов'язаних із забрудненням довкілля, та впровадження інноваційних методів лікування з використанням екологічно чистих технологій. Важливим напрямком також стає розвиток "зеленої" інфраструктури в медичних закладах та впровадження енергоефективних технологій у сфері охорони здоров'я, що сприяє зниженню негативного впливу на довкілля та оптимізації витрат на надання медичних послуг.

Розглядаючи стратегічні напрями розвитку міжнародної торгівлі послугами, важливо звернути увагу на нові, нетрадиційні сфери, які можуть суттєво вплинути на глобальний ринок послуг у найближчому майбутньому. Ці інноваційні напрями виходять за межі усталених уявлень про міжнародну торгівлю послугами і відображають глибокі трансформації, що відбуваються в глобальному суспільстві та економіці. У таблиці 3.2 представлено п'ять таких

нетрадиційних стратегічних напрямів, їх ключові особливості та потенційний вплив на міжнародну торгівлю послугами.

Таблиця 3.2. - Інноваційні стратегічні напрями розвитку міжнародної торгівлі послугами

Стратегічний напрям	Ключові особливості	Потенційний вплив на МТП
Послуги з управління емоційним інтелектом	Персоналізовані програми розвитку EQ AI-асистенти для емоційної регуляції Корпоративні тренінги з емпатії	Підвищення продуктивності праці Покращення міжкультурної комунікації Нові методи вирішення конфліктів у бізнесі
Послуги з біохакінгу та оптимізації людського потенціалу	Персоналізовані програми покращення когнітивних функцій Генетичне консультування для оптимізації здоров'я Нейротехнології для підвищення продуктивності	Трансформація ринку праці Етичні виклики в міжнародному регулюванні Нові стандарти продуктивності в бізнесі
Послуги з управління часовими зонами	Оптимізація роботи глобальних команд Розробка «часових стратегій» для міжнародного бізнесу Технології для подолання джетлагу	Підвищення ефективності міжнародної співпраці Нові моделі організації робочого часу Зміна підходів до глобального менеджменту
Послуги з квантової криптографії	Захист даних на квантовому рівні Квантові мережі для безпечної комунікації Консалтинг з квантової безпеки	Революція в захисті комерційної таємниці Нові стандарти міжнародної кібербезпеки Трансформація фінансових послуг
Послуги з управління репутацією в гіперзв'язаному світі	AI-системи моніторингу глобальної репутації Стратегії управління крос-культурним іміджем Послуги з «цифрового очищення»	Нові підходи до міжнародного маркетингу Зміна динаміки конкуренції на глобальних ринках Виклики для міжнародного права

Джерело: складено автором за матеріалами [57].

Таблиця 3.2 представляє інноваційні напрями розвитку міжнародної торгівлі послугами, які виходять за рамки традиційних концепцій. Вона охоплює

нові сфери, які можуть суттєво вплинути на глобальний бізнес-ландшафт у майбутньому, створюючи нові можливості та виклики для міжнародної торгівлі.

Підсумовуючи, можна сказати, що стратегічні напрями розвитку міжнародної торгівлі послугами охоплюють широкий спектр галузей та сфер діяльності. Вони спрямовані на підвищення інноваційності та технологічності послуг, їх інтеграцію у глобальні виробничі процеси, розвиток креативних індустрій та вирішення глобальних викликів. Реалізація цих стратегічних напрямів вимагає комплексного підходу, який включає вдосконалення міжнародних правил та стандартів, розвиток відповідної інфраструктури, інвестиції в людський капітал та стимулювання інновацій. Успішна реалізація цих стратегій сприятиме подальшому зростанню ролі послуг у глобальній економіці та підвищенню добробуту населення різних країн світу.

3.2. Шляхи підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку послуг

Підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку послуг є стратегічно важливим завданням для розвитку національної економіки. В умовах глобалізації та швидких технологічних змін, здатність країни конкурувати у сфері послуг стає все більш значущою для її економічного процвітання.

Військова агресія росії змусила Україну переосмислити свої стратегії на світовому ринку послуг. Незважаючи на масштабні руйнування інфраструктури та економічні втрати, країна демонструє неймовірну здатність до адаптації. Українські компанії, особливо в ІТ-секторі, продовжують працювати в умовах постійних повітряних тривог та перебоїв з електропостачанням, що викликає повагу міжнародних партнерів та зміцнює репутацію України як надійного постачальника послуг.

Вторгнення РФ парадоксально відкрило нові можливості для України у сфері кібербезпеки та оборонних технологій. Український досвід протистояння кібератакам та розробки інноваційних оборонних рішень став затребуваним на

міжнародному ринку. Експорт відповідних послуг та консультацій може стати важливим джерелом валютних надходжень та зміцнення позицій країни на світовому ринку високотехнологічних послуг.

Воєнний стан стимулював розвиток телемедицини та дистанційних освітніх послуг в Україні. Необхідність забезпечити доступ до медичної допомоги та освіти в умовах бойових дій призвела до створення унікальних рішень, які можуть бути масштабовані та експортовані в інші країни, що стикаються з гуманітарними кризами або мають проблеми з доступністю соціальних послуг у віддалених регіонах.

Один з ключових факторів підвищення конкурентоспроможності - це розвиток людського капіталу. Україна має значний потенціал у цій сфері, враховуючи високий рівень освіченості населення та наявність талановитих фахівців. Проте для повної реалізації цього потенціалу необхідно модернізувати систему освіти, зробивши її більш гнучкою та орієнтованою на потреби сучасного ринку праці. Важливо також сприяти розвитку програм перекваліфікації та підвищення кваліфікації для працівників, що дозволить їм адаптуватися до мінливих вимог глобального ринку послуг [66].

Інвестиції в нематеріальні активи та інновації виступають ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності. Це включає розвиток корпоративної інтелектуальної власності, впровадження нових методів ведення бізнесу та створення сприятливого середовища для інновацій. Стимулювання інвестицій в НДДКР як з боку держави, так і приватного сектору може значно посилити позиції України на світовому ринку послуг.

Розвиток цифрової інфраструктури є критичним фактором для підвищення конкурентоспроможності українських послуг на світовому ринку. Забезпечення доступу до швидкісного та надійного інтернету по всій території країни, впровадження технологій 5G та розвиток хмарних технологій створять нові можливості для сектору послуг та підвищать його ефективність.

Ефективне внутрішнє регулювання також відіграє важливу роль у підвищенні конкурентоспроможності. Спрощення процедур ведення бізнесу, зниження адміністративних бар'єрів та створення гнучкої регуляторної системи

дозволять українським компаніям швидко адаптуватися до змін на глобальному ринку послуг.

До 2020 року спостерігалось стабільне зростання всіх основних показників міжнародної торгівлі послугами України – за даний період експорт зріс на 34%, імпорт – на 10%, а позитивне сальдо зросло на 62%. Однак, пандемія COVID-19 внесла свої корективи у цю позитивну динаміку. В 2020 році внаслідок пандемії та введених карантинних обмежень, зовнішня торгівля послугами показала істотний спад: експорт скоротився більше ніж на чверть (на 26%), зменшення імпорту було на рівні 16% [11].

Розвиток сектору послуг з реабілітації та психологічної підтримки може стати унікальною нішею для України на міжнародному ринку. Досвід роботи з постраждалими від війни, включаючи військових та цивільних, формує цінну експертизу, яка може бути затребувана в інших країнах, що стикаються з подібними викликами.

Інноваційні рішення в галузі енергетичної безпеки та децентралізованого енергозабезпечення, розроблені українськими фахівцями в умовах постійних атак на енергетичну інфраструктуру, можуть стати основою для нового напрямку експорту послуг. Консультації з питань створення стійких енергосистем, управління енергоспоживанням в кризових умовах та впровадження швидковідновлюваних джерел енергії можуть зацікавити країни, що прагнуть підвищити свою енергетичну безпеку.

Розвиток експертизи у сфері швидкої трансформації виробничих потужностей під потреби оборонного сектору відкриває можливості для надання унікальних консалтингових послуг. Досвід України у мобілізації промисловості для задоволення військових потреб може бути цінним для інших держав, які прагнуть посилити свою оборонну готовність в умовах зростаючої глобальної нестабільності.

Аналізуючи дані, представлені на рисунку 2.12, можна спостерігати значні коливання в обсягах торгівлі як послугами, так і товарами протягом 2020-2021 років. На початку 2020 року обидва сектори зазнали різкого спаду, що, ймовірно, пов'язано з початком пандемії COVID-19. Особливо помітним є глибокий спад у

секторі послуг, який досяг найнижчої точки у другому кварталі 2020 року. Торгівля товарами, хоча також зазнала значного падіння, показала більш швидке відновлення.

У 2021 році український експорт товарів досяг 68089,3 млн дол. США, що становить 138,4% порівняно з 2020 роком, а імпорт склав 72816,8 млн дол. США (134% до рівня 2020 року). Негативне сальдо за результатами 2021 року склало 4727,5 млн дол., що є значним зростанням порівняно з попереднім роком, коли цей показник становив -255,5 млн дол. США. Проте у 2022 році через нові виклики експорт знизився до 44148,8 млн дол. США (64,9% порівняно з 2021 роком), а імпорт скоротився до 55273,5 млн дол. США (75,9% від рівня попереднього року). Негативне сальдо значно погіршилося, досягнувши -11124,7 млн дол.

У 2023 році, незважаючи на певні економічні труднощі, український імпорт досяг 63500 млн дол. США, тоді як експорт склав 36000 млн дол. США, що призвело до значного негативного сальдо у розмірі 27500 млн дол. Це свідчить про тривалі диспропорції між обсягами імпорту та експорту, що характерні для післякризового періоду [19]. Динаміку зовнішньої торгівлі послугами України у 2020-2023 рр. представлено на рис. 3.1.

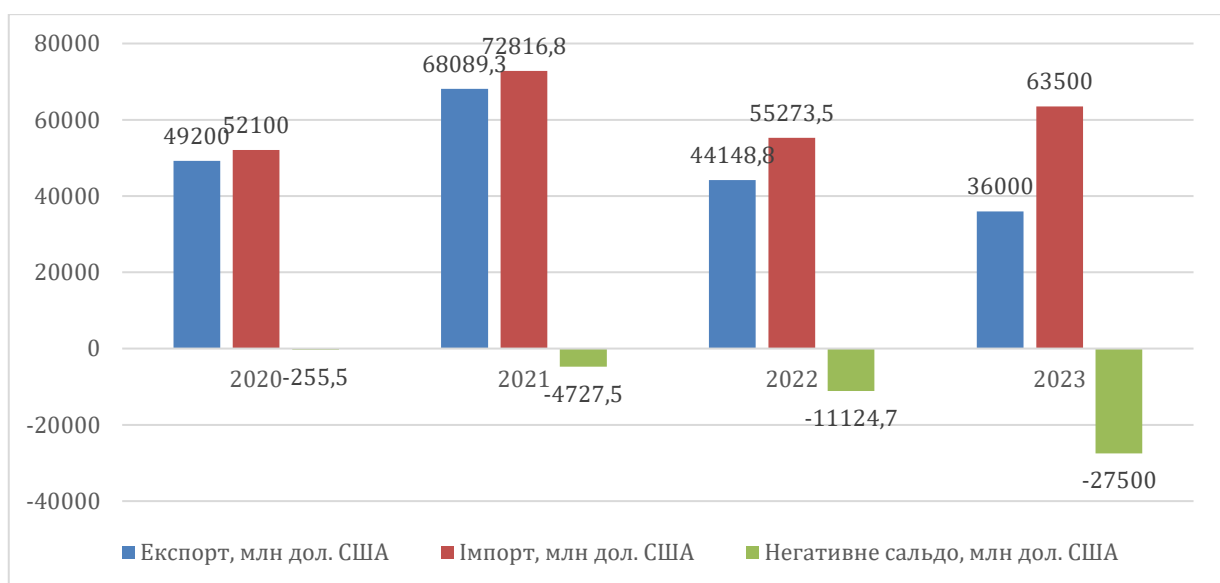

Рис. 3.1. – Динаміка зовнішньої торгівлі послугами України у 2020-2023 р.

Джерело: складено автором на основі [37].

Як видно з рис. 3.1, основними шляхами підвищення конкурентоспроможності є виведення на ринок нових видів продукції, що дозволяє задовольнити потреби споживачів та завоювати нові сегменти ринку. Зниження ціни на продукцію або послуги може збільшити доступність товарів для ширшої аудиторії, що в умовах жорсткої конкуренції є важливим фактором. Широке використання рекламних заходів сприяє підвищенню впізнаваності бренду, формуванню позитивного іміджу компанії та залученню нових клієнтів. Розширення каналів збуту через більшу кількість торгових представників дозволяє покрити ширшу географічну зону, що забезпечує більший обсяг продажів. Впровадження інновацій, як технологічних, так і організаційних, дозволяє підвищити ефективність виробництва, поліпшити якість товарів і послуг та швидше реагувати на зміни ринкових умов.

У контексті сектору послуг, підвищення конкурентоспроможності може також включати розробку інноваційних сервісних моделей, які краще відповідають потребам споживачів і забезпечують індивідуальний підхід. Оптимізація процесів для зниження собівартості послуг дозволяє зменшити ціни для споживачів, залишаючись при цьому прибутковим. Активне просування українських послуг на міжнародних ринках відкриває можливості для експансії та залучення іноземних клієнтів, що особливо актуально в умовах глобалізації. Впровадження технологічних інновацій, таких як автоматизація процесів або використання новітніх ІТ-рішень, допомагає значно покращити якість обслуговування, скоротити час надання послуг та підвищити загальну задоволеність клієнтів.

Зв'язок із міжнародними ринками є ще одним ключовим фактором для підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку послуг. Проведення торговельних та інвестиційних реформ, забезпечення відкритості до транскордонних потоків даних, спрощення візових процедур та гармонізація українських стандартів з міжнародними сприятимуть інтеграції українського сектору послуг у глобальні ланцюжки створення вартості.

Стратегічним чинником розвитку виступає цілеспрямована національна політика щодо розвитку сектору послуг. Удосконалення статистичного

вимірювання показників сектору послуг, покращення міжвідомчої координації та розробка дорожніх карт конкурентоспроможності для ключових галузей сектору послуг дозволять більш ефективно планувати та реалізовувати стратегії розвитку.

Щорічно Всесвітній економічний форум публікує звіт із глобальної конкурентоспроможності економік низки країн. За даними цього звіту, позиції України у світовому рейтингу конкурентоспроможності залишаються досить низькими: 2016–2017 – 85/138; 2017–2018 – 81/135; 2018–2019 – 83/140; 2019–2020 – 85/141. Це свідчить про необхідність системних змін для підвищення конкурентоспроможності української економіки та сектору послуг. Для більш наочного представлення динаміки позицій України у світовому рейтингу за Глобальним індексом конкурентоспроможності (GCI) розглянемо рисунок 3.2.

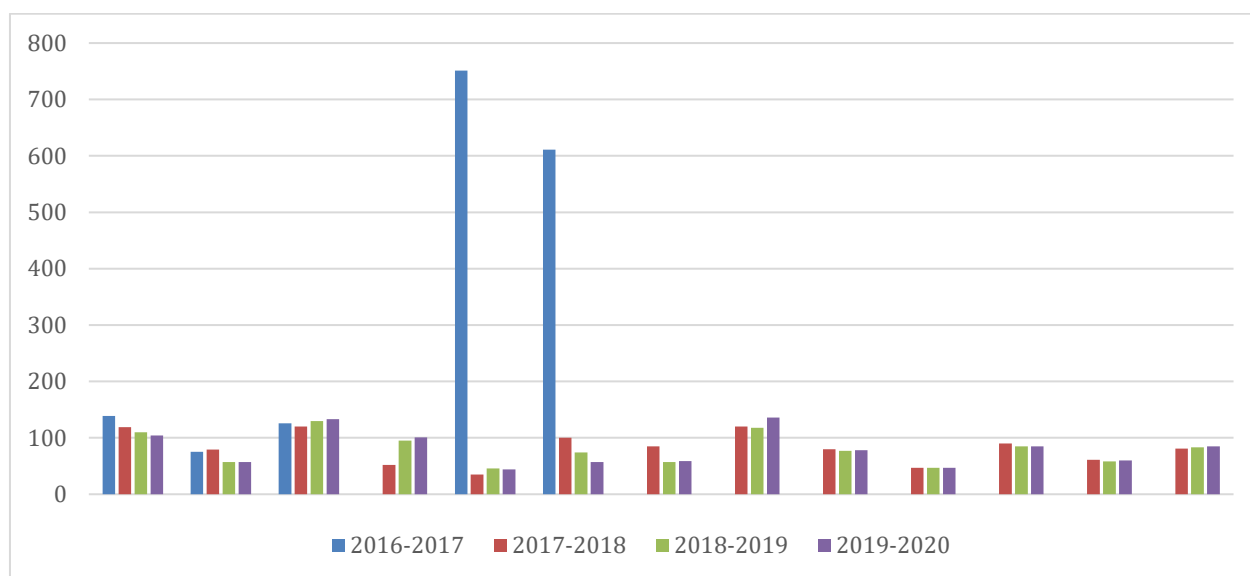

Рис.3.2. – Динаміка показників України за 13 групами індикаторів GCI, 2016-2020 рр. (бали)

Джерело: складено автором на основі [19].

Аналізуючи дані, представлені на рисунку 3.2, можна спостерігати значні коливання позиції України у світовому рейтингу за Глобальним індексом конкурентоспроможності протягом 2016-2020 років. Найвищі значення за двома індикаторами були досягнуті виключно у 2016-2017 роках, де показники перевищують 600 та 700 балів відповідно. В наступні роки спостерігається

загальне зниження показників за більшістю індикаторів. У 2019-2020 роках Україна займала 85 місце серед 141 країни, що свідчить про певну стагнацію в питаннях підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Ці дані підкреслюють необхідність впровадження ефективних реформ та стратегій для покращення конкурентних позицій України на світовому ринку.

Промисловість, яка є важливим сектором національної економіки, також впливає на конкурентоспроможність послуг. Аналіз стану промисловості показує, що за весь період 2020 року виробництво в цій галузі стрімко падає порівняно з 2019 роком (на 5,2% скоротився обсяг промислового виробництва за даними Державного комітету статистики). Це створює додаткові виклики для сектору послуг, який часто тісно пов'язаний з промисловістю [19].

Однак, незважаючи на ці труднощі, за останні три роки спостерігається зростання обсягу ВВП. Зростання ВВП в 2019 році порівняно з 2018 роком становило 12,4%. У 2018 році порівняно з 2017 роком – 19,9%. Це свідчить про певну стійкість української економіки та її потенціал до відновлення.

Для подальшого підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку послуг необхідно зосередитися на розвитку секторів з високою доданою вартістю. Це включає ІТ-послуги та розробку програмного забезпечення, де Україна вже має сильні позиції, креативні індустрії, освітні послуги, особливо в сфері онлайн-освіти та професійної перепідготовки, медичні послуги, включаючи телемедицину та медичний туризм, а також фінансові та страхові послуги, з акцентом на інноваційні фінтех-рішення.

Основними шляхами підвищення конкурентоспроможності є виведення на ринок нових видів продукції, зниження ціни на продукцію або послуги, широке використання рекламних заходів, реалізація товару через більшу кількість торгових представників та впровадження інновацій. У контексті сектору послуг це може включати розробку персоналізованих послуг з використанням штучного інтелекту, оптимізацію процесів для зниження собівартості послуг без втрати якості, активне просування українських послуг на міжнародних ринках через цифрові канали та участь у міжнародних виставках [69].

Ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності виступає розвиток екосистеми підтримки експорту послуг. Створення спеціалізованих експортних агентств для сектору послуг, розробка програм фінансової підтримки для компаній, що виходять на міжнародні ринки, надання консультаційної підтримки щодо особливостей ведення бізнесу на різних міжнародних ринках та сприяння створенню галузевих асоціацій для координації зусиль та обміну досвідом можуть значно посилити позиції українських компаній на глобальному ринку послуг.

У 2023 році сектор інформаційних технологій продемонстрував певні зміни у своїх показниках та впливі на українську економіку. Незважаючи на деякі виклики, галузь продовжила відігравати значну роль у структурі національного експорту [67].

Фінансовий внесок ІТ-індустрії в економіку України склав 6,7 мільярда доларів. Це відображає певне зниження порівняно з попереднім роком - на 622 мільйони доларів або 8,5% менше, ніж у 2022 році. Такий спад може бути пов'язаний з різними факторами, включаючи глобальні економічні тенденції та специфічні виклики, з якими стикнулася Україна.

Частка ІТ-сектору в загальному обсязі експорту послуг України також зазнала змін. У 2023 році вона становила 42%, що є меншим показником порівняно з 45,3% у попередньому році. Це свідчить про певну диверсифікацію експортної структури країни, де інші галузі могли показати відносне зростання.

Незважаючи на ці зміни, варто відзначити, що ІТ-індустрія зберегла своє лідерство серед експортних галузей України. Вона залишається найбільшим експортером послуг, що підкреслює її стратегічну важливість для української економіки та зовнішньої торгівлі [59].

Такі результати демонструють стійкість ІТ-сектору України в умовах глобальних викликів та його здатність підтримувати значний рівень експорту, навіть за наявності певного спаду. Це також вказує на необхідність подальшого розвитку та підтримки галузі для зміцнення її конкурентних позицій на світовому ринку. Для детальнішого аналізу експорту ІТ-послуг України

розглянемо рисунок 3.3, який відображає динаміку експорту в 2022 та 2023 роках.

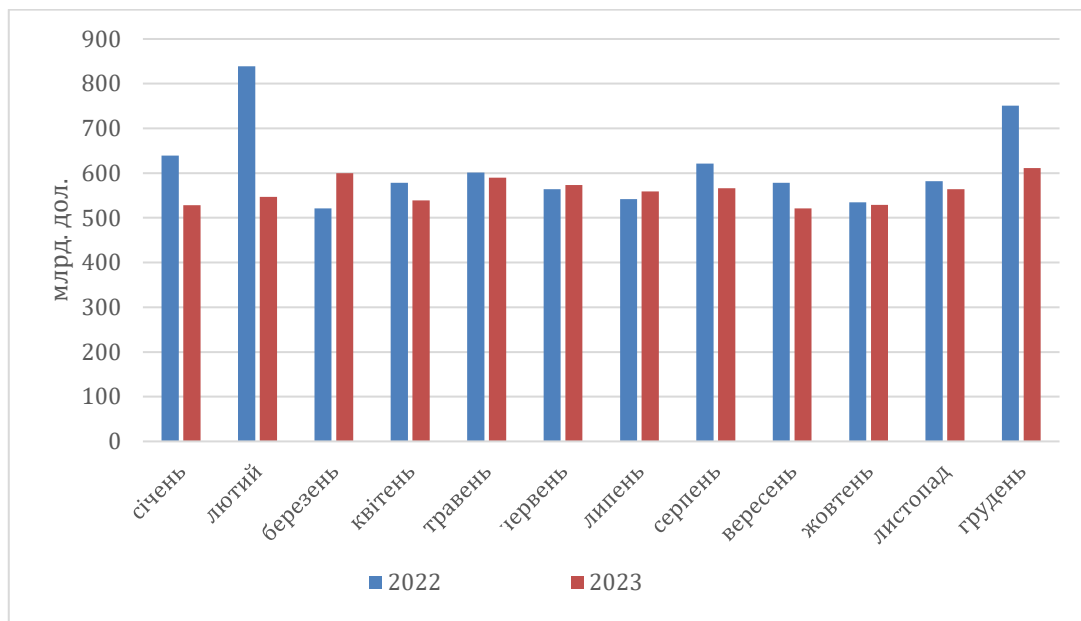

Рис. 3.3. – Експорт ІТ-послуг у 2022 та 2023 роках, млрд. дол.

Джерело: складено автором на основі [59].

Аналізуючи дані, представлені на рисунку 3.3, можна спостерігати певні зміни в експорті ІТ-послуг України протягом 2022-2023 років. У 2022 році загальний обсяг експорту склав 7,3 млрд доларів, тоді як у 2023 році цей показник дещо знизився до 6,7 млрд доларів. Незважаючи на це зниження, яке може бути пов'язане з глобальними економічними викликами та геополітичною ситуацією, ІТ-сектор продовжує демонструвати значні обсяги експорту.

Аналіз статистичних даних демонструє, що максимальні обсяги експорту ІТ-послуг припадають на другу половину року, з піковими значеннями у листопаді та грудні. Це може бути пов'язано з сезонністю попиту на ІТ-послуги або з особливостями фінансового планування клієнтів. Найнижчі показники експорту зафіксовані на початку року, зокрема в січні та лютому, що може бути пов'язано з традиційним сповільненням ділової активності в цей період.

Підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку послуг є ключовим завданням для забезпечення сталого економічного розвитку країни. Для досягнення цієї мети необхідно впровадити ряд стратегічних заходів, які

охоплюватимуть різні аспекти економіки та суспільства. Одним з пріоритетних напрямків має стати розвиток інноваційних екосистем. Створення технопарків, інноваційних хабів та бізнес-інкубаторів сприятиме появі нових ідей та їх швидкій комерціалізації. Важливо забезпечити тісну співпрацю між університетами, науково-дослідними інститутами та бізнесом, що дозволить ефективно трансформувати наукові розробки у конкурентоспроможні послуги [60].

Інвестиції в розвиток цифрової інфраструктури є критично важливими для підвищення конкурентоспроможності України. Розширення покриття високошвидкісним інтернетом, особливо в сільській місцевості, створить нові можливості для розвитку віддаленої роботи та експорту цифрових послуг. Удосконалення системи освіти з акцентом на STEM-дисципліни (наука, технології, інженерія, математика) та розвиток гнучких навичок (soft skills) допоможе підготувати кваліфікованих фахівців, здатних конкурувати на глобальному ринку праці. Важливо також стимулювати вивчення іноземних мов, що розширить можливості для міжнародної співпраці. Створення сприятливого бізнес-клімату через спрощення регуляторних процедур, зниження податкового навантаження для інноваційних компаній та забезпечення захисту прав інтелектуальної власності стимулюватиме розвиток сектору послуг та залучення іноземних інвестицій [47].

Розвиток фінансового сектору, зокрема впровадження нових фінансових інструментів та розширення доступу до капіталу для малого та середнього бізнесу, створить основу для зростання інноваційних компаній у сфері послуг. Стимулювання експорту послуг через створення спеціалізованих експортних агентств, надання консультаційної підтримки та фінансових стимулів для компаній, що виходять на міжнародні ринки, сприятиме розширенню присутності українських компаній на глобальному ринку. Розвиток креативних індустрій, таких як дизайн, реклама, кіновиробництво та музична індустрія, може стати важливим джерелом зростання експорту послуг. Створення спеціальних економічних зон для креативних індустрій могло б стимулювати розвиток цього сектору.

Підтримка розвитку туристичної галузі через модернізацію інфраструктури, створення унікальних туристичних продуктів та активне міжнародне маркетингове просування України як туристичної дестинації може значно збільшити експорт туристичних послуг. Інвестиції в розвиток транспортної інфраструктури, включаючи модернізацію портів, аеропортів та залізничної мережі, підвищать привабливість України як логістичного хабу та сприятимуть зростанню експорту транспортних послуг. Стимулювання розвитку аутсорсингу бізнес-процесів (ВРО) через створення спеціалізованих навчальних програм та надання податкових пільг може допомогти Україні стати важливим гравцем на глобальному ринку ВРО-послуг [59].

Розвиток сектору медичних послуг, включаючи телемедицину та медичний туризм, може стати важливим напрямком для диверсифікації експорту послуг. Інвестиції в сучасне медичне обладнання та підготовку висококваліфікованих медичних кадрів є ключовими для успіху в цій сфері. Підтримка розвитку освітніх послуг, особливо в сфері онлайн-освіти та професійної перепідготовки, може допомогти Україні стати регіональним лідером у сфері експорту освітніх послуг. Стимулювання розвитку екологічно чистих технологій та послуг, пов'язаних з охороною навколишнього середовища, може створити нові можливості для експорту в контексті глобального переходу до сталого розвитку [68].

Реалізація цих стратегічних напрямків вимагатиме скоординованих зусиль уряду, бізнесу та громадянського суспільства. Важливо забезпечити послідовність у впровадженні реформ та створити ефективні механізми моніторингу та оцінки прогресу. Тільки комплексний підхід до підвищення конкурентоспроможності дозволить Україні зміцнити свої позиції на світовому ринку послуг та забезпечити стаłe економічне зростання в довгостроковій перспективі. Це вимагатиме не лише значних інвестицій, але й зміни підходів до управління економікою, розвитку людського капіталу та створення інноваційної культури в суспільстві.

Для систематизації та наочного представлення ключових заходів щодо підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку послуг, розглянемо таблицю 3.3.

Таблиця 3.3. - Стратегічні ініціативи з розвитку експорту послуг

Захід	Сфера впливу	Потенційний ефект	Термін реалізації
Створення експортно-кредитного агентства для сектору послуг	Фінансова підтримка	Збільшення експорту послуг на 15-20%	1-2 роки
Впровадження програми «Цифрові навички для експорту»	Освіта та кадри	Підвищення кваліфікації 50,000 фахівців щорічно	6-12 місяців
Розробка платформи «Український експорт послуг»	Маркетинг та промоція	Залучення 1000+ нових іноземних клієнтів	1 рік
Запуск програми «Інноваційні ваучери для експортерів послуг»	Інновації та R&D	Створення 200+ нових експортоорієнтованих послуг	2-3 роки
Гармонізація стандартів якості послуг з ЄС	Регуляторна сфера	Спрощення виходу на ринок ЄС для 30% експортерів	3-4 роки

Джерело: складено автором за матеріалами [46, 47, 48].

В таблиці 3.3, узагальнені конкретні, вимірювані заходи, які можуть бути впроваджені для підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку послуг. Вона включає різноманітні аспекти, такі як фінансова підтримка, освіта, маркетинг, інновації та регуляторні зміни, що разом можуть створити комплексний підхід до вирішення проблеми.

Окрім зазначених у таблиці 3.3 заходів, важливо звернути увагу на розвиток нових напрямків у сфері послуг, які мають значний потенціал для зростання на глобальному ринку. Одним з таких напрямків є сектор кібербезпеки. В умовах зростаючої цифровізації та збільшення кількості кіберзагроз, попит на послуги з кібербезпеки стрімко зростає у всьому світі.

Україна має потужний потенціал у цій галузі завдяки високому рівню технічної освіти та наявності кваліфікованих ІТ-фахівців. Розвиток експорту

послуг з кібербезпеки може стати важливим джерелом зростання для української економіки. Для реалізації цього потенціалу необхідно створити спеціалізовані навчальні програми з кібербезпеки, стимулювати створення R&D центрів у цій галузі та сприяти налагодженню міжнародного співробітництва [48].

Іншим перспективним напрямком є розвиток послуг у сфері штучного інтелекту (ШІ) та машинного навчання. Українські фахівці вже мають значний досвід у розробці алгоритмів ШІ та їх впровадженні в різні галузі. Створення спеціалізованих хабів та акселераторів для стартапів у сфері ШІ може прискорити розвиток цього сектору та вивести Україну на передові позиції на глобальному ринку ШІ-послуг.

Важливо також звернути увагу на розвиток «зелених» послуг, пов'язаних з екологічним консалтингом, розробкою та впровадженням енергоефективних технологій, управлінням відходами тощо. В контексті глобального тренду на сталий розвиток, ці послуги мають значний потенціал для зростання експорту.

Підсумовуючи, можна сказати, що підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку послуг вимагає комплексного підходу, який включає як реалізацію конкретних стратегічних ініціатив, так і розвиток нових перспективних напрямків у сфері послуг. Це дозволить Україні не лише зміцнити свої позиції в традиційних секторах, але й стати лідером у нових, швидкозростаючих галузях глобального ринку послуг.

3.3. Основні напрями вдосконалення державної політики України у сфері міжнародної торгівлі послугами

Сфера міжнародної торгівлі послугами (МТП) є важливою складовою зовнішньоекономічної діяльності України та одним із ключових факторів її економічного розвитку. В умовах глобалізації світової економіки, посилення конкуренції на світовому ринку та зростаючої ролі інформаційних технологій, вдосконалення державної політики у сфері МТП набуває особливої актуальності [56].

Вторгнення росії змусило Україну переглянути свою державну політику у сфері міжнародної торгівлі послугами. Одним з ключових напрямів вдосконалення стає створення системи раннього виявлення та реагування на зовнішні загрози для сектору послуг. Це передбачає розробку механізмів моніторингу глобальних ринків, аналізу геополітичних ризиків та швидкого впровадження захисних заходів для підтримки українських експортерів послуг. Така система допоможе мінімізувати негативний вплив майбутніх криз та забезпечити стійкість галузі.

Інтеграція України в глобальні ланцюжки створення вартості у сфері послуг стає ще одним важливим напрямом державної політики. В умовах геополітичної нестабільності уряд має зосередитися на підтримці участі українських компаній у міжнародних проектах, особливо в галузях з високою доданою вартістю. Це може включати програми співфінансування, державні гарантії та дипломатичну підтримку для полегшення доступу українських постачальників послуг до глобальних ринків та великих міжнародних тендерів.

Розвиток нових форм державно-приватного партнерства у сфері експорту послуг стає критично важливим в умовах обмежених ресурсів держави. Уряд може ініціювати створення спеціалізованих експортних консорціумів, де державні установи виступатимуть гарантами та координаторами, а приватний бізнес забезпечуватиме виконання контрактів. Такий підхід дозволить об'єднати ресурси та експертизу для реалізації масштабних міжнародних проектів, зокрема у сфері відбудови та модернізації інфраструктури в постконфліктних регіонах.

Вдосконалення нормативно-правової бази для підтримки інноваційних форм міжнародної торгівлі послугами є ще одним пріоритетним напрямом. В умовах війни особливої актуальності набуває регулювання таких сфер, як транскордонне надання телемедицини послуг, міжнародні освітні платформи та системи віддаленої роботи. Розробка гнучких правових механізмів, які б враховували специфіку роботи в умовах підвищених ризиків та невизначеності, допоможе українським компаніям адаптуватися до нових реалій міжнародного ринку послуг та зберегти конкурентоспроможність.

Отже для забезпечення високої конкурентоспроможності України на світовому ринку послуг, необхідно реалізувати низку першочергових заходів у цій сфері. По-перше, слід удосконалити нормативно-правову базу, яка регулює міжнародну торгівлю послугами, приведення її у відповідність до кращих міжнародних практик та зобов'язань України в рамках СОТ та угод про вільну торгівлю. Це включає перегляд існуючих обмежень та бар'єрів у доступі іноземних постачальників послуг на внутрішній ринок, а також усунення дискримінаційних умов для вітчизняних експортерів послуг [38].

По-друге, необхідно активізувати зусилля з просування українських послуг на зовнішні ринки шляхом широкомасштабної інформаційно-промоційної діяльності, організації торгових місій, участі у міжнародних виставках та форумах. Важливо також диверсифікувати географію експорту послуг, орієнтуючись не лише на традиційні ринки ЄС та СНД, а й на динамічні ринки Азії, Африки та Латинської Америки.

По-третє, слід удосконалити систему статистичного обліку та моніторингу МТП, запровадивши сучасні методики збору та аналізу даних, що відповідають міжнародним стандартам. Це дасть змогу отримувати достовірну інформацію про структуру, обсяги та динаміку експорту-імпорту послуг, що є необхідною основою для прийняття виважених управлінських рішень.

Крім того, важливим напрямом вдосконалення державної політики у сфері МТП є розвиток людського капіталу, зокрема підготовка кваліфікованих кадрів у сфері надання експортно-орієнтованих послуг. Доцільно запровадити програми перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців, а також стимулювати їх участь у міжнародних професійних обмінах та стажуваннях.

Стратегічним вектором розвитку виступає формування сучасної інфраструктури підтримки експорту послуг, включаючи спеціалізовані агенції сприяння експорту, кредитно-страхові механізми, інформаційно-консультаційні центри тощо. Це значно посилить можливості вітчизняних підприємств-експортерів послуг виходити на зовнішні ринки та ефективно конкурувати на них.

Реалізація зазначених заходів у комплексі дозволить Україні суттєво підвищити ефективність державної політики у сфері МТП, створити сприятливі умови для розвитку експорту послуг та посилити конкурентні позиції країни на світовому ринку [40]. Це особливо важливо в контексті глобальних економічних викликів та зростаючої конкуренції на міжнародних ринках послуг.

Розширюючи розгляд основних напрямів вдосконалення державної політики України у сфері міжнародної торгівлі послугами, важливо звернути увагу на використання інноваційних технологій та підходів. Впровадження цифрових технологій та платформ може значно підвищити ефективність надання послуг та сприяти виходу українських компаній на нові міжнародні ринки.

Одним із ключових аспектів є розвиток цифрової інфраструктури та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у сферу МТП. Цифровізація надає широкі можливості для автоматизації та спрощення процедур, пов'язаних з торгівлею послугами, підвищення їх ефективності та скорочення транзакційних витрат. Зокрема, доцільно запровадити електронні платформи для експортно-імпортних операцій, інтегровані інформаційні системи взаємодії державних органів, електронний документообіг тощо [30].

Крім того, значний потенціал мають технології «великих даних» та аналітики для глибшого розуміння тенденцій та закономірностей на ринку МТП. Це дозволить удосконалити моніторинг, прогнозування та стратегічне планування в цій сфері. Важливим є також розвиток штучного інтелекту та машинного навчання для автоматизації рутинних операцій, підвищення точності аналітики та ухвалення управлінських рішень [30].

Перспективним напрямом є також активне впровадження технологій «блокчейн» для забезпечення прозорості та надійності транзакцій у торгівлі послугами, зокрема при здійсненні платежів, підтвердженні автентичності документів тощо. Це сприятиме підвищенню довіри іноземних партнерів та зміцненню позицій України на світових ринках.

Окрім технологічних аспектів, важливу роль відіграє розвиток інноваційної екосистеми та підприємницької активності у сфері МТП. Держава повинна заохочувати створення нових експортно-орієнтованих бізнесів,

надавати їм всебічну підтримку, у тому числі фінансову, правову, інформаційну. Особливу увагу варто приділити високотехнологічним, інтелектуально-містким секторам послуг, таким як ІТ, інжиніринг, дизайн, консалтинг тощо.

Водночас, необхідно вдосконалювати систему освіти та професійної підготовки кадрів, що відповідають потребам експортерів послуг. Це включає розвиток спеціалізованих освітніх програм, підвищення кваліфікації працівників, залучення провідних міжнародних фахівців та експертів [38].

Реалізація комплексу заходів, орієнтованих на використання інноваційних технологій та підходів, дозволить Україні значно підвищити ефективність державної політики у сфері МТП, посилити конкурентоспроможність вітчизняних експортерів послуг та закріпити їх позиції на світових ринках.

Особливу увагу слід приділити розвитку дуальної освіти та створенню інтегрованих навчальних програм, які поєднують теоретичну підготовку з практичним досвідом роботи в міжнародних компаніях. Важливим аспектом є також розвиток гнучких навичок (soft skills) та міжкультурних компетенцій, які стають все більш затребуваними на глобальному ринку послуг. Створення спеціалізованих центрів компетенцій та інноваційних хабів може сприяти більш ефективній взаємодії між освітніми установами, бізнесом та міжнародними партнерами, що дозволить забезпечити підготовку фахівців відповідно до актуальних потреб ринку та глобальних трендів розвитку сектору послуг.

Окрім ключових напрямів вдосконалення державної політики у сфері міжнародної торгівлі послугами, таких як удосконалення нормативно-правової бази, активізація просування українських послуг на зовнішні ринки та розвиток статистичного обліку, доцільно розглянути й деякі додаткові аспекти, які можуть значно підвищити ефективність цієї політики.

Зокрема, важливим є розбудова комплексної інституційної інфраструктури, покликаної координувати зусилля держави, бізнесу та громадськості у сфері МТП. Крім того, необхідно запровадити дієві фінансово-кредитні механізми підтримки експортерів послуг, а також активізувати міжнародну кооперацію та інтеграцію України у глобальні ланцюги доданої вартості. У таблиці 3.4 розглянемо ці напрями більш детально.

Таблиця 3.4. – Додаткові напрями вдосконалення державної політики у сфері МТП

Напрямок	Зміст	Очікувані результати
Розвиток інституційної інфраструктури	Створення єдиного координаційного центру з питань МТП Розбудова мережі торговельно-економічних представництв за кордоном Посилення взаємодії між державними органами, бізнесом та галузевими асоціаціями	Підвищення ефективності державного управління у сфері МТП Краще розуміння потреб бізнесу та оперативне реагування Активніше просування інтересів українських експортерів на зовнішніх ринках
Фінансово-кредитна підтримка експорту	Створення фонду гарантування експортних кредитів Запровадження системи страхування експортних ризиків Надання пільгового кредитування для експортерів послуг	Розширення доступу експортерів до фінансових ресурсів Зниження ризиків зовнішньоекономічної діяльності Підвищення конкурентоспроможності українських компаній на зовнішніх ринках
Розвиток міжнародної кооперації	Активізація участі у роботі профільних міжнародних організацій Поглиблення регіональної інтеграції, зокрема в межах Угоди про асоціацію Україна-ЄС Укладання нових угод про вільну торгівлю та взаємне визнання стандартів	Краще розуміння глобальних трендів та стандартів у сфері МТП Розширення доступу українських компаній на ринки ЄС та інших регіонів Гармонізація вітчизняного законодавства та практик з міжнародними нормами

Джерело: складено автором за матеріалами [30, 49, 56].

Аналіз даних, представлених у таблиці 3.4, демонструє комплексний підхід до вдосконалення державної політики у сфері міжнародної торгівлі послугами (МТП). Розвиток інституційної інфраструктури, зокрема створення єдиного координаційного центру та розбудова мережі торговельно-економічних представництв, може значно підвищити ефективність державного управління та просування інтересів українських експортерів. Фінансово-кредитна підтримка експорту через створення фонду гарантування експортних кредитів та системи страхування ризиків є критично важливою для підвищення

конкурентоспроможності українських компаній на міжнародних ринках. Розвиток міжнародної кооперації, включаючи активну участь у профільних міжнародних організаціях та поглиблення регіональної інтеграції, сприятиме кращому розумінню глобальних трендів та розширенню доступу до нових ринків. Реалізація цих заходів може суттєво посилити позиції України на світовому ринку послуг та сприяти інтеграції країни у глобальні ланцюги доданої вартості.

Водночас, вдосконалення державної політики у сфері МТП повинно бути невід'ємною частиною загальної стратегії економічного розвитку країни. Необхідно забезпечити узгодженість та синергію цієї політики з іншими ключовими напрямками, такими як інноваційний розвиток, цифрова трансформація, розвиток людського капіталу тощо. Лише комплексний підхід дасть змогу повною мірою реалізувати потенціал України як провідного гравця на глобальному ринку послуг [49].

Після розгляду ключових напрямів вдосконалення державної політики України у сфері міжнародної торгівлі послугами, варто також проаналізувати досвід інших країн, які демонструють високу ефективність у цій сфері. Зокрема, цікавим для вивчення є приклад Сінгапуру [55].

Сінгапур є одним із світових лідерів у сфері міжнародної торгівлі послугами. Маючи обмежені природні ресурси, країна зробила ставку на розвиток високотехнологічного і високоінтелектуального сервісного сектору, який нині становить понад 70% ВВП. Розглядаючи Сінгапур в цьому контексті, можна взяти до уваги низку важливих факторів, що значно покращили його конкурентоспроможність на глобальному ринку послуг [55].

По-перше, Сінгапур приділяє значну увагу розвитку людського капіталу, вкладаючи великі кошти у сферу освіти. В країні функціонують провідні університети та дослідницькі центри, що готують висококваліфікованих фахівців для надання експортоорієнтованих послуг. Водночас, уряд активно заохочує наукові розробки та інновації, створюючи сприятливі умови для розвитку нових технологій і бізнес-моделей. Це дозволяє Сінгапуру постійно бути на вістрі прогресу та пропонувати унікальні послуги на світовому ринку.

По-друге, країна сформувала розвинену інфраструктуру підтримки експорту послуг. Вона має мережу спеціалізованих агенцій, які надають комплексну допомогу компаніям-експортерам, включаючи фінансові інструменти, правову підтримку, інформаційно-консультаційні сервіси тощо. Водночас, Сінгапур активно інвестує в цифровізацію процесів, пов'язаних з торгівлею послугами, що значно підвищує їх ефективність та прозорість.

По-третє, Сінгапур займає проактивну позицію на міжнародній арені, активно просуваючи інтереси своїх експортерів послуг. Країна є членом численних регіональних та глобальних торговельних угод, що забезпечує її компаніям преференційний доступ до ключових світових ринків. Сінгапур також очолює міжнародні організації та ініціативи у сфері послуг, що дозволяє йому формувати порядок денний та стандарти у цій галузі[55].

Країна приділяє особливу увагу розвитку інноваційних, високотехнологічних секторів послуг, таких як фінансові та ІТ-послуги, інженерія, дизайн, консалтинг тощо. Ці галузі не лише демонструють високу доданою вартість, а й значну стійкість до економічних потрясінь. Водночас, Сінгапур постійно працює над диверсифікацією свого експортного портфеля послуг, щоб мінімізувати ризики надмірної залежності від окремих секторів.

Досвід Сінгапуру у сфері міжнародної торгівлі послугами є надзвичайно цінним для України. Використовуючи кращі практики цієї країни, Україна може значно підвищити ефективність своєї державної політики, посилити конкурентоспроможність вітчизняних експортерів послуг та розширити їхню присутність на глобальному ринку. Зокрема, важливо зосередитись на розвитку людського капіталу, створенні сучасної інфраструктури підтримки експорту, активній інтеграції у міжнародні торговельні угоди та пріоритезації високотехнологічних секторів послуг. Комплексний підхід до запровадження таких ініціатив дозволить Україні суттєво закріпити свої позиції на світовому ринку МТП.

Водночас, необхідно враховувати, що успішний досвід Сінгапуру не може бути механічно перенесений в українські реалії без урахування специфіки вітчизняного ділового середовища та інституційних особливостей. Тому при

впровадженні запозичених практик важливо забезпечити їх адаптацію до національного контексту. Лише системний і водночас гнучкий підхід дасть змогу досягти максимального ефекту від вдосконалення державної політики у сфері міжнародної торгівлі послугами [55].

Окрім Сінгапуру, корисним для України може бути вивчення успішного досвіду інших країн-лідерів у сфері експорту послуг, таких як Ізраїль, Індія, Філіппіни та Ірландія. Кожна з цих держав демонструє унікальні підходи та моделі розвитку, які можуть бути адаптовані з урахуванням вітчизняних умов. Наприклад, Ізраїль відомий як глобальний центр інновацій у сфері IT-послуг, тоді як Філіппіни спеціалізуються на аутсорсингу бізнес-процесів. Досвід цих країн може надихнути Україну на пошук нових нішевих можливостей для розвитку експорту послуг.

Загалом, вивчення та адаптація кращих світових практик у сфері міжнародної торгівлі послугами є важливим завданням для України. Це дасть змогу вдосконалити державну політику, підвищити конкурентоспроможність вітчизняних компаній та максимально реалізувати потенціал України як провідного гравця на глобальному ринку послуг. При цьому важливо враховувати національну специфіку та забезпечити комплексний підхід до впровадження необхідних змін.

Розглядаючи досвід розвинених країн у сфері міжнародної торгівлі послугами, варто звернути особливу увагу на Німеччину, яка має потужний сектор послуг і є одним із світових лідерів у експорті високотехнологічних та наукомістких послуг. Досвід Німеччини може надати цінні ідеї для вдосконалення позиції та підвищення конкурентоспроможності України на ринку МТП [48].

Одним із ключових факторів успіху Німеччини є її система дуальної освіти, яка тісно пов'язує теоретичне навчання з практичною підготовкою. Ця модель забезпечує високу якість підготовки фахівців, які відповідають реальним потребам ринку праці. Впровадження елементів дуальної освіти в Україні могло б значно підвищити якість підготовки кадрів для сектору послуг, особливо в технічних та інженерних галузях [48].

Німеччина також відома своєю потужною системою підтримки малого та середнього бізнесу, особливо в інноваційних секторах. Програми фінансування, консультаційної підтримки та сприяння виходу на міжнародні ринки, які реалізуються через мережу спеціалізованих агенцій та банків розвитку, могли б стати моделлю для створення подібної інфраструктури в Україні.

Стратегічним елементом німецької моделі виступає системна державна підтримка експорту послуг. Німецькі торгові представництва за кордоном та спеціалізовані агенції з просування експорту ефективно допомагають компаніям виходити на нові ринки. Адаптація цього підходу могла б значно посилити позиції українських експортерів послуг на міжнародній арені.

Німеччина також демонструє ефективну модель взаємодії між бізнесом, наукою та державою у сфері інновацій. Численні технологічні парки, інноваційні кластери та дослідницькі центри сприяють розвитку нових технологій та їх комерціалізації. Впровадження подібних механізмів в Україні могло б стимулювати розвиток інноваційних послуг з високою доданою вартістю.

Крім того, Німеччина активно розвиває сектор «Індустрії 4.0», який передбачає інтеграцію цифрових технологій у виробничі процеси. Це створює нові можливості для розвитку супутніх послуг, таких як промисловий інтернет речей, аналітика великих даних, кібербезпека тощо. Україна, маючи потужний ІТ-сектор, могла б активно розвивати ці напрямки, посилюючи свою конкурентоспроможність на глобальному ринку [48].

Німецький досвід у сфері стандартизації та сертифікації послуг також заслуговує на увагу. Високі стандарти якості німецьких послуг є важливим фактором їх конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Впровадження подібних стандартів в Україні могло б підвищити довіру до українських постачальників послуг та сприяти їх виходу на нові ринки.

Варто також відзначити ефективну систему захисту інтелектуальної власності в Німеччині, яка є критично важливою для розвитку наукомістких послуг. Удосконалення відповідного законодавства та механізмів його реалізації в Україні могло б стимулювати розвиток інноваційних послуг та залучення інвестицій у цей сектор[48].

Німецький досвід у розвитку «зелених» технологій та послуг, пов'язаних з екологічно чистою енергетикою та сталим розвитком, може бути особливо цінним для України в контексті глобальних трендів на декарбонізацію економіки.

При адаптації німецького досвіду важливо враховувати специфіку українського економічного та інституційного середовища. Проте, творче застосування кращих практик Німеччини може суттєво посилити позиції України на глобальному ринку послуг, особливо в секторах з високою доданою вартістю.

Таким чином, вдосконалення державної політики України у сфері міжнародної торгівлі послугами вимагає комплексного підходу, який враховує як національні особливості, так і кращі світові практики. Досвід провідних країн, зокрема Сінгапуру та Німеччини, демонструє важливість розвитку людського капіталу, створення ефективної інфраструктури підтримки експорту, впровадження інноваційних технологій та забезпечення високих стандартів якості послуг. Реалізація запропонованих напрямів вдосконалення державної політики, включаючи розбудову інституційної інфраструктури, запровадження дієвих фінансово-кредитних механізмів та поглиблення міжнародної кооперації, дозволить Україні посилити свої конкурентні позиції на глобальному ринку послуг. При цьому ключовим фактором успіху стане здатність адаптувати міжнародний досвід до українських реалій та забезпечити системний підхід до впровадження необхідних змін у контексті загальної стратегії економічного розвитку країни.

Висновки до розділу 3

У розділі було розглянуто стратегічні напрями розвитку міжнародної торгівлі послугами в світі та в Україні. Аналіз стратегічних напрямів і факторів розвитку міжнародної торгівлі послугами у світі продемонстрував, що глобалізація, технологічні інновації та зміни в споживчому попиті визначають ключові тренди цієї сфери. Зокрема, зростаюча роль цифрових технологій,

віддаленої роботи та електронних послуг стає вирішальною для формування нових стратегій у міжнародній торгівлі.

Дослідження шляхів підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку послуг показало, що країна має значний потенціал для розвитку в таких секторах, як ІТ, туризм та освітні послуги. Однак, для реалізації цього потенціалу необхідно впроваджувати нові технології, поліпшувати якість надаваних послуг і забезпечувати їх відповідність міжнародним стандартам.

Останній підрозділ зосередив увагу на основних напрямках вдосконалення державної політики України в сфері міжнародної торгівлі послугами. Було підкреслено, що для створення сприятливого бізнес-середовища та залучення іноземних інвестицій Україні потрібно активно працювати над покращенням нормативно-правової бази, стимулюванням підприємництва та забезпеченням прозорості в регуляторних процесах.

Таким чином, стратегічні напрями розвитку міжнародної торгівлі послугами в Україні повинні ґрунтуватися на комплексному підході, що враховує глобальні тенденції та специфіку національної економіки, аби забезпечити стійкий і конкурентоспроможний розвиток у цій важливій сфері.

ВИСНОВКИ

У першому розділі кваліфікаційної роботи було детально висвітлено результати комплексного дослідження, яке стосувалося міжнародної торгівлі послугами. Це дослідження охопило ключові аспекти цієї важливої сфери світової економіки, що дозволило краще зрозуміти її значення та особливості. Було проведено ґрунтовний аналіз сутності та класифікації послуг у міжнародній торгівлі, що дало змогу глибше розкрити специфіку цього сектору. Особлива увага приділялася вивченню відмінностей між торгівлею послугами та товарами, що допомогло сформувати чітке уявлення про унікальність цього сегмента глобальних ринків.

Крім того, у розділі було детально проаналізовано нормативно-правове регулювання міжнародної торгівлі послугами. Це питання є надзвичайно важливим, оскільки саме нормативно-правова база визначає умови, в яких відбувається обмін послугами між країнами, а також впливає на прозорість і ефективність міжнародних економічних відносин. Окремий акцент було зроблено на тому, що без належного правового регулювання важко досягти стабільності та передбачуваності в цій сфері економіки. Саме тому дослідження цих аспектів має ключове значення для формування стратегій розвитку міжнародної торгівлі послугами в умовах глобалізації.

Дослідження сучасних умов та факторів розвитку міжнародної торгівлі послугами дозволило виявити ключові тенденції та рушійні сили, що визначають динаміку цього сектору. Було проаналізовано вплив глобалізації, технологічного прогресу, зміни споживчих преференцій та інших факторів на трансформацію ринку послуг. Це дозволило сформувати цілісне уявлення про сучасний стан та перспективи розвитку міжнародної торгівлі послугами.

В ході роботи було виконано завдання з визначення основних проблем, що перешкоджають розвитку міжнародної торгівлі послугами. Серед ключових викликів було виявлено: нетарифні бар'єри, складності в регулюванні електронної комерції, проблеми захисту інтелектуальної власності, а також нерівномірність розвитку інфраструктури в різних регіонах світу. Розуміння цих

проблем є критично важливим для розробки ефективних стратегій їх подолання та стимулювання подальшого розвитку сектору послуг.

Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку міжнародної торгівлі послугами дозволив виявити ключові тренди, такі як зростання частки послуг у загальному обсязі світової торгівлі, посилення ролі наукомістких та інноваційних послуг, а також зростання значущості цифрових платформ у наданні послуг. Було відзначено, що сектор послуг демонструє більшу стійкість до економічних шоків порівняно з сектором товарів, що підкреслює його стратегічну важливість для глобальної економіки.

У даній роботі було приділено значну увагу дослідженню впливу процесів цифровізації та технологічних інновацій на трансформацію сфери торгівлі послугами. Ретельний аналіз показав, що стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, таких як штучний інтелект, Інтернет речей, блокчейн, а також інші сучасні та передові технології, кардинально змінюють структуру і ландшафт міжнародної торгівлі послугами. Вони відкривають нові можливості для бізнесу, дозволяють компаніям виходити на глобальні ринки з мінімальними бар'єрами, та сприяють поліпшенню якості послуг для споживачів, які тепер мають доступ до ширшого спектра пропозицій.

Однак поряд із новими можливостями виникають і суттєві виклики, з якими доведеться зіткнутися регуляторним органам та міжнародним організаціям. Технологічні нововведення вимагають перегляду існуючих нормативно-правових рамок, оскільки сучасні технології часто виходять за межі традиційних моделей регулювання.

Під час дослідження були визначені ключові перспективні напрями розвитку міжнародної торгівлі послугами. До них належать: подальше розширення спектру цифрових послуг, активний розвиток таких галузей, як телемедицина та дистанційна освіта, а також зростання попиту на екологічні послуги, пов'язані з консалтингом у сфері сталого розвитку. Ці напрями відображають сучасні глобальні тенденції і значні зміни в уподобаннях споживачів, що формують майбутнє сектору послуг у міжнародній торгівлі.

Оцінка потенційних можливостей та ризиків для розвитку міжнародної торгівлі послугами дозволила сформуванати збалансований погляд на перспективи цього сектору. Серед ключових можливостей було відзначено: розширення доступу до глобальних ринків завдяки цифровізації, створення нових робочих місць у секторі послуг, посилення інтеграції національних економік у глобальні ланцюги створення вартості. Водночас, були виявлені і потенційні ризики, такі як: посилення цифрового розриву між країнами, загрози кібербезпеці, а також можливі негативні наслідки для традиційних секторів економіки.

На основі проведеного комплексного аналізу було розроблено низку детальних рекомендацій, спрямованих на подолання існуючих проблем та активне стимулювання подальшого розвитку міжнародної торгівлі послугами. Ці рекомендації охоплюють кілька ключових аспектів, серед яких одне з центральних місць займає вдосконалення нормативно-правової бази, необхідної для ефективного регулювання цифрової торгівлі. Крім цього, було запропоновано значно підвищити інвестиції в розвиток цифрової інфраструктури, що є фундаментальним чинником для забезпечення стабільного функціонування сучасної торгівлі послугами на міжнародному рівні. Серед інших важливих заходів – посилення захисту прав інтелектуальної власності, що відіграє вирішальну роль у створенні сприятливих умов для інновацій та творчої діяльності.

Не менш важливою частиною рекомендацій стала розробка спеціалізованих програм підтримки малого та середнього бізнесу у секторі послуг, оскільки ці підприємства є основою економіки багатьох країн і потребують додаткових ресурсів для ефективної участі в глобальному ринку. Особливий акцент у цьому контексті був зроблений на важливості налагодження міжнародного співробітництва з метою спільного вирішення глобальних викликів, з якими стикається сектор торгівлі послугами.

У процесі дослідження також було проведено аналіз стратегічних напрямків розвитку міжнародної торгівлі послугами, що дозволило сформуванати цілісне бачення майбутнього цього важливого економічного сектору. Було наголошено на необхідності адаптації національних економік до нових викликів

та реалій глобального ринку, зокрема шляхом розвитку людського капіталу, стимулювання інноваційної діяльності та створення сприятливого бізнес-середовища, яке дозволить підприємцям активно діяти та розширювати свої можливості на міжнародному рівні.

У контексті України було розглянуто шляхи підвищення конкурентоспроможності країни на світовому ринку послуг. Були запропоновані конкретні заходи щодо розвитку перспективних секторів послуг, таких як ІТ-аутсорсинг, креативні індустрії, туризм та транспортно-логістичні послуги. Було звернено особливу увагу на необхідності вдосконалення державної політики України у сфері міжнародної торгівлі послугами, зокрема через гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами та створення ефективних механізмів підтримки експортерів послуг.

Проведене дослідження дозволило отримати комплексне та глибоке уявлення про поточний стан, актуальні проблеми та можливі перспективи розвитку міжнародної торгівлі послугами. Це дослідження підкреслило надзвичайну важливість даного сектору для світової економіки, який стає все більш значущим у сучасних умовах глобалізації. Особливо варто наголосити на тому, що торгівля послугами в епоху цифрових технологій вимагає адаптації існуючих національних політик, аби ефективно реагувати на нові виклики та можливості, які виникають в умовах швидких технологічних змін. Таким чином, особлива увага має бути приділена інтеграції цифрових інновацій та розробці відповідних стратегій, які сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності національних економік.

Крім того, результати цього дослідження можуть стати цінним інструментом для розробки ефективних стратегій розвитку сектора послуг не лише на національному, але й на міжнародному рівні. Це може сприяти покращенню умов для ведення бізнесу, стимулюванню інвестицій у сферу послуг та створенню нових можливостей для економічного зростання. Впровадження таких стратегій матиме позитивний вплив на сталий розвиток економіки та сприятиме підвищенню добробуту населення в умовах

глобалізаційних та технологічних перетворень, що робить розвиток цього сектора одним із пріоритетних завдань для урядів різних країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк К.В. Визначальні фактори розвитку сучасної міжнародної торгівлі послугами. Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск № 3. Січень 2015. URL: <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/11.pdf> (дата звернення: 07.09.2024).
2. Арбітраж ICC. Міжнародний арбітраж: веб-сайт. URL: <https://www.international-arbitration-attorney.com/uk/icc-arbitration/> (дата звернення: 07.09.2024).
3. Брензович К. С. Сучасний стан та перспективи розвитку міжнародної торгівлі бізнес-послугами. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 23, ч. 1. С. 30-34. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/23_1_2019ua/8.pdf (дата звернення: 16.10.2024).
4. Гаврилюк І. Динаміка та тенденції розвитку міжнародної торгівлі в Україні. Економіка та суспільство. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2126> (дата звернення: 07.09.2024).
5. Гаврилюк І. Розвиток міжнародної торгівлі в системі міжнародних економічних відносин в Україні. Економіка та суспільство. 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1969> (дата звернення: 07.09.2024).
6. Генеральна угода про торгівлю послугами. Ligazakon: веб-сайт. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU94484> (дата звернення: 07.09.2024).
7. Гвоздьова О. Експорт з України під час війни: як змінилась структура поставок української продукції за кордон. Українська правда. Економічна правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/24/692959/> (дата звернення: 16.10.2024).
8. Державна політика у сфері торгівлі. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=c76e5457-24bf->

[4ed8-8c68-054a376a1b6d&tag=DerzhavnaPolitikaUSferiTorgivli&isSpecial=true](https://stat.gov.ua/uk/datasets/zovnishnya-torhivlya-posluhamy-2)

(дата звернення: 07.09.2024).

9. Державна служба статистики України. Зовнішня торгівля послугами. URL: <https://stat.gov.ua/uk/datasets/zovnishnya-torhivlya-posluhamy-2> (дата звернення: 07.09.2024).

10. Державна служба статистики України. Зовнішня торгівля послугами: метаопис державного статистичного спостереження. URL: https://ukrstat.gov.ua/metaopus/2021/2_05_02_01_2021.htm (дата звернення: 07.09.2024).

11. Дернова І.А., Боровик Т.М. Цифровізація економіки України в умовах пандемії: тенденції та напрями розвитку. Економіка: реалії часу. 2022. № 1 (59). С. 22-29. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2022/No1/22.pdf> (дата звернення: 17.10.2024).

12. Дернова І. Світовий ринок послуг: сучасний стан та тенденції розвитку. Економіка та суспільство. 2023. № 50. С. 1-8. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2412/2332> (дата звернення: 16.10.2024).

13. Експорт та імпорт України. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/> (дата звернення: 07.09.2024).

14. Економіка торгівлі. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-18748> (дата звернення: 07.09.2024).

15. Економічні та фінансові показники України. Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: <https://ukrstat.gov.ua/imf/Pokaz.html> (дата звернення 15.10.2024).

16. Єлісеєва О. Поняття та види міжнародної торгівлі послугами. Jurnalul juridic national: teorie și practică. 2017. № 4(26). С. 175-180. URL: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/54442 (дата звернення: 07.09.2024).

17. Єріна І. В. Статистичний аналіз тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі України послугами: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.10 / Держ. підприємство «Наук.-дослід. ін-т статист. досліджень». Київ, 2016. 185 с. URL:

http://nasoa.edu.ua/wp-content/uploads/zah/yerina_dis.pdf (дата звернення: 16.10.2024).

18. Зовнішня торгівля послугами України з країнами світу (за видами послуг). Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/zd/ztpu_ks/ztpu_ks_u/arh_ztpu_ks_2020.htm (дата звернення: 16.10.2024).

19. Зовнішньоекономічна діяльність. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm (дата звернення: 16.10.2024).

20. Зовнішня торгівля України товарами у 2022 році. Розбіжності у даних, які оприлюднюють Держстат, Держмитслужба та Національний банк. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm (дата звернення: 17.10.2024).

21. Інформація з питань внутрішнього регулювання у сфері послуг. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=4cc5f0f5-e858-46d1-80a0-55f0dca4d575&title=VnutrishnReguliuvanniaUSferiPoslug> (дата звернення: 07.09.2024).

22. Капелюшна Т. В., Гавриш О. М., Пильнова В. П. Діагностика та тенденції розвитку міжнародної торгівлі в Україні. Ефективна економіка. 2020. № 11. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8379> (дата звернення: 07.09.2024). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.11.96

23. Кіщак І.Т., Огієнко А.В., Огієнко М.М. Міжнародна торгівля послугами: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення. Миколаїв: Іліон, 2017. 340 с.

24. Козак Ю. Г., Логвінова Н. С., Барановська М. І. та ін. Міжнародна торгівля : підручник / за ред. Ю. Г. Козака, Н. С. Логвінової, М. І. Барановської. 4-те вид., перероб. та доп. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 512 с. URL: <https://library.nusta.edu.ua/depositary/%D0%9E%D1%86%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8/%D0%9C%D0%86>

[%D0%96%20%D0%A2%D0%9E%D0%A0%D0%93.pdf](#) (дата звернення: 16.10.2024).

25. Кононенко Л., Назарова Г., Васильєв М. В. Міжнародна торгівля України: проблеми та перспективи. Modern engineering and innovative technologies. 2023. June. С. 79-84. URL: https://www.researchgate.net/publication/374094139_MIZNARODNA_TORGIVLA_UKRAINI_PROBLEMI_TA_PERSPEKTIVI (дата звернення: 16.10.2024).

26. Коюда В. О. Сутність та змістовна характеристика послуги як бази управління. Економіка і суспільство. 2017. Вип. 9. С. 473-478. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/81.pdf (дата звернення: 16.10.2024).

27. Кульганік О.М. Сучасні процеси міжнародної торгівлі України в умовах глобалізації. Ефективна економіка. 2019. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7347> (дата звернення: 07.09.2024).

28. Кульганік О.М., Суворова С.Г. Тіньова економіка в Україні: стан та шляхи подолання. Цифрова економіка та економічна безпека. 2023. № 8 (08). С. 168-172. URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/246> (дата звернення: 17.10.2024).

29. Костенко Ю.О., Безуглова І.В., Жукова Ю.М. Економічна теорія в контексті глобалізації та міжнародної торгівлі. Наукові перспективи. 2024. № 5(47). С. 779- 791. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/49243/1/Y_Kostenko_I_Bezuglova_Y_Zhukova_NP_5_FEU.pdf (дата звернення: 17.10.2024).

30. Курцев О. Ю., Кощєєва Д. О. Регулювання міжнародної торгівлі: види та інструменти. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2022. № 6 (276). С. 31-36. URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/VisnikSNU/article/view/618/590> (дата звернення: 16.10.2024).

31. Мельничук О.П. Вплив зовнішньої торгівлі на функціонування національної економіки. Науковий погляд: економіка та управління. 2020. № 2(68). С. 38-42. URL: <http://212.1.86.13/jspui/handle/123456789/3976> (дата звернення: 17.10.2024).

32. Мельничук О. П. Міжнародна торгівля послугами. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2020. № 4. С. 115-128. URL: [http://zt.knute.edu.ua/files/2020/04\(111\)/10.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2020/04(111)/10.pdf) (дата звернення: 16.10.2024).

33. Микольська Н. Якими товарами та послугами Україна представлена в світі? Радіо Свобода: веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/details/28697109.html> (дата звернення: 07.09.2024).

34. Міжнародна економічна діяльність України : навчально-методичні матеріали до самостійного вивчення дисципліни / укладачі : Помінова І. І.; Кулініч О. А.; Федоренко Н. М. Харків : Монограф, 2020. 147 с. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/11334/1/navch_metod_materialy_MEDU_2020.pdf (дата звернення: 16.10.2024).

35. Міжнародні організації: навч. посібник / за ред. Ю.Г. Козака, В.В. Ковалевського, Н.С. Логвінової та ін. Київ: Центр навчальної літератури, 2009. 223 с. URL: https://learn.ztu.edu.ua/pluginfile.php/327510/mod_resource/content/1/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%20%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97.pdf (дата звернення: 07.09.2024).

36. Міненко Д.І., Столенко Н.А. Стан та тенденції розвитку зовнішньої торгівлі послугами в Україні. 2017. с. 71-73. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/> (дата звернення: 07.09.2024).

37. Місце України на світовому ринку послуг. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/11985> (дата звернення: 07.09.2024).

38. Одарченко М.С., Карпенко З.П. Сутність державного регулювання міжнародної торгівлі. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2015. С. 18-21. URL: <http://journal.puet.edu.ua/index.php/nvts/article/view/931/0> (дата звернення: 07.09.2024).

39. Омельченко О. Огляд ключових змін, які впливатимуть на практику міжнародної торгівлі у 2024 році. Юридична газета online. URL: <https://yur->

gazeta.com/dumka-eksperta/oglyad-klyuchovih-zmin-yaki-vplivatimut-na-praktiku-mizhnarodnoyi-torgivli-u-2024-roci.html (дата звернення: 07.09.2024).

40. Перешкоди для вільної міжнародної торгівлі. Репозитарій НУ "ОЮА". URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/ea6fb30a-3d2f-4767-a541-8d4928ac24a7> (дата звернення: 07.09.2024).

41. Постанова Кабінету Міністрів про утворення Ради з міжнародної торгівлі від 4 липня 2017 р. № 455. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250112708> (дата звернення: 07.09.2024).

42. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII. Верховна Рада України : офіц. веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення: 16.10.2024).

43. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 № 959-XII. Верховна Рада України : офіц. веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 16.10.2024).

44. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 23. Ст. 158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text> (дата звернення: 16.10.2024).

45. Птащенко О.В., Зима О.Г., Костіна К.С., Лаврінченко М.В. Міжнародний маркетинг як дієвий інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємства. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2021. № 3 (267). С. 128-135. URL:

http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/26033/1/%D0%9F%D1%82%D0%B0%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%97%D0%B8%D0%BC%D0%B0_%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%9B%D0%B0%D0%B2%D1%80%D0%BD%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf (дата звернення: 07.09.2024).

46. Рейтинг глобальної конкурентоспроможності. Інформаційне агентство Interfax-Україна. URL: <http://ua.interfax.com.ua/news/general/166276.html> (дата звернення: 07.09.2024).

47. Рибак Г. І., Островський І. А. Міжнародний ринок послуг: сучасний стан та структура. Ефективна економіка. 2020. № 6. С. 1-5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2020/73.pdf (дата звернення: 16.10.2024).

48. Сафонов Ю.М., Святовец Ю.А. Аналіз зовнішньої торгівлі продукцією АПК та прогноз співпраці з країнами ЄС. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. 2017. Вип. № 52. 188 с. – (Економічні науки). URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vlca_ekon_2017_52_31 (дата звернення: 07.09.2024).

49. Сучасний стан, проблеми та шляхи розвитку міжнародної торгівлі України. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/140-1.pdf> (дата звернення: 07.09.2024).

50. Танасієнко Н.П., Гензера О.О. Особливості розвитку міжнародної торгівлі послугами України з державами світу. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. Вип. 6 (11). С. 76-80. URL: https://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/11_2017/15.pdf (дата звернення: 07.09.2024).

51. Тимків Д. О., Куцик В. І. Сучасний стан, проблеми та шляхи розвитку міжнародної торгівлі України. Львів : Львівський торговельно-економічний університет, 2019. С. 1-4. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/140-1.pdf> (дата звернення: 16.10.2024).

52. Тодорова Т.І. Конкурентні переваги України на світовому ринку послуг: дипломна робота бакалавра / наук. кер. Т.В. Матюк; Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Факультет міжнародних відносин, політології та соціології, Кафедра світового господарства і міжнародних економічних відносин. Одеса, 2018. 84 с. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/25411> (дата звернення: 07.09.2024).

53. Федорова Н.Є., Огородник Р.П., Зюбанов Г.В. Україна на світовому ринку послуг: місце та перспективи розвитку. Проблеми системного підходу в

економіці. 2020. Вип. 3(77)-1. С. 24-36. URL: http://psae-jrnل.nau.in.ua/journal/3_77_1_2020_ukr/6.pdf (дата звернення: 07.09.2024).

54. Харчук О. Г. Міжнародна торгівля України: стан та перспективи розвитку. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2019. Т. 30 (69), № 4. С. 7-11. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/30_69_4/30_69_4_2/4.pdf (дата звернення: 16.10.2024).

55. Чуніхіна Т., Корж М., Краснощок В. Міжнародна торгівля в умовах глобальних трансформацій. Foreign trade: economics, finance, law. 2024. Vol. 133(2). С. 30-52. URL: https://www.researchgate.net/publication/379789148_MIZNARODNA_TORGIVLA_V_UMOVAN_GLOBALNIH_TRANSFORMACIJ (дата звернення: 07.09.2024).

56. Шиманська К. В., Лук'янчук О. І. Методи регулювання міжнародної торгівлі та проблеми активізації зовнішньоторговельної діяльності України. Житомир: Житомирський державний технологічний університет, 2018. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/09/59.pdf> (дата звернення: 16.10.2024).

57. Шолом А., Коваленко Р. Структура та динаміка зовнішньої торгівлі послугами України. Економіка та суспільство. 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3668> (дата звернення: 07.09.2024).

58. Ящук Т.А., Нипка Т.В. Тенденції розвитку міжнародної торгівлі послугами. Економіка, облік, фінанси та право: аналіз тенденцій та перспектив розвитку: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 24 жовтня 2019 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2019. Ч. 2. С. 35-37. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/11259/1/%D0%9D%D0%B8%D0%BF%D0%BA%D0%B0,%20%D0%AF%D1%89%D1%83%D0%BA.pdf> (дата звернення: 07.09.2024).

59. Cernat L. The big shift in global trade in services: a tale of five modes of supply. ECIPE Blog. European Centre for International Political Economy. 2024.

URL: <https://ecipe.org/blog/the-big-shift-in-global-trade-in-services-a-tale-of-five-modes-of-supply/> (дата звернення: 07.09.2024).

60. Eurostat. International trade in services. Statistics Explained. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_in_services (дата звернення: 07.09.2024).

61. Eurostat. International trade in services - an overview. Statistics Explained. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_in_services_-_an_overview (дата звернення: 07.09.2024).

62. Global trade has nearly flatlined. Populism is taking a toll on growth URL: <https://blogs.worldbank.org/en/voices/global-trade-has-nearly-flatlined-populism-taking-toll-growth> (дата звернення 07.09.2024)

63. Global Trade Update (July 2024). Geneva: United Nations Conference on Trade and Development, 2024. UNCTAD. URL: <https://unctad.org/publication/global-trade-update-july-2024> (дата звернення: 07.09.2024).

64. International Chamber of Commerce. United States Council for International Business URL: <https://uscib.org/international-chamber-of-commerce-icc-ud-754/> (дата звернення: 07.09.2024).

65. International trade in services: new trends and opportunities for developing countries / Cattaneo O., Engman M., Saez S., Stern R. M. Washington, D.C.: World Bank Group, 2024. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/464591468158719636/International-trade-in-services-new-trends-and-opportunities-for-developing-countries> (дата звернення: 16.10.2024)

66. McCord M. These 3 charts show how international trade works - and the current state it's in. World Economic Forum. 2021. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2021/10/how-international-trade-works-global-economy/> (дата звернення: 07.09.2024).

67. Roelfsema H., Findlay C., Ye X. Decomposing International Trade in Commercial Services. *Foreign Trade Review*. 2021. Vol. 56(3). P. 238-256. DOI: <https://doi.org/10.1177/00157325211018890> (дата звернення: 07.09.2024).

68. Schwab K. The Global Competitiveness Report 2019. Geneva: World Economic Forum, 2019. 666 p. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf (дата звернення: 07.09.2024).

69. Trade and tariff data. WTO official website. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/statistics_e.htm (дата звернення: 07.09.2024).